

Er en bjørnunge egentlig en slags bjørn?

*En undersøkelse av hyponymirelasjoner for
dyr og planter i Bokmålsordboka*

Julie Matilde Torjusen

Masteroppgave i nordisk språkvitenskap
Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Er en bjørnunge egentlig en slags bjørn?

*En undersøkelse av hyponymirelasjoner for dyr og
planter i Bokmålsordboka*

Julie Matilde Torjusen

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Universitetet i Oslo
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Våren 2012

© Julie Matilde Torjusen 2012

Er en bjørnunge egentlig en slags bjørn? En undersøkelse av hyponymirelasjoner for dyr og planter i Bokmålsordboka

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgava handler om mulighetene for å konstruere et ordnett med materiale fra en allmennordbok. Overbegrepsrelasjonen (hyponymi), som er implisitt i en ordbok, men eksplisitt i et ordnett, er hovedtema for oppgava. Tre forskningsspørsmål blir presentert – hvilke hyponymirelasjoner finnes i en allmennordbok som Bokmålsordboka, kan en allmennordbok være et godt utgangspunkt for et ordnett, og kan et ordnett basert på en allmennordbok brukes til å forbedre ordboka som var utgangspunktet. De ulike hyponymirelasjonene undersøkes ved å sortere alle dyre- og plantebetegnelsene fra Bokmålsordboka i et system med nominale, naturlige og funksjonelle typer etter Cruse (2002). Oppgava viser at Bokmålsordboka inneholder alle disse ulike typene, og at presentasjonen av ulike lemma av samme type i noen tilfeller er inkonsekvent. Dette skaper problemer som ISA-overload i overgangen til et ordnett. Oppgava viser også at problemene og inkonsekvensene som oppstår når en ordbok brukes som materiale for et ordnett, kan peke på områder hvor ordboka kan forbedres.

Forord

Nå når siste punktum er satt i denne masteroppgava, er det flere som fortjener takk. Særlig veilederen min, professor Ruth Vatvedt Fjeld, må takkes. Hun satte meg først på ordnettidéen, har kommet med mange viktige litteraturtips underveis og hjulpet meg med å tenke strukturelt. Tusen takk, Ruth! Dessuten vil jeg takke alle på lesesalen som har hjulpet til med å holde humøret oppe i møte med alle vitenskaplige og uvitenskaplige utfordringer en masteroppgave har å by på. Særlig takk til partner in crime Kristine, som i tillegg har hjulpet med korrekturlesning. Og tusen millioner takk til Peter som har trøsta meg når det har vært vanskelig, gitt meg high fives når det har vært gøy og sørga for at jeg har fått middag hver dag!

Oslo, mai 2012

Julie Matilde Torjusen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Målet med oppgava	2
1.2	Oppgavas nytteverdi	2
1.3	Oppgavas struktur.....	3
1.4	Hvilke disipliner er innvolvert.....	3
1.4.1	Leksikografi	3
1.4.2	Leksikalsk semantikk	6
1.4.3	Språkteknologi	7
2	Teori og tidligere forskning.....	9
2.1	Semasiologi – onomasiologi.....	9
2.2	Leksikografi – terminologi	11
2.3	Arbeid med ordnett.....	15
2.3.1	Generelt	15
2.3.2	Princeton WordNet.....	18
2.3.3	EuroWordNet	19
2.3.4	Oversetting av Princeton WordNet	20
2.3.5	Ordnett på egne leksikalske ressurser	21
2.3.6	Norske ordnett	21
2.4	Ulike typer hyponymi	22
2.4.1	Generelt	22
2.4.2	Cruse.....	24
2.4.3	Pustejovsky.....	26
2.4.4	Wierzbicka	26
2.5	Hyponymi i ordnett.....	27
2.6	Oppsummering	29
3	Materiale.....	31
3.1.1	Valg av materiale	31
3.1.2	Avgrensning av materialet	32
4	Metode.....	34
4.1	Metode for å finne materialet	34
4.2	Sortering av materialet.....	35

4.3	Korpus	37
5	Resultater av sorteringa.....	39
6	Tolking av resultater.....	40
6.1	Dyrebetegnelser	40
6.1.1	<i>Hest</i>	41
6.1.2	<i>Hund</i>	42
6.1.3	<i>Fugl</i>	43
6.1.4	Funksjonelle dyrebetegnelser	45
6.2	Plantebetegnelser	47
6.2.1	<i>Kål</i>	48
6.2.2	<i>Trær</i>	49
6.2.3	<i>Sopp</i>	50
6.2.4	Funksjonelle plantebetegnelser	51
6.3	Oppsummering	52
7	Diskusjon.....	53
7.1	Fra ordbok til ordnett.....	53
7.1.1	Nominale typer i ordnett	53
7.1.2	Mulige løsninger på ISA-overload	61
7.1.3	Naturlige og funksjonelle typer i ordnett	66
7.2	Fra ordnett tilbake til ordbok	69
8	Konklusjon	71
8.1	Ulike hyponymirelasjoner i Bokmålsordboka	71
8.2	Konsekvenser for et ordnett.....	73
8.3	Forbedring av ordboka.....	74
8.4	Oppsummering	74
	Litteraturliste	76
	Register.....	80
	Vedlegg	82

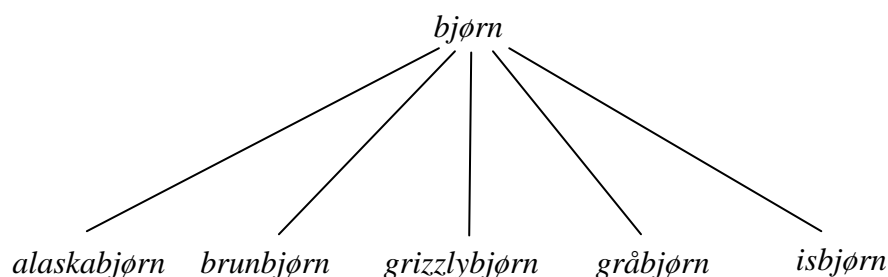
Oversikt over figurer og tabeller

Figur 1.1: Overbegrepet <i>bjørn</i> med underbegrep	1
Figur 3.1: <i>Harelabb</i> indirekte knytta til <i>plante</i> som synonym til <i>kattefot</i>	32
Tabell 5.1: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer ved dyrebetegnelser og plantebetegnelser.....	39

Tabell 6.1: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant betegnelser for hester, hunder og fugler.....	41
Figur 6.1: Hierarki for <i>laks</i> uten delbetydninger, et tilfelle av ISA-overload.....	47
Figur 6.2: Hierarki for <i>laks</i> med delbetydninger, ikke et tilfelle av ISA-overload.....	47
Tabell 6.2: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant betegnelser for kål, trær og sopper.....	48
Figur 7.1: <i>Rådyr</i> med overbegrep etter Bokmålsordboka	54
Figur 7.2: Oppslaget for <i>rådyr</i> i DanNet (Johannsen 2012).	55
Figur 7.3: <i>Erteblomst</i> med mulige overbegrep etter Bokmålsordboka	57
Figur 7.4: Alternativt hierarki for <i>erteblomst</i>	57
Figur 7.5: Oppslaget for <i>ærteblomst</i> i DanNet (Johannsen 2012).....	58
Figur 7.6: <i>Bjørn</i> med underbegrep etter Bokmålsordboka.....	60
Figur 7.7: Oppslaget for <i>bjørn</i> i DanNet (Johannsen 2012).....	60
Figur 7.8: Hierarki for <i>bjørn</i> etter GermaNets modell med ikke-leksikaliserte begrep	62
Figur 7.9: De ulike underbegrepa til <i>bjørn</i>	63
Figur 7.10: Overbegrepa til erteblomst samla med paronymi-relasjonen.	64
Figur 7.11: Hierarkiet til <i>erteblomst</i> med ortogonal hyponymi	65
Figur 7.12: Hierarkiet til <i>bjørn</i> med ortogonal hyponymi	65
Figur 7.13: Eksempel på hierarki med bare naturlige typer	67
Figur 7.14: <i>Blomkål</i> med delbetydninger	68

1 Innledning

Et ordnett er en leksikalsk ressurs hvor de semantiske relasjonene mellom ulike begrep vises. En av disse relasjonene er hyponymi, det vil si relasjonen mellom overbegrep og underbegrep. For eksempel er *brunbjørn* underbegrep (hyponym) til *bjørn*, og *bjørn* er overbegrep (hyperonym) til *brunbjørn*. Det er fordi alle brunbjørner også nødvendigvis må være bjørner. Hyponymirelasjonen er grunnleggende i ordnett, og kan for eksempel bli presentert som i figur 1.1.

Figur 1.1: Overbegrepet *bjørn* med underbegrep

Linjene i figur 1 representerer hyponymirelasjonen, og skal leses slik at *bjørn* er overbegrep til *alaskabjørn*, *brunbjørn*, *grizzlybjørn*, *gråbjørn* og *isbjørn*. Overbegrepet omfatter alle underbegrepa. I en ordbok kommer denne relasjonen som regel fram ved at det første substantivet i definisjonen er overbegrepet til substantivet som blir definert. I

Bokmålsordboka (Wangensteen 2005) er *brunbjørn* definert slik: "svart, mørkebrun el. gulbrun bjørn med korte ører, *Ursus arctos*", og *bjørn* er det første substantivet. Forskjellen mellom ordbokas og ordnettets måte å presentere informasjon på, er at relasjonene mellom begrepene er implisitte i ordboka, mens de er uttrykt eksplisitt i et ordnett. Den implisitte informasjonen om hyponymirelasjonen fra en ordbok kan utnyttes for å konstruere ordnett, som vist i Nygaard (2006) og Pedersen, Nimb m.fl. (2009), ved at et dataprogram automatisk leser ut av en ordboksdefinisjon hva som er overbegrepet til et substantiv. Problemet med denne måten å konstruere ordnett på er at ordbøker er skrevet for mennesker, og ikke for datamaskiner. Fordi mye av informasjonen i en ordbok presenteres implisitt, trengs kunnskap om verden og språket for å få fullt utbytte av den. Denne oppgava undersøker åssen hyponymirelasjonen presentes i en allmennspråklig ordbok, og om det er mulig å overføre de implisitte relasjonene fra ordboka til et ordnett på en hensiktsmessig måte.

1.1 Målet med oppgava

Denne oppgava skal handle om forholdet mellom ordbøker og ordnett, og særlig om åssen hyponymirelasjonen blir behandla i en ordbok i forhold til åssen den behandles i et ordnett. Hyponymirelasjonen er nemlig kompleks og kan deles inn i flere forskjellige typer. Dette er forskningsspørsmåla for oppgava:

- 1) Hvilke ulike typer av hyponymirelasjoner fins i Bokmålsordboka (Wangenstein 2005), og hvilke konsekvenser får de ulike typene hyponymirelasjoner viss informasjonen fra ordboka skal brukes til å lage et ordnett?
- 2) Er en allmennordbok som Bokmålsordboka et godt materiale for et ordnett?
- 3) Kan et ordnett basert på en allmennordbok brukes til å forbedre ordboka?

For å besvare disse spørsmåla, skal jeg sortere et visst antall lemma fra Bokmålsordboka etter hva slags type hyponymirelasjon som presenteres i definisjonen. Dette gjør jeg for å vise at definisjonene og lemmaene i Bokmålsordboka er av flere ulike typer, noe som gjør at de ikke kan hentes automatisk inn i et ordnett, men må behandles og sorteres kritisk. Denne gjennomgangen vil også vise at begrep som i utgangspunktet burde bli behandla likt i Bokmålsordboka, ikke alltid blir det.

1.2 Oppgavas nytteverdi

Det er ingen tvil om at ordnett er et nyttig verktøy i språkteknologi, hvor de blant annet kan brukes til maskinoversetting og til automatisk syntaktisk disambiguering (Nygaard 2006:17). Dessuten kan ordnett brukes som opplagsverk, sjøl om de er struktruert annerledes enn vanlige ordbøker. Denne oppgava vil vise at et ordnett basert på en allmennordbok også kan brukes til å gjøre ordboka bedre. Det er fordi overbegrepsstrukturene i ordboka blir eksplisitte når ordboka brukes som materiale for et ordnett, og slike strukturer er ikke alltid konsekvent gjennomarbeida i allmennordbøker. Dette er blant annet tilfellet i Bokmålsordboka. Derfor kan et ordnett basert på en ordbok bidra til å gjøre ordboka bedre ved at den viser strukturene fra ordboka eksplisitt, noe som igjen gjør det enklere å oppdage eventuelle inkonsekvenser. Oppgava viser dermed en mulig måte å forbedre allmennordbøker på, noe som viser at om man velger å konstruere et ordnett med materialet som fins i en ordbok, kan det også være nyttig for videreutvikling av ordboka som var utgangspunktet.

1.3 Oppgavas struktur

Oppgava er bygd opp slik: Resten av dette kapittelet gir en kort presentasjon av hvilke disipliner oppgava støtter seg på. Kapittel to presenterer tidligere forskning om ordnett og ulike hyponymirelasjoner, og viser blant annet hvilke måter hyponymirelasjoner kan deles inn på. Dessuten presenteres det teoretiske grunnlaget oppgava støtter seg på. Kapittel tre tar for seg utvelgelsen og behandlinga av materialet som er brukt i undersøkelsen. Kapittel fire går gjennom metodene som er brukt i undersøkelsen. Kapittel fem gir en oversikt over fordelinga av ulike definisjonstyper i materialet. I kapittel seks tolkes resultatene, og det gis en oversikt over ulike undergrupper i materialet. I kapittel sju diskuteres hva resultatene fra kapittel fem og seks har å si for et eventuelt ordnett basert på definisjonene i Bokmålsordboka. I kapittel åtte kommer konklusjonen på oppgava og en oppsummering.

1.4 Hvilke disipliner er involvert

Avsnitt 1.4.1 bygger på det første kapittelet i Svensén (2004) og den faglige innledninga i Nordisk leksikografisk ordbok (NLO 1997), mens avsnitt 1.4.2 bygger på det første kapittelet i Cruse (1986).

1.4.1 Leksikografi

Den viktigste disiplinen for oppgava er leksikografi, det vil si vitenskapen om ordbøker. Ifølge NLO (1997:169) er leksikografi "*utarbeiding av ordbøker og undersøkelse og utvikling av teorier om ordbøkers tilkomst, egenskaper, formål og bruk.*" Med andre ord har leksikografi både en praktisk og en teoretisk side (Svensén 2004:3). Den praktiske delen går ut på å lage konkrete ordbøker, mens den teoretiske delen (også kalt metaleksikografi) går ut på å beskrive teori og metoder i leksikografi, å undersøke ordbøker og ordboksbruk, og å analysere og bedømme eksisterende ordbøker. Denne oppgava er metaleksikografisk, fordi den undersøker semantiske strukturer i en eksisterende ordbok. Leksikografien trekker veksler på hele språkvitenskapen, fordi en ordbok kan inneholde informasjon om uttale (fonologi), bøyning (morfologi), syntagmatiske forbindelser (syntaks), betydning (semantikk), kollokasjoner og brukseksempler (pragmatikk). Et fellestrekk for de fleste ordbøker (bortsett fra de ensyklopediske, som blir nærmere gjennomgått på side 5–6) er at det er kunnskap om språket, og ikke verden, som videreformidles. Det fins flere fellestrekk ved ordbøker, men det

er også stor variasjon innafor leksikografien. Blant annet går det et skille mellom enspråklige og flerspråklige ordbøker. I grove trekk kan man si at de enspråklige ordbøkene gir informasjon om betydninga til ord på det samme språket, mens de flerspråklige ordbøkene gir ekvivalenter for ord i et språk i et annet eller flere andre språk (Svensén 2004:30). Denne oppgava handler om enspråklig leksikografi. En annen ting som fører til variasjon innafor leksikografien er at forskjellige typer ordbøker har forskjellige formål. Innafor bruksleksikografi er formålet å muliggjøre kommunikasjon og å hjelpe innlæring, mens formålet for dokumentasjonsleksikografi er å dokumentere språk. Det at forskjellige ordbøker har forskjellige formål, fører til at forskjellige ordbøker også har ulike informasjonstyper, både av implisitt og eksplisitt informasjon. Av eksplisitt informasjon er det vanlig med opplysninger om form og grammatisk kategori, som informasjon om åssen et ord bøyes. Av implisitt informasjon er det vanlig med opplysninger om bruk i form av eksempelsetninger. De fleste ordbøker har også med informasjon om betydninga til lemmaene. Det går også et skille mellom allmennordbøker (en "*ordbok som ikke er spesialisert med hensyn til behandlede språkvarieteter, tekster, lemmatyper, eller informasjonstyper, og heller ikke når det gjelder ordboksstil, hvilke brukergrupper den tar sikte på, osv*" (NLO 1997:64)) og spesialordbøker (en "*ordbok som har en spesiell innretning når det gjelder behandlede språkvarieteter, tekster, lemmatyper, informasjonstyper, presentasjonsmåte eller hvilke brukergrupper den er beregnet på*" (NLO 1997:237)). I denne oppgava er materialet henta fra Bokmålsordboka, som er en enspråklig allmennordbok (Wangensteen 2005:v). Denne typen ordbøker "*forklarer utgangsspråkets leksikalske enheter ved hjelp av språket selv*" (NLO 1997:35). Dermed er det betydningsforklaringene, altså definisjonene, som er hovedinnholdet i en allmennordbok. Disse definisjonene er som oftest av to typer, synonymdefinisjoner (hvor lemmaet forklares ved at ett eller flere ord som betyr omtrent det samme, oppgis) og leksikografiske definisjoner (hvor lemmaet forklares ved hjelp av en såkalt betydningsparafrase). De leksikografiske definisjonene kan være av ulike typer, men den intensjonale definisjonen er den vanligste¹, hvor nærmeste overbegrep blir gitt (kalt *genus proximum*), sammen med karakteristiske særdrag (kalt *differentia specifica*) som skiller det som skal defineres fra andre ord med samme overbegrep. Andre typer av betydningsdefinisjoner er ekstensjonale definisjoner, hvor enten underbegrepa eller delene til det som skal defineres, ramses opp (NLO 1997:36; Svensén 2004:273–276). NLO (1997:35) skiller mellom allmennordbøker og allmennspråklige ordbøker fordi de første også har med

¹ Den intensjonale definisjonen er den samme som den aristoteliske definisjonen som blir presentert i avsnitt 2.4.

fagtermer som ikke nødvendigvis hører allmennspråket til, men som en bruker av ordboka kan tenkes å støtte på. Definisjonene av slike fagtermer er beregna på en gjennomsnittlig språkbruker og ikke en fagperson, og kan derfor være mindre presise enn terminologiske definisjoner av de samme termene.

Leksikografi er et felt med mange nærliggende disipliner, og for å finne ut av hva leksikografi er, må man vite åssen leksikografien forholder seg til disiplinene den grenser til. Først og fremst må leksikografiens forhold til lingvistikken avklares. Det er nemlig ikke helt opplagt om leksikografi er en del av lingvistikken. Ifølge Svensén (2004:4) mener enkelte at leksikografi er en form for anvendt lingvistik. I det leksikografiske fagmiljøet er det derimot noen som mener at leksikografi ikke er en del av lingvistikken, men at lingvistisk teori er viktig for det leksikografiske arbeidet. Vikør (2005:330) mener mye av uenigheten om grensene til leksikografien skyldes at man bruker mange flertydige termer (som *grammatikk* og *terminologi*) som ikke blir presisert. Likevel velger jeg i denne oppgava å legge til grunn synet at leksikografien ikke er en del av lingvistikken, men at arbeidet med leksikografi krever kunnskap om lingvistik. Det gjør jeg blant annet fordi hyponymirelasjonen som undersøkes seinere i oppgava, ikke er en direkte del av leksikografien, men snarere en del av lingvistikken.

En annen avgrensing er den mellom leksikografi og leksikologi. Leksikologi er ifølge NLO (1997:171) "*forskning og teorier knyttet til et språks ordforråd, særlig betydning og strukturelle egenskaper ved de leksikalske enhetene.*" Leksikografien skilles som regel fra leksikologien, men det er flere ulike oppfatninger om forholdet mellom de to disiplinene. Noen mener at leksikografi og leksikologi stort sett er det samme, andre mener leksikografi er en del av leksikologien, og andre igjen mener leksikologi er det samme som metaleksikografi. NLO (1997:169) og Svensén (2004:4) mener at de to disiplinene er adskilte, men at leksikografien bygger på leksikologien. Det samme mener Fjeld og Vikør (2008:13–14) som sier at leksikologi er vitenskapen om ordnivået i språket, mens leksikografi er vitenskapen om tekstsjangeren ordbøker og metodikken for ordboksproduksjon. Leksikologi regnes dessuten som en del av lingvistikken, noe som ikke helt entydig kan sies om leksikografi.

Det er også vanlig å skille mellom ordbøker og ensyklopedier, altså mellom leksikografi og ensyklopedologi (vitenskapen om tekstsjangeren ensyklopedi) (Fjeld og Vikør 2008:21). Med ensyklopedi mener jeg det som ofte kalles leksikon på norsk². Innafor

² Jeg bruker termen *ensyklopedi* fordi den har færre betydninger enn *leksikon* i norsk. På norsk kan leksikon være et oppslagsverk (som et konversasjonsleksikon, for eksempel Store norske leksikon), alle orda vi har i hodet (det

leksikografi er idealet at språket skal beskrives, og ikke verden utafor språket. Det er altså språklig informasjon som skal inn i ordbøker. I ensyklopedologi prøver man derimot å beskrive verdenen utafor språket. Svensén (2004:5) oppsummerer forskjellen med to spørsmål. I ordbøkene prøver man å svare på spørsmålet "Hva betyr ordet X?", mens man i ensyklopediene prøver å svare på spørsmålet "Hva er (fenomenet) X?". Landau (2001:211–212) bruker orda *chomskian* mot *kafkaesque* for å illustrere forskjellen. Adjektivet *chomskyan* er ensyklopedisk og bør ikke stå i ordboka fordi det refererer til alt Chomsky har skrevet. Derimot bør adjektivet *kafkaesque* stå i ordboka fordi det refererer til en egen type stemning man kan finne andre steder enn i verk av Kafka. Personen Kafka er bare å regne som etymologisk opphav til denne betydninga, og man trenger ikke ensyklopedisk kunnskap om ham for å forstå hva adjektivet *kafkaesque* betyr. Likevel er det sjølsagt ikke vanntette skott mellom det leksikografiske og det ensyklopediske. Det fins for eksempel ensyklopediske ordbøker, som språkordbøker med ensyklopediske innslag (Svensén 2004:5). Det er heller ikke lett å vite hvor språklig betydning slutter og hvor ensyklopedisk betydning begynner (Fjeld og Vikør 2008:85). Man kan også argumentere mot Landaus eksempel ved å si at *chomskyan* betyr et visst språksyn, og kan brukes om andre personer enn bare Chomsky.

En siste viktig avgrensing er den mellom leksikografi og terminologi. De to disiplinene er like på den måten at man i begge felta prøver å definere hva ord betyr. Akkurat skillet mellom leksikografi og terminologi er viktig i denne oppgava og blir grundigere behandla i kapittel 2.2. Kort oppsummert er dette skillet viktig for oppgava fordi den handler om en allmennordbok som er leksikografisk, men har en taksonomisk tilnærming til hierarkier, noe som samsvarer med den tradisjonelle behandlingen av dette emnet i terminologien.

1.4.2 Leksikalsk semantikk

En annen disiplin som er viktig for denne oppgava er leksikalsk semantikk. Leksikalsk semantikk er den delen av semantikken som handler om leksikonet, det vil si om ord og forholdet ord i mellom. Studiet av leksikalsk semantikk er studiet av åssen ord oppfører seg, det vil si hvilke ulike kontekster ord kan stå i, og hva ord betyr i ulike kontekster. Det er først og fremst i kontekst at man kan tolke og forstå hva et ord betyr (Cruse 1986:9), fordi betydninga til et ord består av de kontekstuelle relasjonene ordet har (Cruse 1986:16). Sjøl om

mentale leksikon) eller en ordbok. I denne sammenhengen bruker jeg oppslagsverk-betydninga, og velger derfor den internasjonale termen *ensyklopedi*.

det ikke alltid er lett å trekke en klar grense mellom betydning og grammatikk, er det betydning, og ikke grammatikk, som er av interesse når man studerer leksikalsk semantikk. Derfor er det de åpne ordklassene (substantiv, verb og adjektiv) som er mest interessante i denne disiplinen, og i mindre grad de lukka ordklassene (som preposisjoner og adverb). Denne oppgava handler om hyponymirelasjoner mellom ulike substantiv, noe som ganske klart er betydning og ikke grammatikk. Hyponymirelasjonen kommer kun fram i kontekst, den er ikke en inherent del av ordet. Fordi kontekst er en såpass viktig del av leksikalsk semantikk, bruker man såkalte *diagnosing frames* (Cruse 1986:13–14) for å finne ut av hva slags relasjoner det er mellom ulike ord. En slik testramme er en frase hvor x og y byttes ut med ord man vil undersøke, for eksempel "x-er og andre y-er". Akkurat denne ramma kan brukes til å finne ut om et ord er overbegrep til et annet. *Dyr* er overbegrep til *bjørn* fordi frasen "bjørner og andre dyr" er ok. *Bjørn* kan ikke være overbegrep til *dyr* fordi frasen "dyr og andre bjørner" ikke er ok. Slike rammer er gode hjelpemidler i leksikalsk semantikk, men i noen tilfeller er det vanskelig å avgjøre hvorvidt noe høres greit eller rart ut. For eksempel høres frasen "bjørnunger og andre bjørner" mer pussig ut enn "grizzlybjørner og andre bjørner", men den høres ikke direkte feil ut. Det fins flere rammer som kan avgjøre om en relasjon er et eksempel på hyponymi, noe som blant annet er tema for avsnitt 2.4.1.

1.4.3 Språkteknologi

En tredje viktig disiplin for oppgava er språkteknologi. Språkteknologi er "*det arbeidsområdet der man utvikler og tilbyr dataprodukter og IT-tjenester som bygger på språklig datatilfang og språklige fag- og forskningsmetoder*" (Hauge 1998). Denne disiplinen henger tett sammen med leksikografi, fordi leksikografiske metoder og produkter brukes innafor språkteknologien for at datamaskiner skal kunne forstå naturlig språk (Svensén 2004:7). Dessuten har utviklinga av språkteknologi gjort mye for måten man arbeider med praktisk leksikografi på, ved å utvikle og forbedre redigeringsprogram. Denne bruken av språkteknologi kaller man for datastøtta leksikografi. Det er ikke det samme som datamaskinell leksikografi, hvor man lager ordbøker som ikke er beregna for menneskelige brukere, men heller for dataprogram. Språkteknologien og leksikografien har forskjellige metoder for å behandle språk. I leksikografi er den humanistiske måten å studere språk på mest utbredt, mens metoden i språkteknologien i større grad er formelt og logisk (Pedersen 2010:165). Språkteknologi er viktig for denne oppgava fordi forutsetninga om at et ordnett

kan konstrueres ved å bruke en ordbok som materiale, krever at man kan behandle leksikalske ressurser, som ordbøker, automatisk.

2 Teori og tidligere forskning

Den første delen av dette kapittelet tar for seg det teoretiske grunnlaget for oppgava og hva som har blitt gjort tidligere. De ulike temaene i kapittelet er forholdet mellom semasiologi og onomasiologi, forholdet mellom leksikografi og terminologi, arbeid med ordnett, hyponymirelasjonen og hyponymi i ordnett. Alle disse feltene er viktige forutsetninger for å besvare forskningsspørsmåla. Jeg vil finne ut om en allmennordbok som Bokmålsordboka er et godt materiale for et ordnett, derfor er det viktig å gjøre klart hva ordnett er, og hva som har blitt gjort av arbeid tidligere. Hyponymi er en viktig relasjon i et ordnett, og derfor har jeg valgt å utrede denne relasjonen for å finne ut om Bokmålsordboka kan brukes som materiale for et ordnett.

2.1 Semasiologi – onomasiologi

"Right from the beginning of our culture, we can distinguish between two powerful lexicographic intentions: the first is to collect words and identify their meanings, the second is to reconstruct human knowledge with the help of words. The first idea meets its expression in alphabetical word lists, the second in conceptually ordered ones." (Hüllen 1990:158)

Semasiologiske ordbøker er basert på de leksikalske enhetenes egenskaper på uttrykkssiden (Svensén 2004:27), det vil si stavemåte, uttale eller morfologiske egenskaper. Det første leksikografiske målet til Hüllen er altså å samle inn ord og finne ut hva de betyr.

Leksikografen begynner med ordet, ikke med betydninga. Den alfabetiske ordboka er et klassisk semasiologisk verk, noe som vises ved at lemmaene er sortert etter hvilken bokstav de begynner på, slik at formen på lemmaet avgjør hvor i ordboka det skal plasseres. Derfor er leksikografi tradisjonelt sett på som en semasiologisk disiplin, og onomasiologiske ordbøker har tidligere vært lite behandla i den nordiske faglitteraturen (Fjeld og Lorentzen 2011:9)³. Det er likevel ikke sånn at *semasiologisk* betyr *alfabetisk*, en semasiologisk ordbok kan godt være sortert etter andre prinsipper enn alfabetet, og etter andre kriterier enn ortografi (stavemåte) (Burkhanov 1999:85). Kryssordordbøker, som gjerne er sortert etter hvor mange bokstaver lemmaene har, er eksempel på semasiologiske ordbøker av denne typen.

En onomasiologisk ordbok er struktuert annerledes enn en semasiologisk ordbok. De

³ Nummer 18 av LexicoNordica er via til onomasiologiske ordbøker, så det kan se ut til at dette er en trend som er i ferd med å snu.

onomasiologiske ordbøkene er ikke prototypiske ordbøker, de semasiologiske er vanligere, og det folk flest tenker på når de hører ordet "ordbok". Onomasiologiske ordbøker er basert på de leksikalske enhetenes egenskaper på innholdssiden (Svensén 2004:27). Det er altså språktegnets betydning som er utgangspunktet (Farø 2011:43). Det passer med det andre leksikalske målet i sitatet i fra Hüllen, nemlig å prøve å gjenskape menneskelig kunnskap ved hjelp av ord. Denne arbeidsmåten er tradisjonelt forbundet med terminologien, der man tar utgangspunkt i begrepet. Likevel fins det også eksempler på onomasiologisk arbeidsmåte i leksikografien, som tesauruser. Tesauruser er ordbøker som sorterer ordtilfanget etter begrepsfelt, og er dermed leksikalske oppslagsverk hvor innholdet er strukturert etter betydning. En av de tidligste og mest berømte tesaurusene er Rogets "Thesaurus of english words and phrases" (Roget 1852). I Norge var Aasen tidlig ute med sin "Norsk Maalbunad" (Aasen 1925, opptrykk 1975), jamfør Vikør (2011). Også synonymordbøker kan på noen måter ses på som onomasiologiske, fordi de samler ord som betyr det samme (Svensén 2004:28). Men synonymordbøker er bare onomasiologiske i mikrostrukturen, i makrostrukturen er de semasiologiske (Farø 2011:45). Ifølge Farø (2011:55) er onomasiologiske ordbøker orientert mot teksproduksjon, oversetting til et fremmedspråk og mot innlæring. Farø (2011:53) mener også at det er en vanlig oppfatning at en onomasiologisk morsmålsordbok skal aktivere det som allerede er kjent hos brukere. Dette tar Farø avstand fra, fordi han mener det forutsetter en homogen og kompetent brukerprofil som ikke fins.

Hüllens to leksikografiske mål gir et idealisert bilde av forholdet mellom semasiologi og onomasiologi. Det semasiologiske er alt som tar utgangspunkt i uttrykket, og det onomasiologiske er alt som tar utgangspunkt i innholdet. Det er likevel ikke så enkelt å skille mellom det onomasiologiske og det semasiologiske, for det er et et graduelt fenomen (Farø 2011). Fjeld og Vikør (2008:137) brukte som nevnt tesaurusen som eksempel på en typisk onomasiologisk ordbok. Man kan si at tesauruser er mer onomasiologiske enn tradisjonelle allmennordbøker, men også i en tesaurus vil det gjerne være et alfabetisert register, for at brukerne skal finne fram til det de trenger ved hjelp av lemmaenes uttrykk og ikke innhold. Burkhanov (1999:89) sier at "*an actual dictionary may be said to be a sort of compromise of the two major principles of lexicographic data presentation: formal and non-formal, i.e. accordant with the semantic affinities of lexical items.*" Det er altså ikke et åpenbart og enkelt skille mellom det onomasiologiske og semasiologiske, verken i leksikografien eller i terminologien. Det er heller snakk om et kontinuum, hvor ulike typer ordbøker plasserer seg på en skala fra svært semasiologiske til svært onomasiologiske (Farø 2011:46). Ved skillet

mellom leksikografi og terminologi er det også viktig å huske på kontinuumet mellom det semasiologiske og det onomasiologiske (skillet mellom leksikografi og terminologi er tema for kapittel 2.2). Riggs (1989:89–90) mener at terminologi er onomasiologisk og skal hjelpe brukeren med produksjon, mens leksikografi er semasiologisk og skal hjelpe brukeren med resepsjon. Burkhanov (1999:29–30) er uenig i denne oppdelinga fordi sjøl om terminologien inneholder ekspertdefinisjoner, er også disse en del av språket og oppfører seg grammatisk slik. Dessuten fins det allmennspråklige ressurser som er onomasiologisk oppbygd, som tesauruser, og det fins allmennspråklige ordbøker som skal hjelpe med produksjon.

Fordi denne oppgava handler om overgangen fra en leksikografisk ressurs som tradisjonelt ses på som semasiologisk, nemlig en allmennspråklig alfabetisk ordbok, til en ressurs som tradisjonelt ses på som onomasiologisk, nemlig et ordnett, er det viktig å huske på at det ikke er et enkelt, klart skille mellom de to tilnærmingene. Det er vanskelig å dele ordbøker inn i alfabetisk ordna og begrepsmessig ordna. Disse to måtene å organisere data på henger tett sammen, og mange leksikografiske utgivelser bruker begge prinsippa (Burkhanov 1999:79). Det kan dessuten diskuteres om dette skillet er like viktig i en tidsalder hvor mer og mer av leksikografisk arbeid presenteres elektronisk. En allmennordbok hvor man søker opp lemmaet man er ute etter ved å skrive det inn i et søkefelt, er ikke like tydelig semasiologisk som en tradisjonell ordbok hvor man blar og følger alfabetet. Men sjøl om en elektronisk ordbok er mindre semasiologisk strukturert enn en tradisjonell ordbok, er et elektronisk ordnett mer onomasiologisk enn en elektronisk ordbok. Skillet mellom onomasiologi og semasiologi er likevel viktig, særlig med tanke på at det ikke bare er forskjellige strukturingsmåter for ulike typer leksikografiske produkt, men også to ulike leksikografiske arbeidsmåter, nemlig å skrive definisjoner etter hvor begrepet står i alfabetet mot å skrive definisjoner etter hvilket semantisk felt begrepet hører inn under. Et semantisk felt er en *"samling av leksikalske enheter som er forent gjennom en viss betydningsmessig samhörighet"* (NLO 1997:231), for eksempel utgjør betegnelser for dyr et slikt semantisk felt. Denne oppgava vil vise at en kombinasjon av en onomasiologisk og en semasiologisk arbeidsmåte er et godt utgangspunkt for betydningsbeskrivelse.

2.2 Leksikografi – terminologi

Kapittel 1.4.1 drøfta blant annet avgrensinga av leksikografi mot nærliggende disipliner. I dette delkapittelet står terminologi i fokus, som også kan ses på som en nærliggende disiplin

til leksikografi. Terminologi er et tema som er spesielt viktig for denne oppgava, på grunn av materialet den baserer seg på (se kapittel 3). Ifølge NLO (1997:253) er terminologi "*læren om fagtermer og fagspråklige begreper og relasjonene mellom disse*". Denne definisjonen får fram den største forskjellen mellom leksikografi og terminologi, nemlig at terminologiens område er et fag og termer innafor det, mens leksikografiens område er allmennspråket. At fagspråket er terminologiens område, har ført til at terminologi har fått en betydning til, nemlig "fagvokabular" (NLO 1997: samme sted). Som tidligere nevnt, ser mange på leksikografi som noe utafor lingvistikkens område. Det samme gjelder også for terminologi. Wüster (1985:1) mener at terminologi er noe annet enn lingvistikk på grunn av ulik grunninnstilling til språktilstand og språkutvikling. Det er forskjell på å beskrive hva språket er (lingvistikk), og bestemme åssen det bør være (terminologi). Med andre ord er altså leksikografi deskriptivt fordi leksikografer jobber med allmennspråket, mens terminologi er normativt fordi terminologer jobber med faget og kommunikasjon innafor det. Termer er objekt for terminologien, og en term er ifølge Rey (1995:27) et uttrykk for begrep som kan defineres i et sammenhengende, strukturert tegnsystem. Tegn er tema for terminologien når de er navn, denoterer objekter og indikerer begrep. Derfor er ikke personlige pronomen, possessive adjektiv, tids- og stedsadverb eller grammatiske funksjonsord av interesse for terminologien. Det som er av interesse, er fellesnavn, substantivfraser, verb hvor det konseptuelle innholdet ikke kan gjøres om til et substantiv og adjektiv som ikke kan gjøres om til et substantiv (Rey 1995:29). Normert definisjon og beskrivelse av begrepsgrenser er de viktigste temaene i terminologien. For at et ord skal kunne kalles en term, må det skille seg fra de andre orda i en gruppe (en terminologi) (Rey 1995:40–41).

Arbeid med terminologi fører med seg en del utfordringer. Blant annet er det en konflikt mellom terminologisk nyskaping og lingvistisk stabilitet. En nyvinning kan kreve en ny term, men om terminologer innfører en ny term, vil den ikke derfor umiddelbart bli brukt i allmennspråket på den måten terminologen intenderte det. En annen utfordring for terminologien er at polysemi og synonymi er vanlig. Polysemi er en situasjon hvor "*en leksikalsk enhet har to eller flere betydninger som kan utledes av en og samme grunnbetydning*", mens synonymi er en situasjon hvor en "*leksikalsk enhet [...] har tilnærmet samme betydning som en gitt leksikalsk enhet*" (NLO 1997:216, 245). Dette passer ikke med terminologiens ideal om at et uttrykk kun skal ha én betydning (Rey 1995:56). En tredje utfordring er at terminologi brukes på mange forskjellige områder, og at det derfor ikke kan utarbeides helt generelle terminologiregler. Rey (1995:88) gir eksempler på tre ulike typer

terminologier: a) Generelle terminologier (ofte innafor naturvitenskap) der det brukes noen få språk i tillegg til gresk og latin. Slike terminologier blir ofte internasjonalisert. Et eksempel på et område med slik terminologi er moderne kirurgi. b) Spesifikke terminologier som henger tett sammen med en kultur og ett språk (eller en liten gruppe språk). Slike terminologier lar seg ofte ikke oversette. Et eksempel her er matlaging. c) Terminologier som henger tett sammen med sosiale normer, som religion, jus eller institusjoner. Disse er vanskelige å oversette, for termgrensene er ikke like i alle språk. Disse forskjellige typene viser at sjøl om terminologi oppfattes som presis og nokså svart-hvitt, er det ikke alltid sånn.

Til nå er skillet mellom terminologi og leksikografi blitt presentert som nokså uproblematisk. Leksikografien beskriver ordforrådet i allmennspråket, mens terminologien skaper og beskriver fagspråket. Så enkelt er likevel ikke dette skillet, noe dette sitatet fra Rey (1995:91) viser:

"terms are caught up in language, its history, its usage and social circumstances. Conceptual coherence, absolute monosemy, absence of synonymy and ambiguity are commendable aspirations but not the reality."

Rey sier altså at fagspråk og termer ikke fungerer uavhengig av allmennspråket, og at de terminologiske idealene om et språk uten synonymi og polysemi ikke gjenspeiler virkeligheten. Det klare skillet mellom leksikografi og terminologi er dermed ikke så klart og tydelig likevel. Et problem er å trekke grensa mellom fagleksikografi og terminologi. Det er omstridt, og særlig terminologene vil si at det er to ulike disipliner, mens fagleksikografene vil si at fagleksikografi og terminologi er den samme disiplinen (NLO 1997:113–114). Begge disiplinene gir en paradigmatiske behandling av lemmaene sine (Rey 1995:28), men leksikografien kan også gi en syntagmatisk behandling av stoffet. Den paradigmatiske dimensjonen er relasjonen mellom et ord og de orda det kan erstattes med. Den syntagmatiske dimensjonen er relasjonen mellom et ord og de orda det kan stå sammen med (Fjeld og Vikør 2008:68), og i leksikografien kommer denne dimensjonen fram i kollokasjoner og brukseksempler. Fjeld og Vikør (2008) prøver å skille tydelig mellom leksikografi og terminologi, men innrømmer at det er problematisk å skille helt. Burkhanov (1999:28–29) er ikke enig i at det er en god idé å ekskludere terminologien fra leksikografien i det hele tatt, fordi termer oppfører seg morfologisk og fonologisk som en del av språket, og de blir også ofte brukt i allmennspråket.

Fjeld og Vikør (2008:21–24) lister opp tre hovedforskjeller mellom leksikografi og

terminologi. For det første er leksikografi semasiologisk orientert, mens terminologi er onomasiologisk (jf. også Svensén 2004:90). Som nevnt er semasiologiske ordsamlinger slike som er organisert etter lemmaenes uttrykk (NLO 1997:231). Derfor regnes tradisjonelle ordbøker som semasiologiske, fordi de er organisert etter alfabetet, det vil si uttrykket til lemmaene. Onomasiologiske ordsamlinger er derimot organisert etter lemmaenes innhold, altså begrepene (Fjeld og Vikør 2008: samme sted), (NLO 1997:193). Sjøl om leksikografien stort sett er orientert mot det semasiologiske, finnes det også onomasiologisk leksikografi. Som nevnt er ordnett leksikografiske resursser som er oppbygd onomasiologisk, det samme kan sies om synonymordbøker og tesauruser. Den andre hovedforskjellen mellom leksikografi og terminologi er at man i leksikografi prøver å beskrive allmennspråket, mens man i terminologien definerer faguttrykk. Den tredje hovedforskjellen er at man innafor leksikografien som regel forsøker å være deskriptiv, mens man innafor terminologien må være normativ. Det fins også flere mindre forskjeller mellom terminologi og leksikografi som kan tilskrives de store hovedforskjellene. Blant annet sier Svensén (2004:6) at det i allmennordbøker fins fagtermer, men at det i fagleksikografiske ordbøker og terminologier ikke fins ord fra allmennspråket (iallfall ikke med den allmennspråklige betydninga). Dette er fordi terminologien kun bryr seg om fagspråk, mens man i leksikografi må ta hensyn til at fagspråklige termer kan bli tatt opp i allmennspråket (og muligens få andre betydninger der). Riggs (1989:99–100) påpeker at leksikografiske ordbøker er mer stabile enn terminologiske ordbøker, noe som har med terminologiens behov for nyvinninger mot allmennspråkets behov for lingvistisk stabilitet å gjøre.

Rey (1995:118–120) mener at forholdet mellom terminologi og leksikografi er komplekst og gjensidig. Objektene de to disiplinene beskriver, er stort sett de samme, men det spesifikke objektet for terminologi er "*the designatory system of a field of knowledge or activities*", mens leksikografien tar for seg funksjonen og dermed oppførselen til ordet i samfunnet. Objektet blir sett på fra ulike vinkler. Riggs (1989:89–90) kaller denne gjensidigheten for komplementaritet, og mener at den både er strukturell og funksjonell. Komplementariteten mellom leksikografi og terminologi er strukturell, fordi tilnærminga til leksikografi hovedsakelig er semasiologisk, mens tilnærminga til terminologi hovedsakelig er onomasiologisk. Komplementariteten mellom leksikografi og terminologi er funksjonell fordi leksikografi primært skal hjelpe brukerne med resepsjon, mens terminologi primært skal hjelpe brukerne med produksjon.

En konsekvens av forskjellene mellom leksikografi og terminologi kan man se i

hierarkiene som blir bygd opp i definisjonene til de to disiplinene. I en terminologisk framstilling skal det være konsekvens i hva som blir brukt som overbegrep i definisjonene, mens det ikke alltid er tilfellet i en allmennspråklig ordbok. I terminologien er det viktig med klare og ryddige hierarkier, noe som henger sammen med det normative og funksjonelle aspektet. Man prøver på et vis å forbedre språket, og da er det viktig at det er konsekvens i hva som er under- og overbegrep. Leksikografien forsøker derimot å beskrive allmennspråket. Her kommer man ikke utenom vaghet og tvetydighet (Fjeld og Vikør 2008:24), noe som fører til at hierarkiene ikke blir like ryddige og enkle som i terminologiske framstillinger. Et ordnett viser relasjonene mellom ord eksplisitt og gir dermed inntrykk av at disse relasjonene er terminologisk presise. Materialet for et ordnett er derimot allmennspråket, noe som ikke kan presenteres på en strengt strukturell måte. Dermed havner ordnett på en måte i en skvis mellom terminologien og leksikografien.

2.3 Arbeid med ordnett

"WordNet is a semantic dictionary that was designed as a network, partly because representing words and concepts as an interrelated system seems to be consistent with the way speakers organize their mental lexicons." (Fellbaum 1998:7)

2.3.1 Generelt

I et ordnett er alle begrep organisert etter betydning. Dette er en onomasiologisk tilnærming, noe som blei utdypa i avsnitt 2.1. Å organisere begrep etter betydning er ingen ny idé, og det trenger ikke å gjøres elektronisk. Fellbaum (1998:7–8) sammenlikner ordnett med tesauruser fordi ordnettet består av synonymsett (synsett), som er en samordning av ord som refererer til samme begrep. Slik er også tesauruser bygd opp, alle ord som betyr det samme, står sammen. Det er likevel forskjeller på ordnett og tesauruser. For det første er ordnett elektroniske, mens tesauruser er trykte. Dessuten inneholder et ordnett mer informasjon om relasjonene mellom de ulike begrepene, som hvilke overbegrep et begrep har (en *bil* er et *kjøretøy*), eller informasjon om meronymi (en *finger* er del av en *hånd*). I dag er tesauruser derfor på mange måter erstatta av elektroniske ordnett. Sjøl om det har vært arbeida med ordnett i snart 20 år, er det likevel ikke full enighet om hva et ordnett er. Et ordnett kan ses på som en elektronisk synonymordbok, tesaurus, leksikalsk database eller en taksonomi (Piasecki, Szpakowicz m.fl. 2009:7). Det man kan enes om, er at et ordnett viser de semantiske relasjonene mellom ord og

gjør dem lesbare for datamaskiner (Miller 1998b:23). Et ordnett kan minne om en ordbok fordi det gir definisjoner av ulike ord (men ikke nødvendigvis, det fins også ordnett som ikke gir definisjoner), men skiller seg fra ordboka fordi det gir mer informasjon enn bare definisjonen. I et ordnett vil man nemlig finne hva slags semantiske relasjoner ord har seg imellom i tillegg til definisjoner, og denne typen informasjon blir bare presentert implisitt i ordbøker. I Princeton WordNet (dette ordnettet blir nærmere presentert i avsnitt 2.3.2) er synonymi den mest grunnleggende relasjonen (Miller 1998b:24), mens hyponymi er den mest grunnleggende relasjonen i DanNet (dette ordnettet blir nærmere presentert i avsnitt 2.3.5) (Pedersen og Braasch 2009:159). Sjøl om synonymi er byggesteinen i Princeton WordNet, er hyponymi også nødvendig for å organisere lemmaene inn i et leksikalsk hierarki (Miller 1998b:24). Et annet viktig skille mellom ordbøker og ordnett er at ordnett først og fremst er konstruert for datamaskiner, mens ordbøker først og fremst er skrevet for mennesker. Derfor har de fleste ordnett en ontologi som fundament. I en ontologi forsøker man å kategorisere verden (ontologi betyr "læren om tilværelsen" (Ruppel 2011:157)) ved å sortere begrep inn i et hierarki. I informasjonsteknologiske ontologier er idealet at alle begrep kun skal ha ett overbegrep, som i terminologien (se avsnitt 2.2 for en oversikt over terminologi i forhold til leksikografi). Den øverste delen av en ontologi kalles for et toppontologi, og slike toppontologier skal i prinsippet være universelle og språkuavhengige (Ruppel 2011:158). For eksempel har EuroWordNet (dette ordnettet blir nærmere presentert i avsnitt 2.3.3) sin toppontologi tre topppunkt, 1stOrderEntity (konkrete substantiv), 2ndOrderEntity (egenskaper og relasjoner) og 3rdOrderEntity (abstrakte substantiv), etter Lyons (1977). Under toppene kommer flere ulike grunnbegrep (base concepts), som *Natural* under 1stOrderEntity, *Static* under 2ndOrderEntity og *Theory* under 3rdOrderEntity (Vossen, Bloksma m.fl. 1998:21–23). At ordnett først og fremst skrives for datamaskiner, henger sammen med at de er nyttige redskaper i språkteknologi. Blant annet mener Vossen (1998:2) at ordnett kan være nyttige for å tolke betydninga av ord (for eksempel finne ut hvilke begrep som kan tolkes som *kjøretøy*), for å finne alternative uttrykksmåter, eller for å utvide ord til sett av semantisk beslekta ord i informasjonsgjenfinning. Dessuten kan et ordnett hjelpe et datamaskin med å forstå betydninger, slik at det blir klart at en *tomat* og en *potet* har mer til felles enn en *tomat* og en *person* (Ruppel 2011:165)⁴.

Vossen (2002:52) regner med at det fins to hovedmåter å konstruere ordnett på. Den ene er en såkalt merge-tilnærming, mens den andre kalles for expand-tilnærming. Merge-

⁴ Ruppel bruker dette eksempelet for å forklare nytten av en ontologi, men det kan brukes om ordnett også.

tilnærminga går ut på å bruke eksisterende ressurser og hente ut informasjon om relasjoner mellom ord fra disse. En typisk ressurs her er en enspråklig allmennordbok. Expand-tilnærminga går derimot ut på å oversette eksisterende ordnett til målspråket. Denne tilnærminga blir sett på som enklere og billigere, og den sørger for at ordnett fra ulike språk enkelt kan knyttes sammen. Problemet med expand-tilnærminga er en stor fare for påvirkning fra kildespråket. Det beste argumentet for en merge-tilnærming er at den sørger for et riktigere bilde av målspråket ved at ordnettet beskriver de leksikalsk-semantiske relasjonene i det aktuelle språket, og ikke relasjonene i andre språk (Piasecki, Szpakowicz m.fl. 2009:19). Fordi et ordnett basert på merge-tilnærminga kun representerer det aktuelle språket, er det vanskeligere å få disse til å samsvare med andre ordnett. Det er også ansett for å være en mer arbeidskrevende, og dermed dyrere metode (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:271). Likevel kan det virke som om expand-metoden også krever mye manuelt ekstraarbeid fordi kildespråket påvirker så mye at ordnettet viser strukturer som ikke fins på målspråket. Det er konklusjonen til Martola (2011) i hennes undersøkelse av det finske ordnettet FinnWordNet, som er en oversettelse av Princeton WordNet. Det er heller ikke gitt at en stor mengde lemma er det aller viktigste, Piasecki, Szpakowicz m.fl. (2009:17) sier at "*we are convinced that a smaller wordnet with excellent accuracy is more useful in applications than a larger less reliable resource*". Hva som er den mest hensiktsmessige måten å konstruere ordnettet på, kommer an på hva formålet med ordnettet er. Diskusjonskapittelet (kapittel 7) tar opp denne problemstillinga igjen, og ser om min undersøkelse av enkelte overbegrepsstrukturer i Bokmålsordboka kan si noe om hvilken metode som er mest egna for norsk. For å oppsummere forskjellene mellom de to ulike tilnærmingene til å bygge opp ordnett, kan man si at fordelene med expand-tilnærminga er at den er rask og billig, og at det oversatte og det opprinnelige ordnettet er kompatible med hverandre. Dette er også hovedinnvendinga mot merge-tilnærminga – det er dyrt og tidkrevende å bygge opp et ordnett fra bunnen, og man kan få en situasjon hvor forskjellig ordnett ikke kan kobles sammen. Hovedfordelen med merge-tilnærminga er at man er sikker på at strukturene som vises i ordnettet, faktisk finnes i språket, og at de ikke stammer fra et annet språk. Et av hovedproblemene med expand-tilnærminga er at det er en viss risiko for at det opprinnelige ordnettet farger det oversatte ordnettet i for stor grad.

Videre i kapittelet kommer en oversikt over ulike ordnett som er bygd opp på disse to måtene, og som kommer til å bli brukt som eksempelmateriale utover i oppgava.

2.3.2 Princeton WordNet

De fleste ordnett som er bygd etter expand-tilnærminga, tar utgangspunkt i Princeton WordNet. Arbeidet med dette ordnettet begynte på 1980-tallet, først som et forsøk på å forstå åssen barn lærer nye ord (Miller og Fellbaum 2007:209). Det innledende arbeidet førte til innsikt om at naturlig språk har systematiske mønstre og relasjoner mellom ulike ord som kunne gjøres eksplisitte. Sjøelve ordnettidéen bygde på flere forutsetninger: at den leksikalske delen av språket kan isoleres og studeres for seg (også kalt adskillelseshypotesen, jamfør Pedersen (2010:167)), og at språkbrukere ikke kan ta i bruk all den leksikalske kunnskapen som fins i naturlige språk uten å utnytte mønstrene og relasjonene mellom ord (også kalt mønsterhypotesen, jamfør Pedersen (2010: samme sted)). Disse to forutsetningene er språkpsykologiske. Den siste forutsetninga for Princeton WordNet var at språkteknologi trenger tilgang til store mengder leksikalsk kunnskap for å kunne behandle naturlig språk (Miller 1998a:xv–xvi). I det tidlige arbeidet hadde man ingen planer om å konstruere et fullstendig ordnett, men heller om å finne de viktigste leksikalske knutepunkta, og undersøke hvilke semantiske relasjoner som fantes mellom dem. Dermed blei idéen om synsett introdusert, som går ut på at flere synonymymer representerer ett begrep (Miller 1998a:xvii). Her er det viktig å merke seg at synonymi i Princeton WordNet (og i de fleste andre ordnett) ikke er like strengt definert som de ofte blir i andre sammenhenger. I Princeton WordNet holder det at to ord er utbyttbare i noen kontekster for at de skal regnes som synonyme, de trenger ikke være utbyttbare i alle kontekster. Det betyr at *dusj* og *spray* kan ses på som synonyme i dette ordnettet, sjøl om de ikke kan byttes med hverandre i alle mulige kontekster ("Jeg tok en dusj etter trening" mot "?Jeg tok en spray etter trening"). Seinere blei også det onomasiologiske aspektet ved prosjektet påpekt, Princeton WordNet skulle bli en elektronisk ordbok brukerne kunne utforske på bakgrunn av semantisk likhet og ikke alfabetisk plassering. Fra å være en database på 45 ord, blei ordnettet gradvis utvida med ord fra ulike ordlister, korpus og tesauruser, til å inneholde 117 000 synsett (Miller 1998a:xviii–xix; PWN 2012). Den første versjonen av Princeton WordNet blei lansert i 1991, og versjon 3.0 blei lansert i 2007 (Miller og Fellbaum 2007:212).

I alle ordnett er relasjonene mellom ulike ord noe av det mest sentrale, men i Princeton WordNet har man forsøkt å holde antall relasjoner på et forholdsvis lavt nivå, slik at bare de relasjonene som framstår som relevante for brukerne, er med (Fellbaum 1998:10). Disse relasjonene er synonymi, hyponymi, meronymi (for substantiv), troponymi (for verb) og antonymi (for adjektiv) (PWN 2012). Dette er relasjoner på semantisk nivå mellom ord, og

ikke på tekst- eller diskursnivå. Derfor oppstår det såkalte tennis-problemet. Tennis-problemet går ut på at man ikke kan finne alle ord som er relatert til tennis (som *tennisball*, *tennisrekkert*, *tennisspiller*, *spille* og så videre) på ett sted, fordi enkelte av orda tilhører forskjellige ordklasser, og de orda som tilhører samme ordklasse har ulike overbegrep. For eksempel er *tennisball* underbegrep til *ball*, mens *tennisspiller* er underbegrep til *person*. Tennis-problemet oppstår dermed fordi begrep som er knytta til *tennis* er det på diskursnivå, og ikke på et reint semantisk nivå (Fellbaum 1998:10), og Princeton WordNet har ikke relasjoner som kan knytte ord sammen på diskursnivå. Til tross for dette er Princeton WordNet blitt et referanseordnett man må forholde seg til viss man vil bygge opp et ordnett, uansett om man velger å oversette det eller ikke.

2.3.3 EuroWordNet

Et sentralt europeisk ordnett er EuroWordNet. Arbeidet med dette ordnettet blei påbegynt i 1996, og det var ferdig i 1999 (Vossen 2002:5, note 2). EuroWordNet er en samling av ordnett for åtte ulike språk (nederlandsk, spansk, italiensk, engelsk, fransk, tysk, tjekkisk og estisk), basert på strukturen til Princeton WordNet. Det er likevel en del forskjeller mellom Princeton WordNet og EuroWordNet, som hovedsakelig skyldes at EuroWordNet er et flerspråklig ordnett (Vossen 1998:3,5). Dessuten har EuroWordNet flere relasjoner mellom begrepa enn Princeton WordNet: I tillegg til synonymi, hyponymi, meronymi, troponymi og antonymi har EuroWordNet også implikasjon (å *kjøpe* impliserer å *betale*), årsak (å *drepe* forårsaker å *dø*) og avledning (*beautifully* er avleda fra *beautiful*) (Vossen 2002:15). De ulike ordnetta har først blitt utvikla relativt uavhengig av hverandre ved forskjellige universitet og institutt i de respektive landa, så har ekvivalente begrep i ordnetta blitt kobla sammen (Vossen 1998:5). Fordi begrep i ulike språk ikke har et én-til-én-forhold med hensyn til ekvivalens, har man i EuroWordNet valgt å skille mellom språkspesifikke og språkuavhengige moduler. Begrep som er ekvivalente i flere språk, blir bundet sammen i det som kalles for *Inter-Lingual-Index*, som dermed blir en oversikt over ekvivalensrelasjoner i de ulike språka. Hvert synsett i EuroWordNet skal ha minst én ekvivalensrelasjon i *Inter-Lingual-Index* (Vossen 1998:7), noe som sørger for at alt henger sammen i ordnettet, slik at man ikke får isolerte begrep. Dessuten har EuroWordNet en felles toppontologi, som sikrer at begrep kan knyttes sammen sjøl om de ikke er leksikalisert på samme måte i alle språka. Metodisk er noen av ordnetta i EuroWordNet bygd opp etter merge-tilnærminga (som det tyske ordnettet GermaNet (Kunze 2000)), mens andre er bygd opp etter expand-tilnærminga (som det

spanske ordnettet (Vossen 2002:52)). Der man har hatt gode nok leksikalske ressurser tilgjengelig for merge-metoden har man brukt den, mens man har brukt expand-metoden og oversatt Princeton WordNet i de tilfellene man ikke har hatt gode nok leksikalske ressurser for språket (Vossen 1998:12). Som nevnt er det et engelsk ordnett med i EuroWordNet, noe som kanskje kan virke overflødig i og med at Princeton WordNet fantes da arbeidet med EuroWordNet blei satt i gang. Siden det allerede fantes et ordnett for engelsk, har arbeidet med den engelske delen av EuroWordNet foregått på en litt annen måte enn arbeidet med de andre ordnetta. Her har oppgava vært å tilpasse Princeton Wordnet til EuroWordNet, der hvor EuroWordNet har andre relasjoner, og å flette det engelske ordnettet inn i den flerspråklige databasen.

2.3.4 Oversetting av Princeton WordNet

Expand-tilnærminga går altså ut på å oversette ordnett fra andre språk, og mange velger å ta utgangspunkt i Princeton WordNet. Et slikt ordnett er FinnWordNet, som har oversatt Princeton WordNet til finsk (Lindén og Carlson 2010). En av fordelene med en slik tilnærming er at man kan få en stor mengde lemma i ordnettet, uten å risikere at man bruker tid på dobbeltarbeid ved å kopiere det leksikografiske arbeidet som er lagt ned i Princeton WordNet (Lindén og Carlson 2010:123). Flere har påpekt at det største oversettingsproblemet er når begrep i to ulike språk tilhører ulike semantiske felt (Vossen 1998:5; Lindén og Carlson 2010:131). I EuroWordNet er dette for eksempel et problem når begrepet *hund* skal kobles sammen i nederlandsk og italiensk, for *kjæledyr* er et leksikalisert begrep i nederlandsk, men ikke i italiensk (Vossen 1998: samme sted). I oversettinga av Princeton WordNet til finsk støtte man på problemer med idiommer. For eksempel er *kick the bucket* er underbegrep til *kick* i Princeton WordNet, noe som ikke passer i et ordnett for finsk (Lindén og Carlson 2010:133). Man fikk også problemer når termer som er spesifikke for amerikansk kultur skulle oversettes. Lindén og Carlson (2010:134) mener at disse termene utgjør en såpass liten del av materialet at det ikke spiller noen stor rolle. Martola (2011) har undersøkt flere kulturbundne termer i FinnWordNet, både slike som er typiske for amerikansk kultur, og slike som er typiske for finsk kultur. Hun mener at disse termene sammen med ujevnheter i andre deler av ordforrådet fører til at FinnWordNet ikke er et adekvat ordnett for finsk, fordi det bærer preg av å være en vendt ordbok, og at man ikke kan si at en vendt ordbok er en adekvat beskrivelse av det nye kildespråket uten mye arbeid med manuell tilpassing (Martola 2011:113). Det samme gjelder for et ordnett. Så sjøl om oversettingsmetoden kan gi

forholdsvis store ordnett raskt og billig, er det ikke sikkert at kvaliteten på disse ordnettene er god nok. Piasecki, Szpakowicz m.fl. (2009:17) mener at et mindre, men korrekt ordnett egner seg bedre til å bruke i språkteknologi enn større og mer upresise ordnett. Det er altså ikke full enighet blant de som arbeider med ordnett om hvilken metode som er den beste.

2.3.5 Ordnett på egne leksikalske ressurser

Til forskjell fra expand-tilnærminga går merge-tilnærminga ut på å konstruere ordnett fra grunnen av. En slik metode krever at man har en del leksikalske ressurser for språket tilgjengelig, for eksempel gode ordbøker. Pedersen, Nimb m.fl. (2009:270) sier at et problem med dette er at slike leksikalske ressurser er skrevet for mennesker og ikke for datamaskiner, derfor er det vanskelig å gjøre prosessen helt automatisk. Derfor er ikke denne tilnærminga så utbredt, men det fins likevel en del ordnett som er bygd opp slik. Det polske ordnettet plWordNet har valgt merge-tilnærminga fordi polsk og engelsk har svært ulik språkstruktur. Det er for eksempel ikke noe i engelsk som korresponderer med den rike morfologien i polsk (Piasecki, Szpakowicz m.fl. 2009:20), dermed er expand-tilnærminga mindre egna. Det danske ordnettet DanNet valgte merge-tilnærminga fordi man hadde gode leksikalske ressurser tilgjengelig. Disse ressursene er Den Danske Ordbog (Hjorth og Kristensen 2003), en korpusbasert ordbok over moderne dansk hvor overbegrepsinformasjon er koda inn, og SIMPLE-DK, et språkteknologisk semantisk leksikon. Likevel måtte en del tid brukes på manuelt etterarbeid, som å justere inkonsekvente hyponymihierarkier og å legge til informasjon som var implisitt i ordboka, og derfor ikke kom med i ordnettet (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:270–271).

2.3.6 Norske ordnett

Foreløpig fins det ingen ferdige norske ordnett, men to er under utvikling. Nygaard (2006) kommer med det første forsøket på å konstruere et norsk ordnett, og følger merge-tilnærminga. Her er definisjonene for substantiv i Bokmålsordboka maskinlest av et program som automatisk har plukka ut det første substantivet i definisjonen som overbegrep, og substantiv som aleine utgjør definisjonen som synonym. Derfor får *virveldyr* med definisjonen "dyr med virvelsøyle av gruppen *Vertebrata*, som omfatter fisker, amfibier, krypdyr, fugler og pattedyr, vertebrat" *dyr* som overbegrep, mens *vidde* med definisjonen "omfang, vidhet" får *omfang* og *vidhet* som synonymer (Nygaard 2006:53). Dette ordnettet er

ikke ferdigutvikla, men det fins en prototypeversjon kalt NorNet (Fjeld og Nygaard 2009). Det andre norske ordnettet er bestilt av Nasjonalbibliotekets språkbank, og dette skal gjelde for både bokmål og nynorsk. En testversjon for bokmålsdelen skal være klar i løpet av første kvartal i 2012. Dette ordnettet følger expand-tilnærminga, men skal oversette DanNet og ikke Princeton WordNet. Tanken er at siden norsk og dansk er nært beslekta språk, vil det ikke være like problematisk å oversette som det ville vært med et språk som er mer forskjellig (Nasjonalbiblioteket 2012).

2.4 Ulike typer hyponymi

2.4.1 Generelt

Dette avsnittet skal handle om teori og tidligere forskning på ulike typer hyponymi, som er viktig i alle typer begrepsmessig kartlegging og strukturering av leksikon (Cruse 2002:20). Allerede i antikken fant man ut at hyponymi var en viktig relasjon for å definere begrep, siden den peker ut hva som er overbegrepet, og dermed åssen ulike begrep hører sammen. Aristoteles er opphavet til den klassiske ordboksdefinisjonen som baserer seg på hyponymirelasjonen. I den aristoteliske definisjonen må man identifisere *genus proximum* og *differentia specifica* (jamfør side 4) (Landau 2001:153). Et av de mest innflytelsesrike verka om semantikk og hyponymirelasjonen i seinere tid er Lyons (1977), som blant annet la vekt på sammenhengen mellom hyponymi og inkompatibilitet mellom ko-hyponym.

Hyponymi er en relasjon mellom ulike ord hvor betydninga av det ene er inkludert i betydninga til det andre (Cruse 1986:88), som relasjonen mellom *katt* og *dyr*. Sagt på en annen måte er et språklig uttrykk underbegrep til et annet dersom det første uttrykkets ekstensjon er inkludert i det andre uttrykkets ekstensjon (Allwood og Andersson 1976:76). Ekstensjon utgjør de elementa som hører til et begrep. For eksempel er alle dyr i verden med i ekstensjonen til begrepet *dyr*. Fordi *dyr* er et klassebegrep, har *dyr* vid ekstensjon. *Katt* har smalere ekstensjon enn *dyr*, og *norsk skogkatt* har enda smalere ekstensjon. Ekstensjonen til et begrep er omvendt proposjonalt med begrepets intensjon. Intensjonen utgjøres av de særtrekka som hører til begrepet (Svensén 2004:299). Fordi *norsk skogkatt* har flere særtrekk enn *dyr*, har *norsk skogkatt* mer intensjon enn *dyr*. Jo større ekstensjon et begrep har, desto mindre intensjon har det, og omvendt (Fjeld og Vikør 2008:89). Når et uttrykks ekstensjon er inkludert i et annet, innebærer det at det andre uttrykket er mer generelt enn det første.

Hyponymirelasjonen kan også demonstreres ved hjelp av testramma (diagnosting frame, jamfør avsnitt 1.4.2) "en x er en slags y". Hyponymirelasjonen er transitiv og asymmetrisk (Cruse 1986:113). Transitivitet betyr at når en relasjon gjelder mellom a, b og c, må den også gjelde mellom a og c. Siden *fugl* et overbegrep (hyperonym) til *meis*, må *fugl* også være overbegrep til *blåmeis*. En symmetrisk relasjon er slik at viss den gjelder for a og b, må den også gjelde i omvendt rekkefølge (Allwood og Andersson 1976:40). Slik er ikke hyponymirelasjonen. At *fugl* er overbegrep for *meis*, betyr at *meis* ikke kan være overbegrep for *fugl*. Overbegrep er mer generelle enn underbegrep, de har større ekstensjon, men mindre intensjon. Underbegrep er mer spesifikke enn overbegrep, de har mindre ekstensjon, men større intensjon (Fjeld og Vikør 2008:88). For eksempel har *dachs* mindre ekstensjon, men større intensjon enn *hund*, fordi det fins flere hunder enn dachser, og fordi begrepet *dachs* har flere særtrekk enn begrepet *hund*. Hyponymi er en paradigmatiske relasjon. Det vil si at underbegrep må passe inn på samme plass i et syntagme som overbegrepet (Cruse 2002:4). Underbegrep til samme overbegrep kalles ko-hyponym. For eksempel er *bil* og *buss* ko-hyponym, fordi begge er underbegrep til *kjøretøy* (Svensén 2004:306). Ko-hyponym er inkompatible (Pedersen og Braasch 2009:159), samtidig som de har mye til felles. En gjenstand kan ikke være både en *buss* og en *bil* på en gang, men begge er kjøretøy beregna på å transportere mennesker.

Hyponymi må avgrenses fra troponymi. Troponymi er en relasjon som kan minne om hyponymi, men den brukes bare om verb. Grunnen til at man som regel ikke omtaler denne relasjonen mellom verb som hyponymi, er at verb ikke oppfører seg som underbegrep til et overbegrep på samme måte som substantiv. Det er heller slik at klynger av verb henger sammen med et kjerneverb i en måterelasjon (Fellbaum og Miller 1990:566). For eksempel henger *rusle*, *traske*, *spankulere* og *tusle* sammen med *gå*, men det blir ikke helt riktig å si at de er underbegrep til *gå*. Det er riktigere å beskrive dem som spesifisering av ulike måter å gå på. Troponomi mellom to verb kan uttrykkes ved denne testramma: "å V1 er å V2 på en spesiell måte" (Fellbaum 1998:79). På norsk kan man si at "å gomle er å spise på en spesiell måte". Dette minner om hyponymi, men verb passer ikke inn i testramma som uttrykker hyponymi (*Å gomle er en slags å spise). Det er ikke helt åpenbart at troponomi er en egen relasjon. Den har mye til felles med hyponymirelasjonen, og Alonge, Calzolari m.fl. (1998:42, note 5) mener at troponymi bare er en variant av hyponymi. Troponymi minner altså om hyponymi, men gjelder kun for verb og ikke for substantiv, derfor ser jeg bort fra troponomi videre i oppgava, som kun tar for seg substantiv.

Til nå har hyponymi blitt definert som en relasjon mellom substantiv som kan uttrykkes gjennom testramma "en x er en slags y". Hyponymirelasjonen er likevel ikke så enkel, for det fins ulike typer av hyponymi. I seinere tid har mye av forskinga på hyponymi dreid seg om å skille ut flere ulike undergrupper av hyponymi, men det er ikke fullstendig enighet om åssen relasjonen best kan deles inn. Videre skal jeg gå gjennom tre ulike tilnærminger til hyponymi representert ved Cruse (1986) og (2002), Pustejovsky (1995) og Wierzbicka (1984).

2.4.2 Cruse

Cruse (1986:140–143) drar et skille mellom *natural kind terms* og *nominal kind terms*. Her bygger han blant annet på Schwartz (1979) og (1980). Schwartz skiller mellom naturlige typer, som har et felles underliggende trekk som ikke forandrer seg, og nominale typer, som har semantisk assosierte egenskaper, men mangler et underliggende trekk. Typisk naturlige typer er *gull*, *vann* og *tiger*. Disse naturlige typene er stabile, mens nominale typer er foranderlige fordi de ikke har et slikt underliggende trekk. Dermed kategoriseres vanlige gjenstander som *blyant*, *flaske* og *stol* som typiske nominale typer, fordi ekstensjonen av nominale typer bestemmes av analytisk spesifisering av overfladiske trekk som form, funksjon eller opprinnelse, og ikke av et underliggende trekk (Schwartz 1980:182). Merk at Cruse bruker de samme termene som Schwartz, men legger andre ting i dem. For Cruse er ikke skillet mellom nominale og naturlige typer i hovedsak et skille mellom det stabile og det uforanderlige, men snarere et skille mellom det at nominale typer kan skilles fra overbegrepet sitt med ett trekk, mens de naturlige typene ikke kan det. For Cruse ville *flaske* vært naturlig type, fordi man ikke kan finne ett enkelt trekk som skiller *flaske* fra *beholder*. Derimot er det bare ett trekk som skiller *hoppe* fra *hest*, nemlig 'kvinnelig', og *hoppe* er derfor av nominal type ifølge Cruse. Cruse skiller seg også fra Schwartz i at han mener at skillet mellom naturlige og nominale typer henger tett sammen med skillet mellom taksonymer og underbegrep som ikke er taksonomiske (Cruse 1986:142). Med taksonomisk mener jeg det jeg til nå har definert som hyponymi, nemlig relasjonen som kan uttrykkes gjennom setninga "en x er en slags y". I en taksonomi kan et underbegrep kun ha ett overbegrep, noe som samsvarer med idealet i terminologien (se avsnitt 2.2). Man kan si at en *burhøne* er nominal type fordi det bare er ett trekk som skiller den fra overbegrepet *høne*, nemlig at det er en høne som blir holdt i et bur. Derimot er *perlehøne* naturlig type fordi det er flere trekk som skiller den fra overbegrepet, som at den har sorte fjær med hvite prikker, at den er kraftig bygd og at den har

et lite hode. Det er fysiske karakteristikk som skiller *perlehøne* fra *høne*, mens det ikke er tilfellet med *burhøne* og *høne*. Følger man Cruse sin inndeling, vil de naturlige typene utgjøre ryddige taksonomier, mens de nominale typene ikke vil gjøre det. Dessuten er ikke ko-hyponym til nominale typer inkompatible. Både *brunette* og *mor* kan være underbegrep til *dame*, men det er ingenting i veien for at en dame kan være både brunette og mor. Et dyr kan derimot ikke være både en hund og en katt. Den nominale hyponymien må uttrykkes gjennom testramma "en x er en y", som er breiere og mindre selektiv enn den første testramma for hyponymi (Cruse 2002:12). Man kan ikke i samme grad som ved naturlige eller funksjonelle typer si at underbegrepet er en type eller en slags av overbegrepet (jf. setninga "en x er en slags y"). En *brunette* er ikke en slags *dame* slik en *hund* er et slags *dyr*. En *brunette* er en *dame*, og hun kan være andre ting i tillegg. Denne relasjonen kan minne om metonymi, det at "en leksikalsk enhet kan skiftes ut med en annen enhet som den står i en eller annen semantisk relasjon til" (NLO 1997:182), som når man omtaler damer etter hva slags farge de har på håret. Personbetegnelser er typisk nominale typer som kjennetegnes av at det ikke er et enkelt "x er en type y"-forhold mellom overbegrep og underbegrep. Derfor er ikke personbetegnelser typisk taksonomiske. Ko-hyponym skal som nevnt være inkompatible, men ved nominale typer vil ikke underbegrepa nødvendigvis være inkompatible. Cruse (2002:19) trekker inn en ny distinksjon, nemlig *the functional mode*. Dette er tilfeller hvor overbegrepet fanger inn funksjonen til underbegrepet. For eksempel er *fiolin* underbegrep til *musikkinstrument*, og dermed en funksjonell type fordi overbegrepet uttrykker hva underbegrepet brukes til. Cruse mener at disse også er taksonomiske, og at de derfor minner de om de naturlige typene. Det fins også substantiv som har flere delbetydninger, hvor den ene er naturlig, og den andre er funksjonell (Pedersen, Nimb m.fl. 2010:3184). Typiske eksempler her er enkelte planter. En *ananas* er en plante, og dermed en naturlig type. Ananasen kan også spises, og derfor er den en funksjonell type. Dette er et eksempel på systematisk polysemi, det vil si polysemi der "forholdet mellom delbetydningene er regelmessig eller systembestemt" (NLO 1997:248) (systematisk polysemi blir nærmere behandla i avsnitt 6.1.4 og 6.2.4). Dette skillet kommer fram i Bokmålsordboka ved at lemmaet *ananas* har to delbetydninger: "1. plante av slekten *Ananas* i ananasfamilien" (naturlig type) og "2. frukt av ananas (1) *ha a- til dessert*" (funksjonell type). Denne oppdelingen i naturlig og funksjonell delbetydning er ikke konsekvent i Bokmålsordboka. I DanNet, som er basert på Den Danske Ordbog (Hjorth og Kristensen 2003), skilles naturlige og funksjonelle betydninger ved planter og dyr. Dette har blitt justert manuelt, for i Den Danske Ordbog er det en del inkonsekvenser i hvilke dyre- og

plantebetegnelser som har fått med den funksjonelle betydninga (Pedersen, Nimb m.fl. 2010). Cruse (2002:18–19) skiller altså mellom tre ulike typer betegnelser, nemlig *natural kinds*, *functional kinds* og *nominal kinds*. De naturlige typene kan bare være slikt som dyr, planter og naturlige materialer. Hovedskillet hos Cruse går mellom de nominale typene på den ene sida, og de naturlige og funksjonelle typene på den andre sida.

2.4.3 Pustejovsky

Det fins også andre måter å dele inn forskjellige hyponymirelasjoner på. Pustejovsky (1995) introduserer fire kvaliaroller som spesifiserer ulike aspekter ved betydninga til ord. Disse rollene er konstituensrolle, formell rolle, telisk rolle og agentiv rolle. Ved hyponymi er den formelle og den teliske rollen relevant. Den formelle rollen spesifiserer aspektet ved betydninga som har med fysiske egenskaper å gjøre, mens den teliske spesifiserer hva slags formål eller funksjon noe har. Derfor kan man si at formell hyponymi, som "en *spurv* er en *fugl*", svarer til det Cruse kaller naturlige typer, mens telisk hyponymi, som "et *bilde* er en *dekorasjon*", kan minne om Cruses nominale typer.

2.4.4 Wierzbicka

Også Wierzbicka (1984:326–327) kategoriserer hyponymiliknende relasjoner, men på en annen måte enn Cruse og Pustejovsky. Hun skiller mellom fem ulike typer, hvorav kun én er taksonomisk. De fem gruppene kaller hun:

1. *taxonomic supercategories* (tilsvarer Cruses naturlige typer. Eksempel: *fugl*, *blomst*, *tre*)
2. *purely functional concepts* (kan minne om Cruses funksjonelle typer, men Wierzbicka mener at disse ikke er taksonomiske. Eksempel: *leketøy*, *våpen*)
3. *collective supercategories: singularia tantum* (Eksempel: *møbler*)
4. *collective supercategories: pluralia tantum* (Eksempel: *matrester*)
5. *heterogenous classes of "stuff" and choppable things – pseudo-countables* (Eksempel: *grønnsaker*, *medisin*)

Til forskjell fra Cruse mener altså Wierzbicka at det kun er den første gruppa som er taksonomisk, mens de andre gruppene ikke er det. Dermed kan man ikke si at et *spyd* er en

type *våpen*, at en *stol* er en type *møbel*, at *potet* er en type *matrester* eller at en *gulrot* er en type *grønnsak*, jamfør den lingvistiske testramma "en x er en type y" som angir hyponymi. Felles for de ikke-taksonomiske gruppene, er at man for underbegrep her kan finne flere potensielle overbegrep, og at det ikke er ett som er riktig, som ved de taksonomiske. Et *spyd* kan være et *våpen*, men den kan også være en *stav*. Dessuten trenger man ikke bruke spydet til å sloss med, sjøl om det er det man vanligvis gjør med våpen. Wierzbicka arbeider innafor psykolingvistik, og målet hennes er derfor å vise at det mentale leksikonet ikke er bygd opp av taksonomier i like stor grad som man tidligere trudde (Wierzbicka 1984:314), og ikke hva som er den mest hensiktsmessige måten å presentere leksikalsk semantikk på. Likevel viser arbeidet hennes at ikke alle former for hyponymi er taksonomiske, noe som er en viktig påminnelse i arbeidet med ordnett, hvor utaksonomisk hyponymi ofte blir presentert som om den var taksonomisk. Alle de ulike tilnærmingene til hyponymi som presenteres over, viser at hyponymi er en relasjon som ikke er like enkel som den kan virke i utgangspunktet.

2.5 Hyponymi i ordnett

"[Hyponymy] is [the] semantic relation that organizes nouns into a lexical hierarchy." (Miller 1998b:24)

Som vist i forrige avsnitt (2.4), er hyponymirelasjonen kompleks. Samtidig er den sammen med synonymi en av de mest sentrale relasjonene i et ordnett, og dermed noe av det som først må på plass i konstruksjonen av et. Derfor har det blitt forska en del på hva slags rolle hyponymi spiller i ordnett. Hyponymirelasjonen er nødvendig i ordnett fordi den skaper et hierarki med overbegrep og underbegrep, og dermed organiserer de leksikalske elementa. Viss ordnettet er konstruert ved hjelp av merge-tilnærminga, får man mye gratis på grunn av de mange intensjonale definisjonene i ordboka, jamfør avsnitt 1.4 om leksikografi. Definisjonen av *sofa* i Bokmålsordboka er et eksempel på en intensjonal definisjon: "stoppet møbel med ryggstø og armlener og sitteplass til flere personer". *Møbel* er overbegrep, og særtrekket i forhold til ko-hyponyma, det vil si alle typer møbler, er at det kan sitte flere personer i en *sofa*. Miller (1998b:26) mener at de fleste substantiv kun har ett overbegrep. Derfor står overbegrepet som oftest i oppslaget i en ordbok, i motsetning til underbegrep som det gjerne er flere av, og dermed sjeldent kommer med i ordboksoppslag. Men bruker man en ordbok som basis for et ordnett, vil man få problemer med implisitt kunnskap og inkonsekvens i definisjonene. Dessuten er det ikke alltid at et substantiv kun har ett mulig

overbegrep, nominale typer har ofte flere overbegrep. I et ordnett fører dette til ISA-overload. ISA er et annet navn på relasjonen mellom hyperonym og hyponym (Guarino 1998:527), og ISA-overload kunne sånn sett også kalles hyponymi-overload. Jeg velger å bruke ISA-overload fordi det er godt innarbeida i litteraturen. ISA-overload kan defineres som en situasjon hvor underbegrep som ikke er likeverdige (unequal hyponyms) blir satt som ko-hyponym under samme overbegrep (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:277). Dette er problematisk i ordnett av to årsaker. For det første fører det til en upresis presentasjon av språket når to underbegrep av ulik type blir satt sammen under ett overbegrep. Dette blir svært tydelig når et overbegrep har både en naturlig og en nominal type som underbegrep, som viss både *skadebjørn* ("bjørn som gjør skade på, dreper krøtter") og *brunbjørn* ("svart, mørkebrun el. gulbrun bjørn med korte ører, *Ursus arctos*") er satt som underbegrep til *bjørn*. *Skadebjørn* er nominal type fordi det kan være en hvilken som helst type bjørn (som brunbjørn, grizzlybjørn osv.), mens *brunbjørn* er naturlig type fordi en brunbjørn ikke samtidig kan være en grizzlybjørn. Derfor har nominale og naturlige typer ulik ontologisk status (Pedersen og Sørensen 2006:10). For det andre skaper ISA-overload problemer viss en datamaskin skal bruke ordnettet til å tolke informasjon. Taksonomier som er galt strukturert (det vil si utaksonomisk), er vanskelige for datamaskiner å forstå (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:277).

Det er flere ulike meninger om hva som forårsaker ISA-overload. Guarino (1998:528) mener ISA-overload i ordnett skyldes at et underbegrep blir tildelt flere overbegrep (multipel inheritance). Pedersen og Braasch (2009:160) mener ISA-problemet henger sammen med at et ordnett inneholder flere nominale typer. Huang, Hsiao m.fl. (2008:220) mener ISA-problemet skyldes at relasjonen mellom overbegrep og underbegrep er mer kompleks enn hva en hyponymirelasjon kan få fram. Hyponymi er en lite spesifikk relasjon (Huang, Hsiao m.fl. 2008:221), og klarer derfor ikke å fange opp forskjellene i slike tilfeller med underbegrep av ulike typer. Derfor fins det tilfeller av ISA-overload som ikke har med skillet mellom nominale og naturlige typer å gjøre. Huang, Hsiao m.fl. (2008:221) nevner som eksempel at både [vår, sommer, høst, vinter] og [regntid, tørketid] er underbegrep til *årstid*. Dette er underbegrep som ikke er likeverdige, men det er ikke fordi noen av dem er nominale og noen er naturlige. Alle disse orda er naturlige typer, og derfor gjensidig utelukkende. Det kan ikke være høst og vår eller regntid og tørketid på en gang. Men de står ikke i direkte kontrast til hverandre (Huang, Hsiao m.fl. 2008:222). Det kan godt være sommer og regntid på en gang, derfor er det problematisk å gi disse orda samme overbegrep. Dessuten vil det ofte være slik at ett av setta med årstider er mer relevant enn det andre, og hvilket sett som er mest relevant,

er avhengig av kultur og hvor man bor. Alle disse forholda viser at *vår, sommer, høst* og *vinter* på den ene siden og *regntid* og *tørketid* på den andre, ikke er likeverdige hyponym. Huang, Hsiao m.fl. (2008:222) innfører termen paronymi for slike tilfeller. De definerer paronymi som en relasjon hvor begrepa må ha et felles klassifiseringskriterium. På den måten vil *vår, sommer, høst* og *vinter* være paronyme, og *regntid* og *tørketid* vil være paronyme.

I EuroWordNet og DanNet har man valgt å bruke ortogonal hyponymi som løsning på ISA-overload. I DanNet skiller man ut de nominale typene ved å gi dem et ekstra trekk, som gjør at de nominale overbegrepa og underbegrepa blir skilt fra de naturlige. I DanNet blir ortogonale begrep sett på som en spesifisering av overbegrepet. For eksempel kan et *fidusmaleri* (nominalt) være både en *akvarel* og et *oliemaleri* (naturlige) (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:280), og *fidusmaleri* fungerer dermed som en spesifisering. Både paronymi og ortogonal hyponymi blir diskutert som mulige løsninger for ISA-overload i et eventuelt ordnett basert på Bokmålsordboka i avsnitt 7.1.2.

2.6 Oppsummering

Dette kapittelet har vist at både ordnett og hyponymirelasjonen har vært tema for mange undersøkelser. Likevel er det ingen som har undersøkt ordentlig åssen et ordnett basert på en ordbok kan bidra til å gjøre ordboka bedre, annet enn å nevne det kort (se for eksempel Nygaard (2006:13–14)). Jeg viser i denne oppgava en mulighet for åssen dette kan gjøres, ved hjelp av hyponymirelasjonene blant definisjonene til utvalgte substantiv. Avsnitt 2.1 viste at både semasiologi og onomasiologi er viktige arbeidsprinsipper innafor leksikografi, og at det i arbeidet med ordnett er den onomasiologiske arbeidsmetoden som er mest sentral, mens avsnitt 2.2 viste at det ikke helt er problemfritt å skille leksikografi og terminologi. Avsnitt 2.3 viste at det er fordeler og ulemper med både expand- og merge-tilnærminga når man skal bygge opp et ordnett. Likevel tyder mye på at merge-tilnærminga gir den mest presise beskrivelsen av det aktuelle språket, og at det er mye å tjene på den viss man har gode leksikalske ressurser tilgjengelig. Derfor vil jeg i denne oppgava finne ut om Bokmålsordboka er et godt utgangspunkt for å konstruere et ordnett for norsk. Det vil jeg gjøre ved å undersøke hvilke former for hyponymi man finner blant utvalgte betegnelser, noe som får konsekvenser for ordnett der hyponymi er en av de viktigste relasjonene. Avsnitt 2.4 viste at det fins flere ulike måter å dele inn hyponymirelasjonen på. I denne oppgava skal jeg videre bruke Cruse sin inndeling, fordi den egner seg godt på ordboksmaterialet, og fordi den er prøvd ut i

arbeidet med DanNet (Pedersen, Nimb m.fl. 2009). Avsnitt 2.5 viste at de ulike hyponymirelasjonene kan skape problemer i et ordnett, som ISA-overload.

3 Materiale

I dette kapittelet presenteres materialet som skal hjelpe til med å besvare forskningsspørsmåla til oppgava. Jeg går gjennom hvilket materiale jeg har valgt og åssen det er avgrensa. I behandlinga av materialet har jeg ikke forholdt meg til språket eller virkeligheten, men til definisjonene i Bokmålsordboka og hva slags bilde av språket og virkeligheten som presenteres der. Det er fordi jeg vil vise at det noen ganger har vært tilfeldig hva slags definisjoner ulike lemma i ordboka har fått, og at dette er et problem viss man skal bruke ordboka som bakgrunn for et ordnett.

3.1.1 Valg av materiale

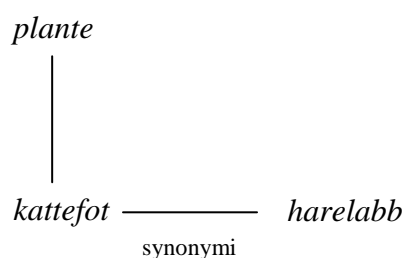
Materialet jeg har valgt for å besvare forskningsspørsmåla (jamfør kapittel 1.1), er lemma med tilhørende definisjoner i Bokmålsordboka som kan klassifiseres som dyr eller planter. Disse lemmaene har ulike egenskaper med hensyn til terminologi og nominal status, dermed kan de vise noen av utfordringene man møter når man prøver å konstruere et ordnett på bakgrunn av en allmennordbok som Bokmålsordboka. Ifølge Cruse (2002:18) kan bare naturlig forekommende ting være naturlig typer, mens artefakter ikke kan være det. Derfor har jeg valgt et materiale som kan klassifiseres som naturlige typer, slik at det blir mulig å få fram forskjellen mellom de nominale, naturlige og funksjonelle typene i én kategori. Viss jeg hadde valgt betegnelser for artefakter som materiale, ville jeg nemlig ikke funnet noen naturlige typer. En annen faktor for valget av materiale er at det er ansett som enkelt å lage taksonomier over betegnelser for dyr og planter, noe også Aasen kom fram til. Han begynte med nettopp betegnelser for planter og dyr i ordboksarbeidet sitt (Vikør 2011:201). Viss det er enkelt å systematisere betegnelser for dyr og planter, burde det være et godt utgangspunkt for å konstruere et ordnett med materiale fra en ordbok. Men som vist i avsnitt 2.4, er ikke nominale betegnelser taksonomiske, så viss det fins nominale dyre- og plantebetegnelser, vil ikke disse kunne presenteres taksonomisk. Derfor vil jeg undersøke hvilke forskjeller det er i hva slags typer dyrebetegnelser og plantebetegnelser er. På grunn av disse faktorene kan dette materialet belyse problemene ved overgangen fra ordbok og ordnett. I og med at ordnett i stor grad bygger på taksonomiske prinsipp (Miller 1998b:26), er det nyttig å se åssen betegnelser med ulik taksonomisk status blir definert i en ordbok. Jeg vil blant annet undersøke om det er ulik fordeling av de ulike typene innafor dyre- og plantebetegnelse. Den nøyaktige fordelinga blir vist i kapittel 5, og hvorfor den er slik, blir tolka i kapittel 6.

Diskusjonsskapittelet (kapittel 7) handler om konsekvensene som fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer får når man lager et ordnett med grunnlag i en allmennordbok, og mulige løsninger på problemene som oppstår.

3.1.2 Avgrensing av materialet

Materialet er henta fra Bokmålsordboka (Wangensteen 2005). Jeg har valgt å begrense undersøkelsen til alle dyre- og plantebetegnelser som er lemmatisert i ordboka. Dette blei til sammen 1915 lemma, hvorav 1125 er betegnelser på dyr og 790 er betegnelser på planter. Alle lemmaene med definisjoner er gjengitt i vedlegg A, sortert etter nominal, naturlig og funksjonell type. Videre i dette avsnittet skal jeg gå gjennom de ulike avgrensingene jeg har foretatt, og forklare hvorfor jeg har valgt å gjøre det sånn.

Jeg valgt å se bort fra de fleste synonymdefinisjonene i materialet, av to grunner. For det første er det vanskelig å avgjøre om noe er nominalt, naturlig eller funksjonelt med den lille mengden informasjon en synonymdefinisjon inneholder. For det andre bidrar ikke synonymdefinisjoner alltid med nye begrep. Derfor er blant annet lemma som kun har en synonymdefinisjon, som *harelabb* ("2 bot.: kattefot (2)")⁵, ikke tatt med. Fordi definisjonen av *kattefot* ("2 plante av slekten *Antennaria* i kurvplantefamilien") er med, og *harelabb* og *kattefot* ifølge Bokmålsordboka er fullsynonyme, forsvinner ikke begrepet fra et eventuelt ordnett sjøl om *harelabb* ikke er tatt med. I et ordnett ville antageligvis ikke *harelabb* vært underbegrep til plante, men med i synsettet til *kattefot*, og på den måten bare indirekte knytta til plante, som vist i figur 3.1.

Figur 3.1: *Harelabb* indirekte knytta til *plante* som synonym til *kattefot*

Noen lemma med synonymdefinisjoner er tatt med, som *ulvinne* og *vargtik*. Begge har "hunnulv" som definisjon, men *hunnulv* er ikke et eget lemma i Bokmålsordboka. Jeg har altså tatt med synonymdefinisjoner viss synonymet i definisjonen ikke er oppslagsord i

⁵ Definisjonene fra Bokmålsordboka er vist i parentes.

ordboka, for å forhindre at begrepet skal forsvinne i et eventuelt ordnett. Jeg har også tatt med lemma med synonymdefinisjoner i tilfeller som *turnips* ("fôrnepe"). Her er lemmaet definert med en gjennomsliktig sammensetning, hvor forleddet viser at lemmaet har en funksjonell betydning.

Når jeg har sortert plante- og dyrebetegnelse, har jeg ikke tatt hensyn til all informasjon som står i ordboksartikkelen. Jeg har kun brydd meg om sjølve definisjonen, derfor er informasjon om etymologi og uttale ikke tatt med. Brukseksempler er stort sett ikke tatt med, kun i de tilfellene hvor de gir informasjon om en funksjonell betydning av lemmaet (se mer om den funksjonelle betydninga til dyr i avsnitt 6.1.4 og til planter i avsnitt 6.2.4).

4 Metode

Dette kapittelet tar for seg metoden jeg har brukt for å finne fram til materialet, og metoden jeg har brukt for å sortere det. Jeg kommer også innom bruken av korpus i oppgava.

4.1 Metode for å finne materialet

Materialet er funnet ved å søke i fritekst i nettutgava til Bokmålsordboka. Fritekstsøk er en egen funksjon hvor man kan søke på ord i hele definisjonen i stedet for oppslagsord. I denne oppgava har jeg lagt til grunn en forutsetning om at definisjoner av dyre- og plantebetegnelser utformes intensjonelt, slik at overbegrepet nevnes først, deretter særtrekk som gjelder for lemmaet som skal defineres (Svensén 2004:273–274). Ved å bruke fritekstsøk og søke etter *dyr* og *plante*, skulle jeg dermed få fram alle lemma i Bokmålsordboka som har disse orda som overbegrep. Det har vært to problemer med denne antakelsen. For det første viste det seg at ikke alle definisjonene av dyre- og plantebetegnelser i Bokmålsordboka er utforma intensjonelt. For eksempel er *elghund* definert som "fellesbetegnelse på hunderaser som brukes til elgjakt (norsk elghund, jemthund og karelsk bjørnehund)". Det fins også oppslag som ikke har definisjon, bare brukseksempel, men som likevel hører hjemme i materialet mitt. Et eksempel her er *bunnfisk* ("**fisk** flyndra er en b-"). Det andre problemet er at bare de direkte underbegrepa til *dyr* og *plante* har *dyr* og *plante* som overbegrep. Begrep som står lengre nede i hierarkiet, har ikke disse orda som overbegrep, men er like fullt betegnelser på dyr og planter. For eksempel har *kantlyng* ("mørkegrønn lyng med hvite blomster, *Cassiope tetragona*") *lyng* som overbegrep, men det er ingen tvil om at *kantlyng* også er en plante. Derfor har jeg også søkt i fritekst på alle underbegrep jeg fant da jeg søkte på *dyr* og *plante*, for å få med oppslag som *kantlyng*, hvor overbegrepet er et underbegrep til enten *dyr* eller *plante*. Dette har jeg gjort fordi nedarving er et viktig prinsipp i ordett. Nedarving vil si at et underbegrep automatisk får egenskapene til overbegrepet. Siden *lyng* er en plante, må også underbegrepet *kantlyng* være en plante. Jeg har også sammenlikna materialet jeg har funnet med søk på betegnelser for dyr og planter i DanNet (Johannsen 2012), for å sikre meg mot at jeg har oversett noe.

Fordi definisjonene i Bokmålsordboka er skrevet på veldig mange forskjellige måter, måtte jeg velge en såpass manuell og tidskrevende metode. Noen ganger står overbegrepet i definisjonene i bestemt form, andre ganger i ubestemt form, noe som også gjorde det

nødvendig med en såpass manuell tilnærming, fordi et søk på for eksempel *plante* ikke vil gi alle oppslaga hvor *plante* er overbegrep. Dette er noe av problemet med å trekke ut informasjon fra en ordbok automatisk for å bygge opp et ordnett; informasjonen er ikke presentert enhetlig.

4.2 Sortering av materialet

For å sortere materialet har jeg brukt Cruse (1986) og (2002) sin inndeling i nominale, naturlige og funksjonelle typer, som forklart i kapittel 2.4.2. Det er en hovedmotsetning mellom nominale typer på den ene sida og naturlige og funksjonelle typer på den andre sida, fordi de naturlige og de funksjonelle typene har en del fellestrekk som de ikke deler med de nominale typene. De nominale typenes trekk er ikke gjensidig utelukkende, mens de naturlige og funksjonelle typenes trekk er det. Dette er det viktigste kriteriet for hva som er nominalt og hva som ikke er det. Viss to betegnelser ikke er gjensidig utelukkende, er det fordi ett eller begge er nominale. Et eksempel på dette er at *nytteplante* ("plante som nyttes til føde el. materiale, mots **prydplante*") er nominal type, sjøl om det også ligger noe funksjonelt i betydninga, nemlig at det er en plante som brukes til føde eller materiale. Det samme gjelder *matsopp* ("sopp som blir brukt til mat"). Dette kan være flere ulike sopper, og derfor nominal type, sjøl om det står i definisjonen at dette har en funksjon. (Jeg følger Pedersen, Nimb m.fl. (2010) som mener at betydninger ved planter og dyr som viser til at de blir spist, utgjør en funksjonell del av betegnelsen). I arbeidet med DanNet har man utarbeida en lingvistisk test for om noe er nominalt, som jeg kommer til å benytte meg av i denne oppgava. Denne testen er ramma "en X er en hvilken som helst slags Y som..." (Pedersen og Sørensen 2006:13), hvor X er betegnelsen man vil undersøke, mens Y er overbegrepet til betegnelsen. Etter "som..." skal man kunne tenke seg et trekk, noe som henger sammen med at nominale typer kan skilles fra ko-hyponym med ett enkelt trekk, mens dette ikke gjelder for naturlige og funksjonelle typer (Cruse 1986:141). Naturlige og funksjonelle typer passer dermed ikke inn i denne ramma, noe som blir tydelig ved eksempelet "**en dachs er en hvilken som helst slags hund som har korte bein*". Da dette ikke stemmer, er det tydelig at *dachs* er naturlig type. Ved nominale typer passer derimot denne ramma bedre: "en narkotikahund er en hvilken som helst slags hund som er lært opp til å finne narkotika". Videre skal jeg gå gjennom ulike kriterier for åssen jeg har sortert henholdsvis dyrebetegnelser og plantebetegnelser inn i de ulike typene.

Det er variasjon i hva slags typer dyrebetegnelse er. En betegnelse som *premiedyr* er nominal ut fra av definisjonen "dyr som har vunnet premie på en utstilling", mens *tapir* er naturlig ut fra av definisjonen "hovdyr med snabellignende tryne av pattedyrfamilien *Tapiridae*, beslektet med neshorn". Det blir tydelig med testramma fra DanNet: "et premiedyr er et hvilket som helst slags dyr som har vunnet premie" (ok, og dermed nominal type) og "*en tapir er et hvilket som helst slags hovdyr som har snabellignende tryne" (ikke ok, og dermed naturlig type). I materialet fra Bokmålsordboka fins det også andre indikasjoner på hva slags type ulike oppslag er. Blant annet har de naturlige betegnelsene ofte dyrenes latinske navn i definisjonen. Dette gjelder for eksempel *sølvkre* ("sølvglinsende, vingeløst insekt, *Lepisma saccharina*"). Likevel er det ikke alltid lett å skille mellom nominale og naturlige dyrebetegnelse. Et eksempel her er *smågnager* ("liten gnager *s-e som mus og lemen*"). Brukseksempelet i oppslaget tyder på at *smågnager* er en nominal samlebetegnelse, men overbegrepet *gnager* er naturlig type (jamfør definisjonen "pattedyr av ordenen *Rodentia* med lange kvasse fortenner"). På grunn av brukseksempelet i definisjonen, og på grunn av et vellykka resultat i testramma fra DanNet ("en smågnager er en hvilken som helst slags gnager som er liten") er *smågnager* sortert som nominal type, men det kan argumentes for at det burde vært sortert som naturlig, fordi overbegrepet i definisjonen (*gnager*) er naturlig. Når jeg har sortert dyrebetegnelse, har jeg sett på eksemplene og enkelte ord i definisjonene for å avgjøre hva som kan regnes som funksjonelt, for det er sjeldent tatt ut som egen delbetydning. For eksempel har jeg sortert *broiler* som funksjonell type⁶ fordi det står i definisjonen at dette er en "kylling som føres opp for kjøttets skyld og slaktes når den har nådd en vekt av 750—1200 g".

Plantebetegnelsene har en del fellestrekk med dyrebetegnelse i når de skal sorteres etter Cruse sine typer. Også her er komplementaritet hovedkriteriet, slik at *bærbusk* ("busk som det vokser bær på; busk som en dyrker på grunn av bærene") er sortert som nominal type og *kapersbusk* ("tornet og klatrende busk med hvite blomster, *Capparis spinosa*") er sortert som naturlig type. Dessuten har plantebetegnelsene det til felles med dyrebetegnelse at de naturlige ofte har latin i definisjonen, som ved *kapersbusk*. Dette sammenfaller med resultatene fra testramma fra DanNet: "en bærbusk er en hvilken som helst slags busk som det vokser bær på" er ok, mens "*en kapersbusk er en hvilken som helst slags busk som har hvite blomster" ikke er ok. Ved avgrensinga mellom naturlig og funksjonell type, har jeg funnet enkelte stikkord i definisjonen som jeg har brukt som indikator på hva som er funksjonelt,

⁶ Dette blir problematisert i avsnitt 6.1.3.

som *krydderplante* og *kulturplante*. Derfor har jeg sortert *kardemommeplante* ("2 krydderplante av slekten *Amomum*") og *nepe* ("korsblomstret kulturplante med tykk, kjøttfull og saftig rot, *Brassica rapa*") som funksjonelle typer. I noen definisjoner står det "tidligere brukt som". Disse er sortert som funksjonelle, i og med at funksjonen blir lagt vekt på i definisjonen. Dette er likevel et tvilstilfelle, og det kan godt argumenteres for at slike plantebetegnelser heller bør regnes som naturlige, i og med at denne bruken ikke er vanlig lenger. Det har også vært andre tvilstilfeller i sorteringa av plantebetegnelsene. For eksempel er *firkløver* ("kløver (II) med fire småblad i stedet for normalt tre") sortert som naturlig type. Det er fordi en kløver ikke kan være en firkløver og en trekløver på en gang, og at de dermed er gjensidig utelukkende betegnelser. Likevel kan man argumentere for en nominal sortering ved å si at hvor mange blader en *kløver* har kun er en dimensjon av *kløver*. En *firkløver* blir til en *trekløver* viss man fjerner et blad, og sånn sett kan en *firkløver* også være en *trekløver*, og dermed ikke gjensidig utelukkende. Problemet med denne argumentasjonen er at naturlige typer, i motsetning til nominale, er det Cruse (1986:141) kaller *rigid designators*, en egenskap naturlige typer deler med egennavn. Det betyr at referentene ikke mister "merkelappen" sin sjøl om det viser seg at de ikke er som man trudde på forhånd. For eksempel vil en tiger fortsatt være en tiger viss den mister et bein, sjøl om tigre er firbeinte dyr (jamfør Aitchison (2003:47)). Man kan også argumentere for at en firkløver som mister et blad fortsatt egentlig er en firkløver, noe som tyder på at det er en naturlig type. I kapittel 5 presenteres fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant dyre- og plantebetegnelser i Bokmålsordboka.

4.3 Korpus

Et korpus er en samling elektronisk tekster som er samla for et visst formål (Fjeld og Vikør 2008:154–155). Korpus er et vanlig hjelpemiddel både i leksikografien og i lingvistikken. I leksikografien brukes korpuset i arbeidet med å utforme definisjoner, mens det brukes for å kunne si noe om åssen språket faktisk brukes i lingvistikken. I denne oppgava har jeg i noen tilfeller brukt søk i Leksikografisk bokmålskorpus (LBK 2012) for å avgjøre om betegnelser fra Bokmålsordboka hører med i materialet til denne oppgava. Dette er et balansert korpus med sirka 50 millioner ord, spesielt utvikla for leksikografisk bruk. Stort sett er det definisjonene i Bokmålsordboka som har avgjort om et lemma skal være med i materialet,

men i enkelte tvilstilfeller har jeg søkt i korpuset for å se åssen betegnelsen brukes i faktisk språkbruk. Dette blei gjort ved blant annet *broiler* (se side 44).

5 Resultater av sorteringa

Resultatet av sorteringa av dyre- og plantebetegnelse i Bokmålsordboka i nominale, naturlige og funksjonelle typer er vist i tabell 5.1. I vedlegg A er alle lemmaene med definisjoner tatt med, sortert etter nominal status. Betegnelser for dyr og betegnelser for planter er sortert hver for seg. Viss en betegnelse har flere delbetydninger, har hver enkelt delbetydning telt som et oppslag.

	Nominale typer	Naturlige typer	Funksjonelle typer	Total
Dyrebetegnelser	315 (28 %)	784 (69,7 %)	26 (2,3 %)	1125 (100 %)
Plantebetegnelser	101 (12,8 %)	579 (73,3 %)	110 (13,9 %)	790 (100 %)

Tabell 5.1: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer ved dyrebetegnelser og plantebetegnelser.

Forskjellene mellom dyrebetegnelser og plantebetegnelser med hensyn til hva slags type de er, ser altså ut til å passe godt med hvor taksonomiske de er ansett for å være. Av plantebetegnelse er kun 12,8 % er nominale. Resten av plantebetegnelse er naturlige eller funksjonelle, og dermed taksonomiske. Dyrebetegnelse skiller seg litt fra plantebetegnelse med hensyn til taksonomisk status. 28 % er nominale, mens 69,7 % er naturlige og 2,3 % er funksjonelle. Det er altså flere nominale, utaksonomiske typer blant dyrebetegnelse enn blant plantebetegnelse som er lemmatisert i Bokmålsordboka. I det neste kapitlet blir disse resultatene tolka.

6 Tolking av resultater

Tabell 5.1 viste at det er visse forskjeller på definisjonene av dyre- og plantebetegnelser når man følger Cruse (2002) sin inndeling i nominale, naturlige og funksjonelle typer, først og fremst med hensyn til de funksjonelle typene. Dette kapitlet vil vise at det også er forskjeller internt blant dyre- og plantebetegnelsene. Dyrebetegnelsene er for det meste nominale og naturlige typer, men det er også noen få funksjonelle typer. Av plantebetegnelsene er de fleste naturlige typer, noen funksjonelle typer og noen få nominale typer. Dermed er det et slags hierarki hvor plantebetegnelser er mest taksonomiske, etterfulgt av dyrebetegnelser. Likevel er mange av dyre- og plantebetegnelsene jeg har undersøkt nominale, og dermed utaksonomiske. Dette kan kanskje forklares med at planter og dyr brukes på forskjellige måter, og at de derfor får flere ulike definisjoner. Dette må man ta hensyn til når man bygger opp ordnett for norsk, for som vist i avsnitt 2.5, fører de nominale typene til ISA-overload, i og med at de er utaksonomiske. Åssen ISA-overloaden i materialet fra Bokmålsordboka kan løses drøftes i kapittel 7. Videre i dette kapitlet skal jeg gå gjennom de ulike gruppene av betegnelser for seg, for å forklare hvorfor tabell 4.1 ser ut som den gjør.

6.1 Dyrebetegnelser

De fleste av dyrebetegnelsene er naturlige (69,7 %), noe som henger sammen med at mange dyrearter i Bokmålsordboka har lemmastatus, og dyrearter er naturlige typer. Dyrearter er naturlige fordi de er gjensidig utelukkende, for eksempel kan ikke et dyr være en *sjiraff* og samtidig være en *bever*. Lemmaseleksjonen i Bokmålsordboka prøver å fange det sentrale ordforrådet i moderne bokmål (Wangensteen 2005:VII), noe som skulle tilsi at dyrearter har relativt høy frekvens i språket. Likevel er det også en del nominale dyrebetegnelser i materialet (28 %). Dette er heller ikke så overraskende. For eksempel er *kjæledyr* og *skadedyr* nominale typer fordi de ikke er en gjensidig utelukkende betegnelser. Det viser også testramma fra DanNet: "et kjæledyr er et hvilket som helst slags dyr som man holder for hyggens skyld" og "et skadedyr er et hvilket som helst slags dyr som er til skade" er begge ok.

Videre i dette avsnittet skal jeg se nærmere på tre undergrupper av dyrebetegnelsene, og åssen fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer er innafor disse. Det er nemlig mye variasjon i ulike typer i disse undergruppene. Prosentfordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant undergruppene kan også muligens forklare hvorfor

fordelinga i hele dyrekategorien ser ut som den gjør. Jeg har valgt å undersøke hestebetegnelser, hundebetegnelser og fuglebetegnelser nærmere, fordi de har et ulikt forhold til mennesker. Hester har tradisjonelt blitt mye brukt som arbeidsdyr. Hunder utfører også forskjellige oppgaver for mennesker, men de blir i tillegg også brukt som kjæledyr. Fugler blir derimot sjeldnere brukt som arbeidsdyr eller kjæledyr. De tre underkategoriene er altså dyr som har ulik status for mennesker, og derfor er det å forvente at de har ulik status også i språket. Tabell 6.1 viser fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant heste-, hunde- og fuglebetegnelsene i materialet.

	Nominal type	Naturlig type	Funksjonell type	Total
Hestebetegnelser	20 (64,5 %)	10 (32,3 %)	1 (3,2 %)	31 (100 %)
Hundebetegnelser	28 (40,6 %)	30 (43,5 %)	11 (15,9 %)	69 (100 %)
Fuglebetegnelser	23 (11,4 %)	177 (87,6 %)	2 (1 %)	202 (100 %)

Tabell 6.1: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant betegnelser for hester, hunder og fugler.

Tabellen viser at det er intern variasjon innafor dyrebetegnelsene. Sjøl om dyrebetegnelsene samla sett bare har 28 % nominale typer, har både heste- og hundebetegnelsene større andel av nominale typer. Det viser seg altså at det fins flere nominale betegnelser for hester og hunder enn for fugler. Det henger antageligvis sammen med den ulike statusen dyra har hos mennesker. I kapittel 6.1.1, 6.1.2 og 6.1.3 skal jeg se nærmere på resultatene for disse tre undergruppene blant dyrebetegnelsene, og sammenlikne med resultatene for dyrebetegnelsene sett under ett.

6.1.1 Hest

Hestebetegnelsene utmerker seg med størst andel av nominale typer av de tre undergruppene, med 64,5 %. Viss Bokmålsordboka kan sies å representere faktisk språkbruk, kan dette resultatet tyde på at man i dagligspråket ikke bryr oss særlig om hesteraser, men heller om hva slags oppgaver hesten utfører. Det kan ha å gjøre med at i Norge er hesten et typisk arbeidsdyr, i andre språk kan det være annerledes. For eksempel er noen av de nominale hestebetegnelsene *arbeidshest* ("hest brukt til arbeid"), *bryggerihest* ("stor, grovbygd (engelsk) hest brukt til kjøring for et bryggeri") og *skysshest* ("hest som blir brukt til å skyssse reisende"). Dette er typiske roller en hest kan ha, og ingen av disse betegnelsene er gjensidig

utelukkende. Derfor er disse nominale typer, noe også testramma fra DanNet viser: "En arbeidshest er en hvilken som helst slags hest som brukes til arbeid", "en bryggerihest er en hvilken som helst slags hest som brukes til kjøring for et bryggeri" og "en skysshest er en hvilken som helst slags hest som brukes til skyssing av reisende" er alle ok. Blant de naturlige hestebetegnelsene fins *araberhest* ("hest av en rase som stammer fra den arabiske halvøya, og som har hatt stor innvirkning på avlen av europeiske fullblods- og halvblodshester"), *fjordhest* ("norsk hesterase som er vanlig i kyst- og fjordbygdene på Sørlandet, Vestlandet og i Nord-Norge") og *nordlandshest* ("hest av norsk hesterase som stammer fra Lyngen i Troms, lyngshest"). Disse passer ikke i testramma fra DanNet, verken "*en araberhest er en hvilken som helst slags hest som stammer fra den arabiske halvøya", "*en fjordhest er en hvilken som helst slags hest som er vanlig i kyst- og fjordbygdene på Sørlandet, Vestlandet og i Nord-Norge" eller "*en nordlandshest er en hvilken som helst slags hest som stammer fra Lyngen" er ok. Det fins altså naturlige hestebetegnelser også, sjøl om det ikke er like mange som de nominale. Felles for disse er at hestens raseopphav står sentralt, og ikke hva slags rolle den spiller for menneskene. Det er også én hestebetegnelse jeg har valgt å sortere som funksjonell type i materialet mitt, nemlig *dølehest* ("brun el. svart arbeidsvillig trekkhest av en østlandsk hesterase"). Jeg har valgt å sortere denne hestebetegnelsen som funksjonell fordi det kommer fram i definisjonen hva hesten brukes til (det er en trekkhest). Likevel er det ikke en nominal hestebetegnelse fordi den er gjensidig utelukkende med andre naturlige typer, i og med at det er en hesterase. En *dølehest* kan ikke samtidig være en *fjordhest*. Når det likevel kommer fram i definisjonen at dette er en hest med en spesiell funksjon, har jeg sortert den som funksjonell og ikke som naturlig type.

6.1.2 Hund

Hundebetegnelsene har som hestebetegnelsene en litt annerledes distribusjon i nominale, naturlige og funksjonelle typer sett i forhold til alle dyrebetegnelsene under ett. Her er 40,6 % nominale typer, mens 43,5 % er naturlige og 15,9 % er funksjonelle. Det er med andre ord en jevnere fordeling mellom naturlig og nominal type enn blant hestebetegnelsene, hvor de nominale typene dominerte. Blant de nominale hundebetegnelsene fins blant annet *førerhund* ("hund som er opplært til å lede blinde"), *gårdshund* ("hund på en gard") og *narkotikahund* ("hund som er lært opp til å finne narkotika"). Disse betegnelsene har helt klart noe funksjonelt over seg, særlig *førerhund* og *narkotikahund*, og sånn sett kunne de blitt sett på som funksjonelle typer. Jeg velger likevel å sortere dem som nominale fordi Cruse (2002)

argumenterer for at viss en betegnelse ikke er gjensidig utelukkende, kan det ikke være naturlig eller funksjonell type. Dessuten tyder testramma fra DanNet på at det er nominale betegnelser, fordi "en førerhund er en hvilken som helst slags hund som leder blinde", "en gårdshund er en hvilken som helst slags hund som bor på en gård" og "en narkotikahund er en hvilken som helst slags hund som finner narkotika" alle er ok. Blant de naturlige hundebetegnelse fins blant annet *bulldogg* ("1 hund av engelsk rase med bredt ansikt og flattrykk snute"), *chow-chow* ("engelsk hund av kinesisk opphav med kort, kraftig kropp og tykk pels") og *mops* ("liten, bred hund med stort hode og flat snute, av asiatisk opphav"). Av de funksjonelle hundebetegnelse har alle definisjonene nominale overbegrep, som *beagle* ("liten korthåret, drivende jakthund"), *gordonsetter* ("fuglehund av britisk rase") og *setter* "langhåret fuglehund". Det er dette som har vært avgjørende for at jeg har sortert dem som funksjonelle, overbegrepene *jakthund* og *fuglehund* sier noe om hva slags type oppgaver hunden utfører. Sjøl om overbegrepa til disse betegnelse er nominale, er ikke sjølve betegnelse det. Det er fordi de er hunderaser, og dermed gjensidig utelukkende, noe testramma fra DanNet viser: verken "*en beagle er en hvilken som helst slags jakthund som er korthåra", "*en gordonsetter er en hvilken som helst slags fuglehund som er av britisk rase" og "*en setter er en hvilken som helst slags fuglehund som er langhåra" er ok. Det er nesten dobbelt så mange hundebetegnelse som hestebetegnelse totalt i Bokmålsordboka (69 mot 31), og viss Bokmålsordboka gjenspeiler faktisk språkbruk, kan det tyde på at hunder generelt er viktigere for mennesker enn hester.

6.1.3 *Fugl*

En tredje undergruppe av dyrebetegnelse som skiller seg fra de to andre gruppene og dyrebetegnelse generelt, er fuglebetegnelse. Her er det 87,6 % naturlige typer, og kun 11,4 % nominale typer. Det er også 1 % funksjonelle typer. Blant de nominale typene fins blant annet *burfugl* ("fugl som lever i bur"), *dykker* ("2 fugl som kan dykke") og *sjøfugl* ("fugl som holder til ved sjøen og til havs"). Blant de naturlige typene fins blant annet *dompap* ("1 spurvefugl i finkefamilien med kort, tykt nebb, hodehette og strupefleck, der hannen har sterkt rød underside, *Pyrrhula pyrrhula*"), *gjerdesmet* ("liten spurvefugl med kort, oppstående hale, *Troglodytes troglodytes*") og *pelikan* ("stor svømmefugl med hudsekk under nebbet, av slekten *Pelecanus*"). Blant fuglebetegnelse har jeg også funnet to funksjonelle, nemlig *broiler* ("kylling som føres opp for kjøttets skyld og slaktes når den har nådd en vekt av 750—1200 g") og *kylling* ("1 (kjøtt av) unge av hønsefugl, kjukling"). Disse har jeg regna

som funksjonelle typer. Ved *broiler* har jeg gjort dette fordi definisjonen sier at fuglen brukes til mat, samtidig som dette ikke er en nominal type, fordi det er en fuglerase. Det samme gjelder for *kylling*. Man kan spørre seg om en broiler kan regnes som en fugl, eller om det bare er en type kjøtt. Søk i Leksikografisk bokmålskorpus (LBK 2012) gir kun 19 treff, hvorav 16 refererer til såkalte "politiske broilere". Det er to⁷ treff som kan rettferdiggjøre å sortere en *broiler* som en fugl, nemlig "Men eldstesønnen har fått faren til å låne penger for å starte med broilere." og "Hvis du ikke hadde begynt med broilere, men fortsatt som før, ville det blitt for lite å leve av?". Her kan *broiler* referere til en levende fugl. Disse to treffa i LBK er ikke nok til å avgjøre om man kan rettferdiggjøre å ta med *broiler* i materialet mitt. Når jeg likevel har valgt å ta med *broiler* er det hovedsakelig på grunn av definisjonen i Bokmålsordboka, hvor *kylling* er overbegrep. Det er ingen tvil om at *kylling* hører hjemme i materialet mitt, derfor velger jeg å inkludere *broiler* også, i og med at det er beskrevet som en type kylling. Fuglebetegnelse i Bokmålsordboka kan ses i kontrast til heste- og hundebetegnelse, fordi det er en mye høyere andel av naturlige typer blant fuglebetegnelse. Dette kan henge sammen med at fugler tradisjonelt ikke utfører like mange oppgaver og ikke fyller like mange funksjoner for mennesker som hester og hunder. Det er også veldig mange flere fuglebetegnelser totalt enn hestebetegnelse og hundebetegnelse i Bokmålsordboka. Til sammen er det nemlig 31 hester, 71 hunder og 200 fugler i materialet mitt. En mulig årsak til dette kan være at det er mange flere fuglearter enn det er av hunder og hester og dermed flere fuglebetegnelser, slik at fuglebetegnelse får større plass i ordboka. En annen mulighet er at redaktørene i Bokmålsordboka kan mer om eller er mer opptatte av fugler enn av hester og hunder, og at dette har påvirket lemmaseleksjonen.

Som en oppsummering av forskjellene og likhetene mellom heste-, hunde- og fuglebetegnelse kan man si at hestebetegnelse har størst andel av nominale typer og at fuglebetegnelse har størst andel av naturlige typer. Hundebetegnelse ligger mellom heste- og fuglebetegnelse, med nokså jevn fordeling mellom nominale og naturlige typer. Felles for alle de tre undergruppene av dyrebetegnelser jeg har tatt for meg her, er at det er en veldig lav andel av funksjonelle typer. Dette gjelder også for alle dyrebetegnelse i materialet mitt under ett. Mulige forklaringer på hvorfor det er slik, skal jeg drøfte i neste avsnitt.

⁷ Det siste treffet i LBK handler neppe om politiske broilere, men er vanskelig å tolke: "Ikke rygg inn i broileren"

6.1.4 Funksjonelle dyrebetegnelser

Både tabell 5.1 og tabell 6.1 viser altså at det er en svært liten andel av funksjonelle dyrebetegnelser i materialet mitt. Sjøl om det er en del intern variasjon mellom ulike dyrebetegnelser, er det gjennomgående overalt at det er få funksjonelle typer, både for alle dyrebetegnelsene sett under ett, og for betegnelser for hester, hunder og fugler. Det er overraskende fordi dyr ofte fyller ulike funksjoner for mennesker, både som mat og som arbeidshjelp. Med min måte å sortere ut de funksjonelle typene på, forsvinner muligheten for at nominale dyrebetegnelser kan telle som funksjonelle, og ofte er det en viss form for overlapp mellom nominale betegnelser og funksjonelle betydninger. For eksempel er *jakthund* ("1 hund som brukes til jakt") sortert som nominal type, fordi det ikke er en gjensidig utelukkende betegnelse, noe testramma fra DanNet viser ("en jakthund er en hvilken som helst slags hund som brukes til jakt" er ok). Men *jakthund* har helt klart en funksjonell side også. Derfor er en av grunnene til det lave antallet funksjonelle dyrebetegnelser at mange av dyrebetegnelsene som kunne telt som funksjonelle, blir sortert som nominale. Dette kan ses på som en svakhet ved sorteringskriteriene mine, men jeg har valgt å gjøre det slik fordi det går et skarpt skille mellom nominale typer på den ene sida og naturlige og funksjonelle typer på den andre sida.

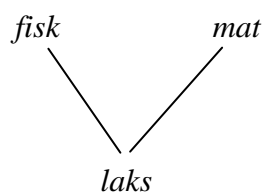
Sjøl om en del av de funksjonelle betydningene som dyrebetegnelsene har, er regna som nominale, er det likevel slik at flere av dyrebetegnelsene som til nå er sortert som naturlige, også har en funksjonell side. Denne kommer ikke alltid fram i Bokmålsordboka. For eksempel er *laks* ("en fisk av lakseslekten, *Salmo salar*") naturlig type, men siden mennesker spiser laks, har den også en funksjonell side (jamfør Pedersen, Nimb m.fl. (2010)). Det samme gjelder for *bøffell* ("fellesbetegnelse for en gruppe oksearter av underfamilien *Bovinae* i oksefamilien"). Dette er en naturlig type, men *bøffell* kan også brukes i betydninga "lær av bøffell". *Bøffell* og *laks* i disse betydningene er funksjonelle typer. Her kan man spørre seg om man kan si at *bøffell* og *laks* i de funksjonelle betydningene lenger er dyr, og om det ikke heller er skinn eller mat. På grunn av dette er det ikke sjølsagt at disse delbetydningene hører hjemme i materialet for denne undersøkelsen. Grunnen til at de likevel er tatt med, er at de framstilles som dyr i Bokmålsordbokas definisjoner, og det er disse definisjonene som har avgjort hva som er blitt inkludert i materialet. Ved *laks* og *bøffell* hører de to begrepa til samme ord, noe som kan rettferdiggjøre at jeg regner laksen man på middagsbordet som et dyr. Det ville vært vanskeligere å gjøre det samme dersom de to begrepa hadde forskjellige ord, som i engelsk *sheep* (sau) og *mutton* (sauekjøtt). I Bokmålsordboka er den funksjonelle

betydninga av *bøffellær* skilt ut som en egen delbetydning ("3 bøffellær"), mens den funksjonelle betydninga av *laks* ikke er det. Hele definisjonen er "en fisk av lakseslekten, *Salmo salar*". En mulig forklaring på at *laks* ikke har fått skilt definisjonen i en naturlig og en funksjonell del, kan være at redaktørene har tenkt at egenskapene til *laks* arves fra egenskapene til *fisk*, i og med at *fisk* er overbegrep for *laks*. Problemet med denne løsningen er at det heller ikke kommer eksplisitt fram at fisk er noe man kan spise i definisjonen av *fisk*, det kommer kun implisitt fram i noen av eksemplene (min understreking): "kaldblodig virveldyr som lever i vann og ånder med gjeller *beinf-*, *bruskf-* / *f-en biter ikke* / *sette ut f- i en dam* / *få lite, mye f- / ha f- til middag* / *kokt, stekt f-* / *trives som f-en i vannet* være i sitt rette element / *frisk som en f-* helt frisk / *verken fugl eller f-* verken det ene eller det andre / *ta for god f-* godta, tro på / *være fast, slapp, løs i f-en* ha faste, slappe, veike muskler". Et annet problem med denne løsningen er at ikke alle fisker er vanlige å spise, noe som gjør nedarving av denne egenskapen fra overbegrepet *fisk* feil for fisker som for eksempel piraja.

Det at et substantiv har en funksjonell betydning i tillegg til den vanlige, kalles ofte for systematisk polysemi (se for eksempel NLO (1997:248); Peters, Peters m.fl. (1998:410)), andre, som Pustejovsky (1995:31) kaller fenomenet for komplementær polysemi. Systematisk polysemi gjelder også skillet mellom tellelige og utellelige substantiv (count/ mass nouns). Den tellelige betydninga er den naturlige (som laks i havet), mens den utellige er den funksjonelle (som laks til middag). Copestake og Briscoe (1995:15) mener at dette er et skille mellom "constructional polysemy", hvor en delbetydning er spesialisert kontekstuel, og "sence extention", hvor man kan finne flere delbetydninger som ikke skyldes kontekst. Konstruksjonell polysemi skyldes konteksten, og dette kvalifiserer vanligvis ikke til to ulike oppslag i en ordbok. Dette kan illustreres ved forskjellen mellom en *rask bil* og en *rask leser*. *Rask* betyr i disse to kontekstene litt forskjellige ting (Pustejovsky 1995), men forskjellen skyldes konteksten, og er derfor ikke tilstrekkelig for å gi *rask* flere delbetydninger i en ordboksartikkel. Betydningsutviding er derimot to egne (polyseme) betydninger, og blir vanligvis delt inn i ulike delbetydninger i en ordbok. Denne systematiske polysemien kommer ikke alltid fram i Bokmålsordboka. Det skjer i noen tilfeller, som ved *bøffellær*, men ikke så ofte som en kunne ha forventet, derfor er antallet funksjonelle typer i materialet av dyrebetegnelser fra Bokmålsordboka lavt. Ifølge Svensén (2004:258–259) skal et ord i en ordbok behandles på den måten som er mest hensiktsmessig for brukeren: "*Ett ord kan anses vara monosemt av semantiker men ändå delas upp i delbetydelser i ordboken därför att detta är mer givande för användarna, och vice versa.*" For å avgjøre om et oppslag skal være monosemt eller

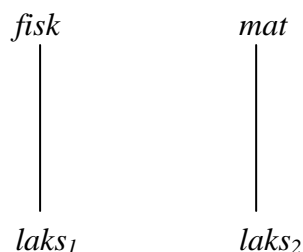
polysemt, bruker man gjerne korpusdata. Dette gjelder for enspråklige ordbøker, for i tospråklige ordbøker er ikke betydningsinndeling et ledd i den semantiske beskrivinga av språket, slik den er i en enspråklig ordbok, men mer et spørsmål om åssen ekvivalensforholda mellom to språk best skal beskrives (Svensén 2004:429).

Avsnittet over viser at antallet funksjonelle dyrebetegnelser er veldig lavt med tanke på at systematisk polysemi er vanlig ved mange dyr. Dette er ekstra problematisk når man skal konstruere et ordnett med basis i ordboka, fordi det fører til ISA-overload når det samme lemmaet *laks* er underbegrep til både *fisk* og *mat*, som vist i figur 6.1.

Figur 6.1: Hierarki for *laks* uten delbetydninger, et tilfelle av ISA-overload.

Viss *laks* hadde blitt delt i en naturlig og en funksjonell betydning i Bokmålsordboka, kunne oppslaget med den naturlige betydninga vært underbegrep til *fisk*, mens oppslaget med den funksjonelle delbetydninga kunne vært underbegrep til *mat*, som vist i figur 6.2.

Figur 6.2: Hierarki for *laks* med delbetydninger, ikke et tilfelle av ISA-overload.

6.2 Plantebetegnelser

Som vist i tabell 5.1 er fordelinga av de ulike typene ved plantebetegnelsene slik: 12,8 % er nominale, 73,3 % er naturlige og 13,9 % er funksjonelle. Plantebetegnelsene har altså større andel av naturlige typer og lavere andel av nominale typer enn dyrebetegnelsene. Sjøl om det bare er snakk om 13,9 %, er plantebetegnelsene også den kategorien jeg har undersøkt med flest funksjonelle typer. Ved første øyekast kan det kanskje virke overraskende at det er så

mye som 12,8 % nominale plantebetegnelser, i og med at de er typisk taksonomiske, men man kan finne ulike egenskaper ved planter også. Planter kan være *pyrdplanter* eller *nytteplanter*, så en andel på 12,8 % nominale typer er ikke egentlig så overraskende.

Videre i dette avsnittet skal jeg gå gjennom fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer for tre undergrupper av plantebetegnelsene, nemlig kålbetegnelser, trebetegnelser og soppbetegnelser. Dette gjør jeg for å vise noe av variasjonen innafor plantebetegnelsene. Grunnen til at jeg har valgt akkurat disse, er at mennesker bruker kål, trær og sopp til forskjellige ting. Kål er noe man først og fremst spiser, trær er noe man ikke spiser (men tre brukes som materiale), mens sopp kan spises i noen tilfeller, men ikke alle. Tabell 6.2 viser fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant betegnelser for kål, trær og sopper.

	Nominal type	Naturlig type	Funksjonell type	Total
Kålbetegnelser	0 (0 %)	13 (72,2 %)	5 (27,8 %)	18 (100 %)
Trebetegnelser	13 (12 %)	84 (77,8 %)	11 (10,2 %)	108 (100 %)
Soppbetegnelser	7 (21,2 %)	20 (60,6 %)	6 (18,2 %)	33 (100 %)

Tabell 6.2: Fordeling av nominale, naturlige og funksjonelle typer blant betegnelser for kål, trær og sopper.

Det er veldig mange flere trebetegnelser enn kål- og soppbetegnelser. Dette skaper en viss skeivhet i materialet, men jeg har likevel valgt å bruke disse tre underbetegnelseene til planter fordi de gir et godt inntrykk av forskjellene innad blant plantebetegnelsene i Bokmålsordboka. At alle disse har så få nominale typer, henger sammen med at antallet nominale typer blant plantebetegnelsene under ett er såpass lavt. Det er litt mer overraskende at det er såpass lavt antall funksjonelle typer, iallfall for kål- og soppbetegnelsene, for det er planter som ofte blir spist. Videre i dette kapitlet skal jeg gå gjennom de ulike undergruppene til plantebetegnelsene for seg.

6.2.1 Kål

Ingen av kålbetegnelsene er nominale. Dette er å forvente fordi *kål* er en naturlig type, og viss noe er en type *kål*, kan det ikke samtidig være for eksempel en *potet*. Dessuten er *kål* en typisk grønnsak, som ikke brukes til så mye annet enn mat. 13 av totalt 18 kålbetegnelser er naturlige, mens 5 er funksjonelle. Blant de naturlige typene fins blant annet *hodekål* ("kål der

bladene danner et hode, *Brassica oleracea* varietet *capita*"), *kinakål* ("salatlignende ettårig kålart, *Brassica pekinensis*") og *rødkål* ("rød sort av hodekål, *Brassica oleracea capitata rubra*"). Blant de funksjonelle typene fins *fôrmargkål* ("bladkål som dyrkes til fôr"), *blomkål* ("2 grønnsak av blomsterstanden av blomkål (1)⁸ ") og *rybs* ("form av åkerkål som blir dyrket som olje- og grønnefôrvekst, *Brassica rapa oleifera*"). Det er bare én av kålbetegnelse som er delt inn i to polysemer hvor den ene representerer den naturlige betydninga, mens den andre representerer den funksjonelle betydninga, nemlig *blomkål*. Dette er overraskende, med tanke på at kål først og fremst er en matvare. Ved de andre funksjonelle typene blant kålbetegnelse er dette ivarettatt, fordi definisjonene forteller (indirekte) at dette er noe man kan spise eller som dyrkes, men ved de jeg har sortert som naturlige kommer ikke dette fram. Her kommer det kun fram at dette er en plante. Det er stor variasjon i åssen definisjonene av de ulike kåltypene er bygd opp. Blant de naturlige typene er overbegrepet i definisjonen enten *kål* eller et underbegrep til *kål*. Blant de funksjonelle typene er overbegrepet oftere *form* eller *kulturform*, noe som også bidrar til at jeg har tolka disse betegnelse som funksjonelle.

6.2.2 Trær

Som vist i tabell 6.2 er det flere nominale trebetegnelser enn det er nominale kålbetegnelser, men som ved kålbetegnelse er det også klart flest naturlige typer blant trebetegnelse. Her fins eksempler som *akasje* ("plante, busk, tre med dobbeltfinnete blad og gule blomster av slekten *Acacia* i erteblomstfamilien"), *kinabarktre* ("søramerikansk tre av slekten *Chinchona* i maurefamilien") og *lønn* ("løvtre av slekten *Acer* med håndnervete blad og todelte frukter med vinger"). Disse er naturlige fordi de ikke passer inn i testramma fra DanNet: verken "**en akasje er et hvilket som helst slags tre som har dobbeltfinnete blad*", "**et kinabarktre er et hvilket som helst slags tre som er søramerikansk*" eller "**en lønn er et hvilket som helst slags tre som har håndnervete blad*" er ok. Trebetegnelse er også den undergruppa av plantebetegnelser med lavest andel av funksjonelle typer. De funksjonelle trebetegnelse peker ofte på bruk av tre som materiale, som ved *ask* ("2 trevirke av ask (1)") og *sedertre* ("(ved av) seder"). Andre funksjoner kommer fram i betegnelser som *gummiplante* ("morbærtre brukt som stueplante, *Ficus elastica*") Det er ikke overraskende at trebetegnelse er den undergruppa med færrest funksjonelle typer, i og med at trær ikke brukes som mat. Men trær kan ha andre funksjonelle betydninger, for eksempel *ved* eller

⁸ Denne betydning av *blomkål* er regna som funksjonell på grunn av kontrasten til betydning 1: "en varietet av kål, *Brassica oleracea*, varietet *botrytis*"

materiale. Dette kommer fram i noen av definisjonene, men ikke i alle. Andelen av funksjonelle typer blant trebetegnelsene ligger nærmest andelen av funksjonelle typer blant plantebetegnelsene totalt, så trebetegnelsene er kanskje de mest representative for plantebetegnelsene under ett. Dette kan henge sammen med at det er veldig mange busker og blomster og liknende i materialet, og ikke like mange matplanter. Det er også en viss andel av nominale typer blant trebetegnelsene (12 %), og blant disse fins blant annet *frukttre* ("tre som bærer frukt"), *juletre* ("bartre som en tar inn i julen og pynter med lys, glitter o l") og *solitær* ("1 tre, busk som står for seg selv"). Disse passer inn i testramma fra DanNet: "et frukttre er et hvilket som helst slags tre som bærer frukt", "et juletre er et hvilket som helst slags tre som en tar inn i julen" og "en solitær er et hvilket som helst slags tre som står for seg sjøl" er alle ok.

6.2.3 Sopp

Tabell 6.2 viser at det er blant soppbetegnelsene man finner høyest andel av nominale typer (sjøl om det ikke er så mange til sammen). De nominale soppbetegnelsene er av typen *hattsopp* ("sopp som har fruktlegeme med hatt (2)"), *hussopp* ("sopp som gjør skade på treverk i hus") og *paddehatt* ("sopp med hatt"). De nominale betegnelsene passer inn i testramma fra DanNet: "en hattsopp er en hvilken som helst slags sopp som har fruktlegeme med hatt", "en hussopp er en hvilken som helst slags sopp som gjør skade i treverk på hus" og "en paddehatt er en hvilken som helst slags sopp som har hatt" er alle ok. Som ved de to andre undergruppene av plantebetegnelser jeg har valgt å trekke fram, er det flest naturlige typer blant soppbetegnelsene. Her fins blant annet eksempler som *honningsopp* ("hattsopp som gjør stor skade på skog, *Armillariella mellea*"), *kantarell* ("skivesopp med traktlignende hatt, ") og *piggsopp* ("sopp som danner sporer på pigger på undersiden"). Men likevel er det lavere andel av naturlige typer blant soppbetegnelsene enn kål- og trebetegnelsene, fordi soppbetegnelsene har større andel av nominale og funksjonelle typer. Blant de funksjonelle sopptypene fins blant annet *fåresopp* ("spiselig poresopp i familien *Polyporaceae*, sauesopp, *Albatrellus ovinus*"), *sjampinjon* ("spiselig skivesopp som hører til slekten *Agaricus*") og *smørsopp* ("spiselig og god rørsopp, *Suillus luteus*"). Også ved soppbetegnelsene er de funksjonelle betegnelsene spredd nokså tilfeldig ut. Noen sopper har i definisjonen med at de er gode og spiselige (som *smørsopp*), mens andre sopper som uten tvil er gode og spiselige ikke har dette med i definisjonen (som *kantarell*). Dette kommer jeg tilbake til i neste avsnitt hvor jeg tar for meg de funksjonelle plantebetegnelsene under ett.

6.2.4 Funksjonelle plantebetegnelser

Ved plantebetegnelsene kommer skillet mellom naturlige og funksjonelle typer tydelig fram, fordi mange planter er systematisk polyseme. Et eksempel her er *ananas*. *Ananas* har to delbetydninger i Bokmålsordboka, "1. plante av slekten *Ananas* i ananasfamilien" og "2. frukt av ananas (1) *ha a- til dessert*". Dette skillet er det ekstra viktig å få fram i et ordnett. Pedersen, Nimb m.fl. (2010) forteller om arbeidet med å skille disse betydningene fra hverandre i DanNet. DanNet er som nevnt basert på Den Danske Ordbog, hvor forskjellen mellom naturlig og funksjonell type ikke alltid er tatt hensyn til. Det har ført til at den funksjonelle betydninga av planter og dyr ikke alltid kom på plass i DanNet. Det samme problemet har Bokmålsordboka, det er sjeldent at den funksjonelle betydninga av et lemma er skilt ut i en egen delbetydning. Likevel er det andre måter den funksjonelle siden ved plantebetegnelser kommer fram i ordboka på, som gjennom brukseksempler og indirekte i deler av definisjonen. Noen ganger kommer ikke den funksjonelle betydninga med i det hele tatt, som ved *karse* ("plante av slekten *Lepidium* i korsblomstfamilien") Her kommer det ikke fram at *karse* er noe man kan spise. Ved *kikert* ("plante i erteblomstfamilien med lysfiolette blomster og næringsrike frø, bukkert") kommer den funksjonelle betydninga bare indirekte fram, ved at det står i definisjonen at dette er næringsrikt. I overgangen fra ordbok til ordnett er det problematisk at kun én av betydningene til *kikert* har fått oppslag. Særlig problematisk blir det når det viser seg at av 83 treff i Leksikografisk bokmålskorpus (LBK 2012) er det kun fire som handler om noe annet enn den funksjonelle betydninga til *kikert*. Det samme problemet har *kål* ("(blad, hode av) plante av slekten *Brassica* i korsblomstfamilien *blomk*-, *hodek*-, *kinak*-, *rosenk*-"). Oppslaget har bare én betydning, og det at kålen vanligvis spises kommer kun implisitt fram ved at det ramses opp eksempler på ulike typer av matkål. Også her refererer de 167 treffa i LBK (bortsett fra betydninga "å gjøre kål på") stort sett den funksjonelle betydninga, det er 36 treff som refererer til den naturlige betydninga. Ved *kjørvel* ("(krydder)plante av slekten *Anthriscus* i skjermplantefamilien") kommer den funksjonelle betydninga fram i definisjonen ved at det står *krydder* i den. *Salat* ("1. rett av grønnsak-, kjøtt- el. fiskebiter e l i dressing el. majones" og "2. (kjøkken)plante av slekten *Lactuca*, hodesalat") har fått to delbetydninger, men den funksjonelle betydninga er underbegrep til matrett, og ikke planter som blir spist. Det er altså matretten *salat* (blanda med alle mulige slags ingredienser og med eksempler som *fruktsalat*), og ikke den funksjonelle betydninga av planta som er representert i oppslaget. Som ved de funksjonelle dyrebetegnelsene, er det mye

ulik praksis i definisjonene til de funksjonelle plantebetegnelsene i Bokmålsordboka. Dette vil få konsekvenser ved konstruksjonen av et ordnett på basis av en ordbok.

6.3 Oppsummering

Dette kapitlet har vist at dyre- og plantebetegnelser i Bokmålsordboka blir behandla på flere ulike måter, og at de nominale typene har en annen overbegrepsstruktur enn de naturlige og funksjonelle typene. Der naturlige og funksjonelle typer kun kan ha ett overbegrep, kan nominale typer ha flere potensielle overbegrep. Kapitlet har også vist at systematisk polysemi ikke er konsekvent behandla i Bokmålsordboka. Viss Bokmålsordboka skal være utgangspunkt for et ordnett, må man bruke tid på manuell justering av hierarkiene. I neste kapittel diskuterer jeg åssen denne manuelle justeringa kan gjøres ved å se på ulike løsningsalternativer som har vært foreslått for nominale, naturlige og funksjonelle typer i ordnett.

7 Diskusjon

Analysekapittelet tok for seg fordelinga av nominale, naturlige og funksjonelle typer i Bokmålsordboka, en allmennspråklig ordbok. Dette kapittelet skal handle om hvilke konsekvenser denne fordelinga får viss lemmaene i ordboka skal brukes i et ordnett. Et ordnett er strukturert på en onomasiologisk måte, det vil si etter innhold, i motsetning til Bokmålsordboka som er strukturert på en semasiologisk måte, det vil si etter uttrykk (jamfør kapittel 2.1). Lemmaene i Bokmålsordboka er både nominale, naturlige og funksjonelle, noe som skaper ulike problemer som må løses ved manuell redigering av ordnettet.

Hovedproblemet er ISA-overload, det at underbegrep som ikke er likeverdige (unequal hyponyms) blir satt som ko-hyponym under samme overbegrep (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:277, se avsnitt 2.5). ISA-overload og andre problemer blir drøfta vidare i kapittelet, blant annet ved å sammenlikne utgangspunktet fra Bokmålsordboka med løsningene som er valgt for det danske ordnettet DanNet (Pedersen, Nimb m.fl. 2009). Tema for del to av kapittelet er åssen ordboka kan forbedres viss man bruker materialet i den for å lage et ordnett.

7.1 Fra ordbok til ordnett

I kapittel 6 kom det fram at de nominale typene har en annen overbegrepsstruktur i Bokmålsordboka enn de naturlige og funksjonelle typene, og det kan skape problemer viss man velger å bruke en slik typisk allmennordbok som materiale for et ordnett. Ved de nominale typene er en av de konsekvensene ISA-overload (se avsnitt 2.5). De naturlige typene skaper mindre problemer, mens de funksjonelle typene ofte er eksempler på systematisk polysemi. Som vist i kapittel 6.1.4 og 6.2.4, blir lemma med funksjonelle betydninger behandla ulikt i Bokmålsordboka. Det er tema seinere i dette kapittelet, men først kommer en oversikt over de ulike problemstillingene ved de nominale typene i ordnett.

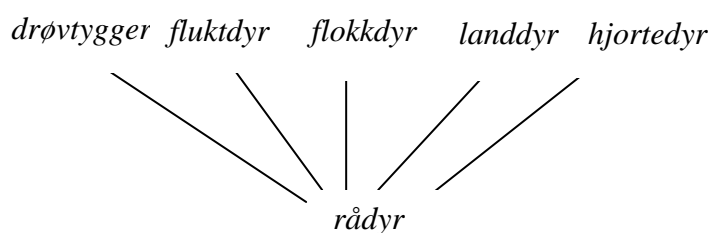
7.1.1 Nominale typer i ordnett

Kapittel 2.4.2 viste at overbegrepsstrukturen ikke er taksonomisk ved de nominale typene. Behandlinga av de nominale typene blir dermed en av de største utfordringene i overgangen fra en ordbok til et ordnett, i og med at ordnett er taksonomisk strukturerte. Kapittel 5 viste at man finner nominale typer både blant dyrebetegnelser og plantebetegnelser. I dette avsnittet

blir ulike problemstillinger de nominale typene fører med seg, diskutert for å finne den beste løsningen for åssen de bør behandles i et ordnett. De nominale typene kan ses på fra flere ulike vinkler, og dette avsnittet tar både for seg nominale typer som overbegrep til andre underbegrep, og nominale typer som underbegrep til andre overbegrep. I begge tilfeller er ISA-overload et problem. Et annet tema i avsnittet er funksjonen de nominale typene kan sies å fylle i et ordnett. Sjøl om de nominale typene kan skape en del problemer, kan de også spille en viktig rolle ved å skille ko-hyponym som ikke burde vært ko-hyponym. Avsnittet tar også for seg tre mulige måter å behandle de nominale typene på; ikke-leksikaliserte begrep, paronymi og ortogonal hyponymi.

Nominale typer som overbegrep

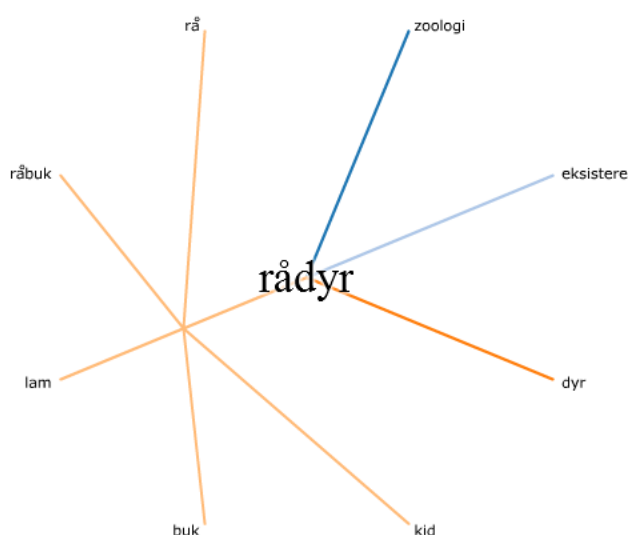
Det fins mange nominale typer i Bokmålsordboka, og disse kan være potensielle overbegrep for flere av de naturlige typene i ordboka. Et eksempel her er *rådyr* ("lite, brunrødt til grått hjortedyr med hvit flekk rundt halepartiet, *Capreolus capreolus*"), som kan regnes som underbegrep til *drøvtygger* ("dyr som tygger drøv, jorter"), *fluktdyr* ("dyr som redder seg ved flukt"), *flokkdyr* ("dyr med flokkinstinkt") og *landdyr* ("dyr som lever på landjorda, t forskj fra sjø- el. vanndyr"). Alle disse overbegrepa er nominale typer. I tillegg er *rådyr* underbegrep til *hjortedyr* ("dyr av hjortefamilien"), som er av naturlig type. I og med at de første overbegrepa er nominale og ikke gjensidig utelukkende, er det ikke noe semantisk i veien for at *rådyr* kan regnes som underbegrep til alle disse lemmaene. Figur 7.1 viser åssen dette kan se ut i et ordnett.

Figur 7.1: *Rådyr* med overbegrep etter Bokmålsordboka

Hierarkiet i figur 7.1 bryter med vanlige ordnettstandarder, for vanligvis er det overbegrepene som har flere underbegrep, og ikke underbegrepene som har flere overbegrep. Det er fordi graden av spesifisitet øker jo lenger ned i hierarkiet man kommer – et overbegrep kan ha flere ulike underbegrep som er mer spesifikke enn overbegrepet (jamfør avsnitt 2.4.1 om

ekstensjon og intensjon). *Hjortedyr* er for eksempel mindre spesifikt enn *rådyr*, og dermed kan *hjortedyr* ha flere andre ulike underbegrep. De nominale overbegrepa fungerer derimot mer som spesifisering enn som overbegrep (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:280). Dermed kan man si at *hjortedyr* er dyr som tygger drøv, redder seg ved flukt, har flokkinstinkt og lever på landjorda. I materialet fra Bokmålsordboka kan man altså finne flere forskjellige overbegrep til *rådyr*, men det er ikke vanlig å ha alle disse med i ett ordnett. Hierarkiet i figur 7.1 er et tilfelle av ISA-overload, fordi *rådyr* har flere nominale og ett naturlig overbegrep, altså overbegrep av ulik type. Bruker man materialet i en allmennordbok til å konstruere et ordnett, er det en utfordring at hierarkiene fra ordboka antakeligvis ikke er tenkt ut på forhånd fordi den er utarbeida semasiologisk, og dermed blir det ikke systematisk hvilke overbegrep som hører til hvilke underbegrep. Det potensielle hierarkiet fra Bokmålsordboka kan sammenliknes med det samme hierarkiet fra DanNet, som vist i figur 7.2.

Figur 7.2: Oppslaget for *rådyr* i DanNet (Johannsen 2012).

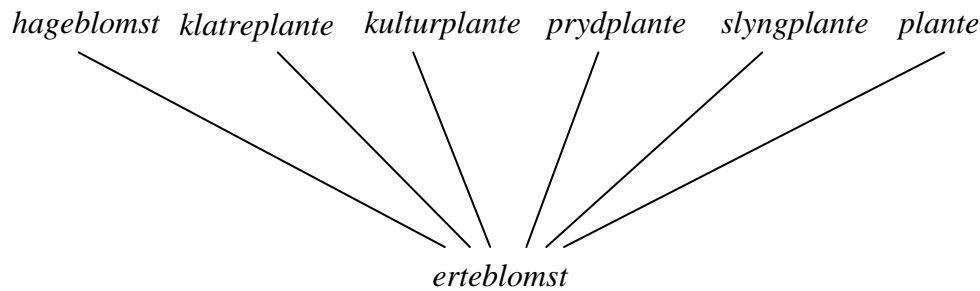
I DanNet har *rådyr* bare ett overbegrep, nemlig *dyr*. De andre opplysningene som gis i ordnettet, er hvilket fag eller domene lemmaet hører til under (*zoologi*), hvilken agensrolle lemmaet utfører (*eksistere*) og hvilke underbegrep lemmaet har (*rå*, *råbuk*, *lam*, *buk* og *kid*⁹). Dette er en ryddigere løsning enn den man får ved å ta i bruk alle de potensielle overbegrepa man finner i Bokmålsordboka, og det er ikke et tilfelle av ISA-overload. DanNet er basert på Den Danske Ordbog, og i den finner man en del av de potensielle overbegrepa til *rådyr*,

⁹ En del av disse underbegrepene er nominale, men siden temaet for dette avsnittet er nominale overbegrep, ser jeg bort fra dette.

nemlig *drøvtygger*, *flokdyr* og *landdyr* (søk i DDO (2012)). Disse betegnelse har likevel ikke blitt brukt som overbegrep til *rådyr* i DanNet. Det kan enten skyldes at redaktørene ikke har tenkt på dem som mulige overbegrep til *rådyr*, eller at de har sortert dem vekk til fordel for det naturlige overbegrepet *dyr*. Uansett hva som ligger bak denne avgjørelsen, viser det at merge-tilnærminga (se kapittel 2.3) som er brukt for å bygge opp DanNet, krever mye manuelt arbeid, og det er et problem ved å bruke en allmennordbok som utgangspunkt for et ordnett. Man må som redaktør avveie åssen man skal behandle de nominale overbegrepa, for å ta med alle potensielle overbegrep blir uoversiktlig. Dette avsnittet viser at man ved dyrebetegnelse i Bokmålsordboka kan se at de nominale typene skaper problemer på overbegrepsnivå fordi man kan finne flere mulige overbegrep, i og med at nominale typer ikke er gjensidig utelukkende. Fordi man også kan finne et naturlig overbegrep, blir slike hierarkier tilfeller av ISA-overload.

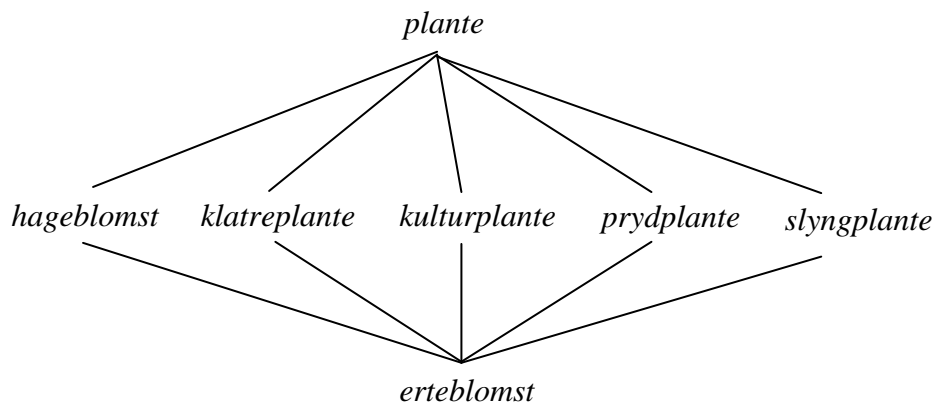
Som ved dyrebetegnelse dukker det opp flere potensielle overbegrep for enkelte av plantebetegnelse i materialet. Også her er problemet at flere overbegrep bryter med den vanlige ordnettstrukturen hvor det mer spesifikke kommer lenger ned i hierarkiet, og at overbegrep av ulike typer utgjør ISA-overload. Et eksempel er *erteblomst* ("ettårig, klatrende pryddurt med vakre, velluktende blomster, *Lathyrus odoratus*")¹⁰. *Erteblomst* kan sies å være underbegrep til *hageblomst* ("blomst som dyrkes i hage"), men også til *klatreplante* ("plante med tynn stengel og særskilte klatreorganer til å holde seg oppe med"), *kulturplante* ("planteart som vanligvis blir dyrket"), *prydplante* ("plante dyrket til pryd, mots **nytteplante*") og *slyngplante* ("plante som slynger seg oppover noe"). Dette er mulige overbegrep for *erteblomst* blant de nominale plantebetegnelse i materialet. I tillegg kan *erteblomst* sies å være underbegrep til den naturlige betegnelsen *plante* ("1 urt, vekst; ung vekst til å plante ut"). Viss alle disse overbegrepa blir tatt med i et ordnett, blir situasjonen den samme som ved *rådyr* (se figur 7.3), noe som samsvarer dårlig med andre ordnett hvor det er vanlig at et lemma kun får ett overbegrep.

¹⁰ *Pryddurt* er ikke lemma i Bokmålsordboka, derfor har jeg ikke regna det som et mulig overbegrep for *erteblomst*.

Figur 7.3: *Erteblomst* med mulige overbegrep etter Bokmålsordboka

I figur 7.3 er *plante* på samme nivå som de nominale overbegrepa. En annen mulig løsning kunne vært å sette *plante* på nivå over de nominale overbegrepa, som vist i figur 7.4.

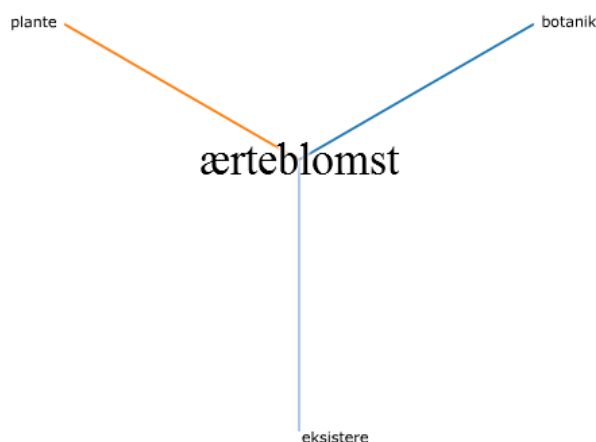

Figur 7.4: Alternativt hierarki for *erteblomst*

Fordelen med denne løsninga er at alle de direkte overbegrepa til *erteblomst* er av samme type, og dermed oppstår det ikke ISA-overload. Problemet med denne løsninga er at man flytter ISA-overloaden til et annet nivå. *Plante* har nemlig flere underbegrep enn bare *hageblomst*, *klatreplante*, *slyngplante* og *kulturplante*, og flere av de andre underbegrepa til *plante* er naturlige. Problemet med ISA-overload forsvinner altså ikke med hierarkiet vist i figur 6.4. For eksempel er en *klatreplante* på et annet nivå enn en *kaktus*, men det vil ikke komme fram viss man velger modellen i figur 7.4, for i den er både *klatreplante* og *kaktus* underbegrep til *plante*.

I DanNet aksepterer man at noen lemma får flere overbegrep (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:283), men det er ikke vanlig praksis. For eksempel har oppslaget for *ærteblomst* kun ett overbegrep (*plante*) i DanNet, som vist i figur 7.5. I tillegg til overbegrepet har oppslaget en opplysning om faget lemmaet hører til (*botanik*) og informasjon om hvilken agensrolle lemmaet har (*eksistere*). I DanNet har man altså valgt å kun ha med overbegrepet som er av

naturlig type. Søk i Den Danske Ordbog på nett (DDO 2012) viser at de nominale overbegrepa fra figur 7.3 også fins, men de ikke er tatt med i oppslaget til DanNet. Det skyldes antageligvis ikke at de er nominale, for *andreord.dk* (Johannsen 2012) viser at *klatreplante*, *prydplante* og *slyngplante* har underbegrep som *vildvin*, *hortensia* og *blåregn*. Nominale overbegrep fins altså i DanNet også, sjøl om ikke *ærteblomst* har noen. Dette kan skyldes ulike ting. En mulighet er at de potensielle overbegrepene for *ærteblomst* jeg har funnet i Bokmålsordboka, likevel ikke er gode overbegrep i denne sammenhengen. En annen mulighet er at dette ikke er godt nok gjennomtenkt i DanNet. En tredje mulighet er at dette er en forskjell mellom norsk og dansk.

Figur 7.5: Oppslaget for *ærteblomst* i DanNet (Johannsen 2012).

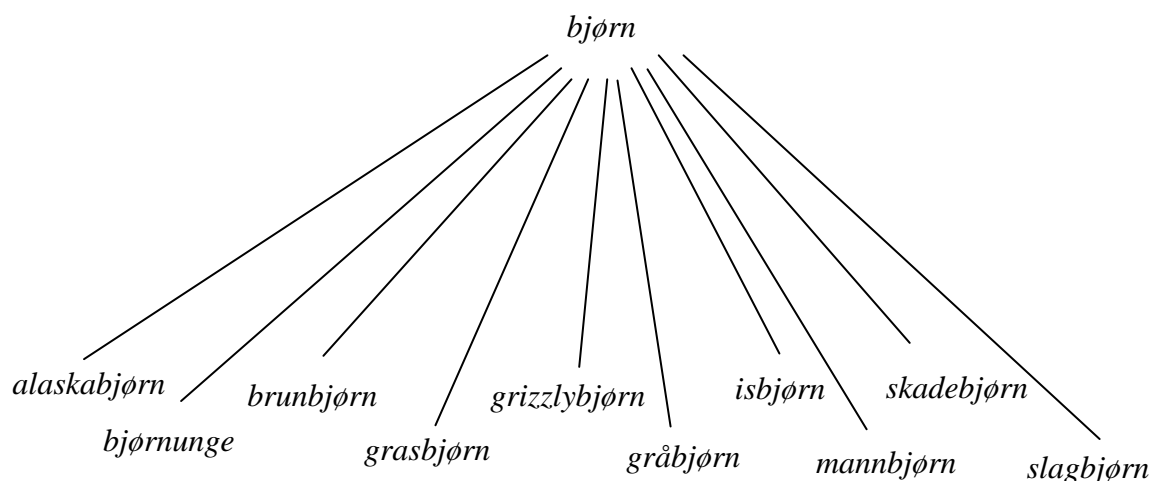
Naturlige overbegrep er i motsetning til nominale overbegrep gjensidig utelukkende, og et underbegrep kan dermed ikke ha flere enn ett overbegrep av naturlig type. En *kjempekaktus* ("nordamerikansk søyleformet kaktusart, *Carnegie gigantea*") har *kaktus* ("plante i familien *Cactaceae*") som overbegrep, og kan dermed ikke samtidig ha for eksempel *tre* ("1 flerårig plante som er høyere enn busk, med stamme, kvister, blad, blomster og frukter") som overbegrep. Dette er en av grunnene til at naturlige typer er enklere å hente rett fra en ordbok og innlemme i et ordnett.

Dette avsnittet har vist at både blant dyrebetegnelse og blant plantebetegnelsene fører nominale typer som overbegrep til ISA-overload fordi de blir stående sammen med naturlige typer. Det fins flere måter å hanske med dette på i et ordnett, en av dem er å ikke legge til alle nominale overbegrep fra ordboka, slik det er gjort i DanNet. Argumentet for denne løsningen er at man fjerner ISA-overloaden. Argumentet mot å ikke ta med alle de nominale overbegrepa, er at man mister dimensjoner som i fins i språket. Et *rådyr* er et

landdyr, sjøl om det er mange andre ting også. Denne relasjonen er verdifull å få med i et ordnett, derfor er det ingen god løsning å kutte den ut. I DanNet har man valgt å se på nominale overbegrep som noe annet enn taksonyme overbegrep ved å definere dem som *ortogonale* i forhold til taksonomien (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:279). Denne løsninga, samt andre mulige løsninger, blir diskutert seinere i kapitlet.

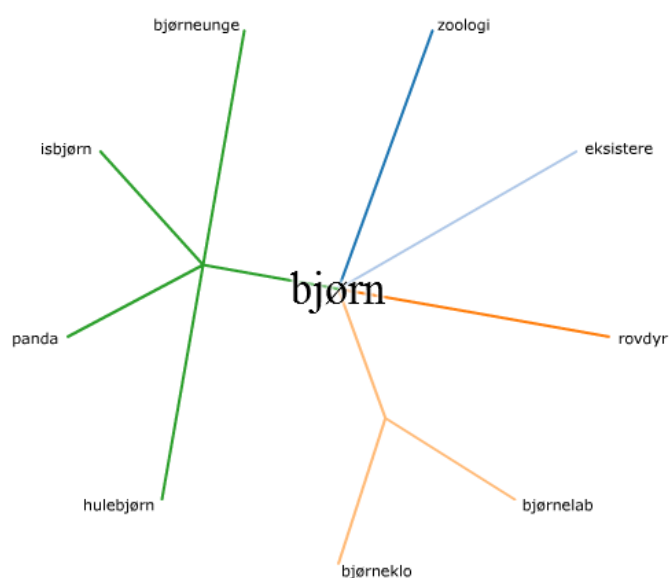
Nominale typer som underbegrep

Forrige avsnitt viste at nominale overbegrep fører til ISA-overload. Også som underbegrep fører de nominale typene til ISA-overload. Pedersen, Nimb m.fl. (2009:277) illustrerer dette med forskjellen på *eik* og *bonsai*. Begge disse betegnelsene er underbegrep til *tre*. *Eik* er av naturlig type, mens *bonsai* er nominal type, fordi alle trær i prinsippet kan være bonsai-trær, noe testramma "et bonsaitre er et hvilket som helst slags tre som er dyrka i potte" viser. Også i materialet fra Bokmålsordboka fins slike nominale underbegrep, og de er ofte ko-hyponym med naturlige typer. Et eksempel her er *bjørn* ("1 stort rovdyr med kraftige lemmer, kort hale og små ører av slekten *Ursus*, særli om brunbjørn"), som har underbegrepene *alaskabjørn* ("bjørn som blir regnet for å være det største rovdyret på landjorda, kodiakbjørn, *Ursus middendorfi*"), *bjørnunge* (uten definisjon), *brunbjørn* ("svart, mørkebrun el. gulbrun bjørn med korte ører, *Ursus arctos*"), *grasbjørn* ("bjørn som ikke har smakt kjøtt, og som derfor ikke er farlig for buskapen, t forskj fra *slagbjørn"), *grizzlybjørn* ("stor nordamerikansk bjørn, *Ursus horribilis*"), *gråbjørn* ("stor nordamerikansk bjørn, grizzlybjørn"), *isbjørn* ("gulhvit bjørn som lever i Arktis, kvitbjørn, *Ursus maritimus*"), *mannbjørn* ("1 bjørn som er farlig for folk"), *skadebjørn* ("bjørn som gjør skade på, dreper krøtter") og *slagbjørn* ("bjørn som slår, dreper fe"). Av disse er *bjørnunge*, *grasbjørn*, *mannbjørn*, *skadebjørn* og *slagbjørn* nominale typer, mens *alaskabjørn*, *brunbjørn*, *grizzlybjørn*, *gråbjørn* og *isbjørn* er naturlige typer. Sjøl om alle disse betegnelsene viser til bjørner, og sånn sett kan settes som underbegrep til *bjørn* i et ordnett, er de ikke samme typer underbegrep. De nominale er av en annen type, fordi de ikke er gjensidig utelukkende, og dermed ikke taksonomiske. Det viser testramma "*en brunbjørn er en hvilken som helst slags bjørn som har korte ører", som ikke er ok. Dermed blir det feil når disse plasseres som ko-hyponym. Figur 7.6 viser et potensielt hierarki for *bjørn* med underbegrepa fra Bokmålsordboka, hvor de nominale og naturlige bjørnebetegnelsene står på samme nivå. Ko-hyponyma i dette hierarkiet er dermed ikke gjensidig utelukkende, noe ko-hyponym forventes å være (Cruse 1986:150).

Figur 7.6: *Bjørn* med underbegrep etter Bokmålsordboka

Figur 7.6 kan sammenliknes med oppslaget i DanNet (figur 7.7). I DanNet er det ikke like mange ulike underbegrep, men også her står nominale og naturlige typer på samme nivå, og oppslaget i figur 7.7 viser dermed et tilfelle av ISA-overload i DanNet. Underbegrepene er nemlig *bjørnunge* (nominalt) mot *isbjørn*, *panda* og *hulebjørn* (naturlige). De andre opplysningene i oppslaget er faget (*zoologi*), agensrollen (*eksistere*), overbegrepet (*rovdyr*) og hvilke deler dyret har (*bjørnelabb* og *bjørneklo*).

Figur 7.7: Oppslaget for *bjørn* i DanNet (Johannsen 2012).

I neste delkapittel blir mulige løsninger på ISA-overload ved nominale underbegrep presentert.

7.1.2 Mulige løsninger på ISA-overload

Ikke-leksikaliserte begrep

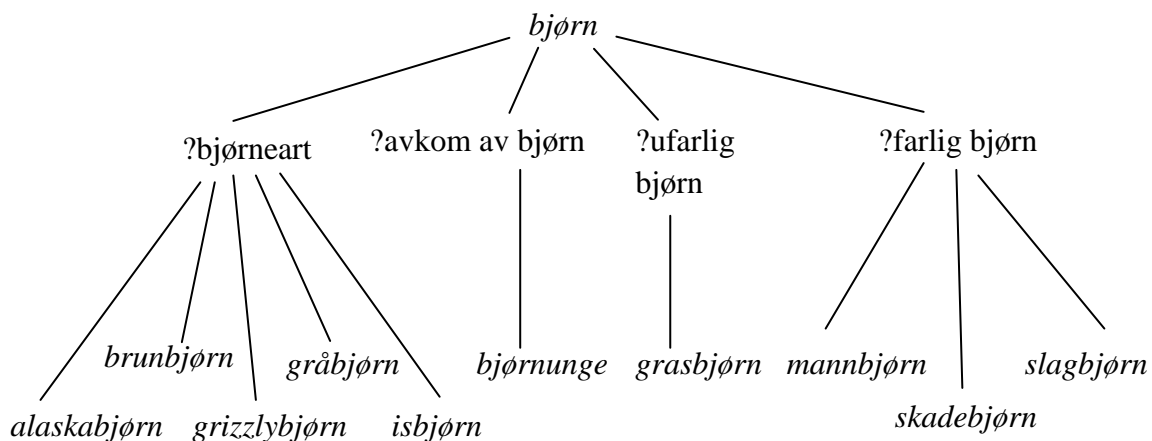
Kapittel 7.1.1 viste at de nominale typene fører til en del problemer i et ordnett, særlig når ordnettet blir konstruert på bakgrunn av en ordbok. Likevel fyller de nominale typene også viktige funksjoner, jamfør sitatet under:

"In the process of constructing the network of words and concepts, we found that in many cases it was necessary to postulate concepts that happen not to be lexicalized in English. Consider the example cited earlier, bad person, which has a number of subordinates including offender and libertine. If bad person did not intervene between its superordinate person and such hyponyms as offender and libertine, these words would be (infelicitous) sisters to adventurer, lover, and worker." (Fellbaum 1998:8)

I arbeidet med Princeton WordNet så man seg altså nødt til å konstruere nominale begrep, fordi de utgjør en viktig del i et ordnett. Uten de nominale typene kan man få ko-hyponym som ikke burde være ko-hyponym, som *offender*, *lover* og *worker* i eksempelet fra Fellbaum. Dette er et tilfelle av ISA-overload, ifølge Pedersen, Nimb m.fl. (2009:277), fordi underbegrep som ikke er av samme type, blir gruppert under samme overbegrep (jamfør avsnitt 2.5 om ISA-overload). De nominale typene har altså en viktig plass i et ordnett, sjøl om de samtidig skaper problemer. Med andre ord kan de nominale typene føre til ISA-overload på to ulike plan; ved at de står på samme nivå som naturlige typer (som underbegrepa til *bjørn*), eller ved at de mangler, slik at naturlige typer som ikke hører sammen, blir stående sammen med manglende nyanser, som de nominale typene bidrar med (som *offender*, *lover* og *worker*). Også i det tyske ordnettet GermaNet har man sett seg nødt til å innføre begrep som ikke er leksikaliserte i språket, for å balansere hierarkiene og for å unngå at begrep som ikke hører sammen, blir stående som ko-hyponym (Kunze 2000:2).

De ulike nominale typene må med i en ordbok, fordi de er en viktig del av allmennspråket. I overgangen til et ordnett bør man likevel tenke nøye gjennom åssen de skal behandles. Som vist over, kan de både forhindre og skape ISA-overload. Det største problemet med de nominale typene i ordnett er likevel at de er utaksonomiske. Et ordnett er bygd etter taksonomiske prinsipper, og derfor blir det vanskelig å inkorporere betegnelser som ikke er typisk taksonomiske. Sjøl om man i Princeton WordNet har valgt å ta med nominale begrep som ikke er leksikaliserte i språket, er ikke dette uproblematisk. I den

nederlandske delen av EuroWordNet har man kun tatt med begrep som er leksikaliserte i språket. Innafor EuroWordNet blir nemlig ordnett brukt som lingvistiske ontologier (og ikke ontologier som skal brukes til å tolke informasjon), derfor ønsker man ikke å innføre begrep som ikke er leksikaliserte. En av grunnene til det er at det er vanskelig å avgjøre hvilke ikke-leksikaliserte begrep man trenger, og man risikerer å ta med kategorier som bryter med strukturen i det aktuelle språket (Vossen 1998:5–6). Det er altså ikke helt problemfritt å konstruere nominale begrep til et ordnett. Sjøl om det forhindrer at begrep som ikke er ko-hyponym, blir stående under samme overbegrep, kan det føre til at ordnettet viser strukturer som ikke fins i språket. I GermaNet har man løst dette ved å markere alle konstruerte begrep med et spørsmålsteegn foran, slik at de enkelt kan søkes opp, og slik at man som bruker av ordnettet er klar over at disse begrepene er konstruerte i ordnettet, og ikke egentlig fins i språket (Kunze 2000:2, note 4). Dette kan virke som en gyllen middelvei, og er en mulig løsning for et eventuelt ordnett basert på Bokmålsordboka også. Åssen dette ville sett ut i eksempelet med bjørnebetegnelse, er vist i figur 7.8.

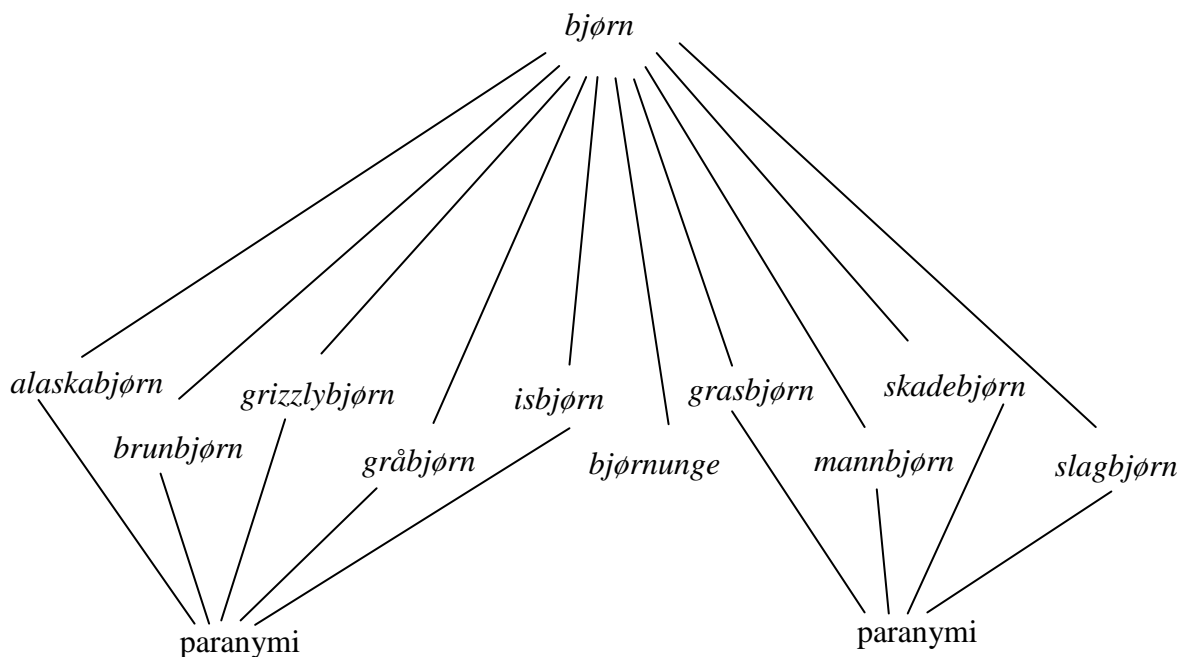

Figur 7.8: Hierarki for *bjørn* etter GermaNets modell med ikke-leksikaliserte begrep

Med denne løsninga innfører man mellomnivåer i ordnettet, noe som forhindrer ISA-overload fordi betegnelsene som står under de konstruerte begrepa, er av samme type. Sjøl om dette ved første øyekast kan virke som en god løsning, er det problematisk at man må innføre begrep som ikke er leksikaliserte. Derfor er det også foreslått andre løsninger på problemet med ISA-overload, som paronymi og ortogonal hyponymi. Disse løsningsforslaga blir behandla under.

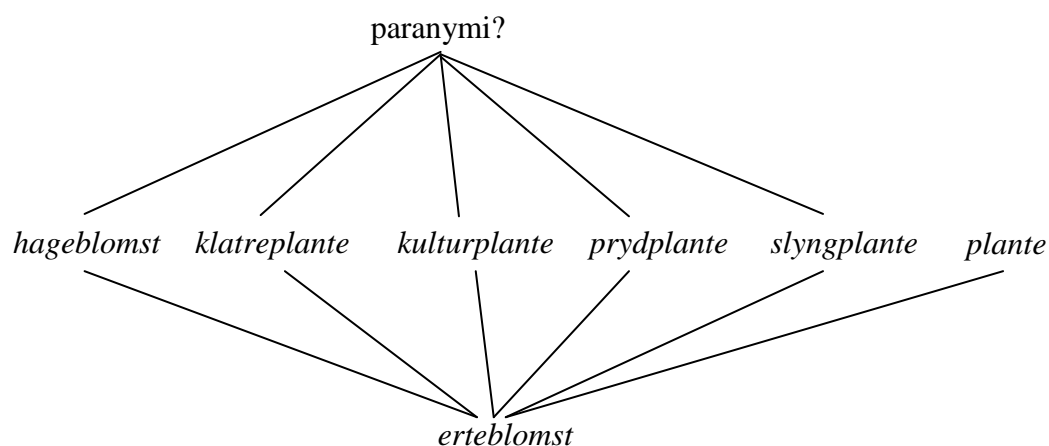
Paranymi

Som nevnt i avsnitt 2.5 foreslår Huang, Hsiao m.fl. (2008) relasjonen paranymi som en mulig løsning på ISA-overload i ordnett. Paranymi er en relasjon som grupperer ulike begrep med en konseptuell likhet, som *vinter*, *vår*, *sommer* og *høst* mot *regntid* og *tørketid*. Videre i dette avsnittet skal jeg undersøke om parany mirelasjonen er en mulig løsning for problemene som har blitt diskutert tidligere i dette kapittelet, nemlig nominale typer som overbegrep (representert ved hierarkiet til *erteblomst*) og nominale typer som underbegrep (representert ved hierarkiet til *bjørn*). Ved underbegrepene til *bjørn* fungerer parany mirelasjonen bra. Siden parany mirelasjonen samler begrep som har noe konseptuelt til felles, blir de naturlige underbegrepa stående sammen, og de nominale underbegrepa blir samla for seg (se figur 7.9), fordi de naturlige bjørnebetegnelse har det til felles at de betegner ulike typer av bjørnearten, mens de nominale bjørnebetegnelse betegner ulike roller bjørner kan ha i forhold til mennesker. Dette har å gjøre med ulike perspektivmarkeringer, for eksempel vil en zoolog se annerledes på bjørner enn en gårdbruker vil. *Bjørnunge* blir stående uten noen parany mirelasjon til andre underbegrep, fordi betegnelsen ikke deler noen konseptuell likhet med noen av de andre underbegrepa. Eksemplet med *bjørn* er tilsvarende de eksemplene Huang, Hsiao m.fl. (2008) bruker, hvor ulike underbegrep blir gruppert sammen med parany mirelasjonen.

Figur 7.9: De ulike underbegrepa til *bjørn* gruppert med parany mirelasjonen.

På side 57 viste jeg at *erteblomst* har flere mulige nominale overbegrep i Bokmålsordboka. Det er en problemstilling som Huang, Hsiao m.fl. (2008) ikke tar opp, de bruker kun paronymi for å skille mellom ulike underbegrep, og ikke mellom ulike overbegrep, noe som kan henge sammen med at det ikke er så vanlig å regne med flere overbegrep til et underbegrep i ordnett. Det viser seg her altså at paronymi ikke er en like god løsning ved hierarkiet til *erteblomst* (se figur 7.10). Paronymirelasjonen her er ikke like velegna til å løse ISA-overload som ved bjørne-eksempelet, der det var flere ulike underbegrep, fordi det er vanskeligere å finne en konseptuell forskjell mellom de nominale og det naturlige overbegrepet ved *erteblomst* enn ved *bjørn*. De nominale typene skiller seg ikke i like stor grad fra det naturlige som ved bjørneeksempelet. Ved bjørnehierarkiet var alle de naturlige betegnelse bjørneraser, mens de nominale ikke var det. Ved erteblomsthierarkiet er det derimot ingen arter (fordi det er overbegrep), men et svært generelt naturlig overbegrep (*plante*) og flere mindre generelle nominale overbegrep.

Figur 7.10: Overbegrepa til erteblomst samla med paronymi-relasjonen¹¹.

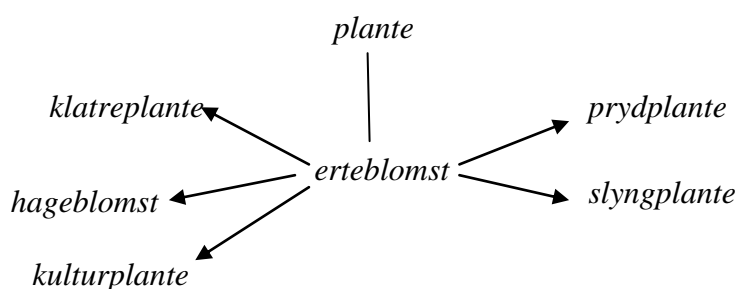
Som en oppsummering av paronymirelasjonen kan man si at den ser ut til å fungere bra som løsning på ISA-overload i tilfeller hvor det er flere underbegrep av ulike typer, mens den fungerer dårligere i tilfeller hvor det er flere overbegrep av ulike typer. Paronymirelasjonen er ikke tatt i bruk i noen av ordnetta jeg har sett nærmere på i denne oppgava. I DanNet bruker man termen ortogonal hyponymi for relasjonen som viser at nominale typer ikke oppfører seg likt som naturlige og funksjonelle typer, noe jeg kommer tilbake til i neste avsnitt. Pedersen, Nimb m.fl. (2009:280) oppgir at det er praktiske grunner til at de har valgt denne termen

¹¹ Paronymi er markert med spørsmålstegn fordi det er usikkert om man kan kalle denne relasjonen paronymisk.

framfor paranymi, men kommer ikke nærmere inn på hva slags grunner det er snakk om. I Princeton WordNet er ikke ulike typer av hyponymi tatt hensyn til, fordi man ikke innså hvor viktig disse distinksjonene er før oppslaga for substantiva var ferdigutvikla (Miller 1998b:35). GermaNet problematiserer ikke ulike typer hyponymi så langt jeg kan se, men heller hvorvidt det er en god idé å konstruere begrep som ikke er leksikalisert.

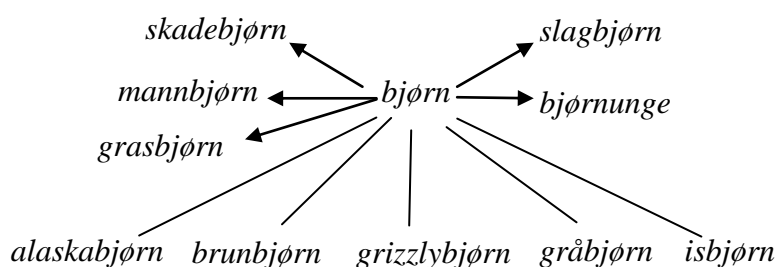
Ortogonal hyponymi

I avsnitt 2.5 blei også ortogonal hyponymi introdusert. Kort fortalt går denne løsninga ut på å gi nominale hyponymirelasjoner trekket ortho, som viser at de nominale typene fungerer mer som en spesifisering enn et overbegrep (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:280). Både i eksempelet med overbegrepa til *erteblomst* og med underbegrepa til *bjørn* kan ortogonal hyponymi være en mulig løsning. Dette er vist i figur 7.11 og 7.12, hvor ortogonal hyponymi er markert med piler, mens ordinær hyponymi er markert med en strek.

Figur 7.11: Hierarkiet til *erteblomst* med ortogonal hyponymi

I figur 7.11 fungerer de nominale overbegrepa til *erteblomst* som en spesifisering av hva slags type plante det er, men er ikke direkte overbegrep. *Erteblomst* har bare ett overbegrep, dermed er ikke dette et tilfelle av ISA-overload.

Figur 7.12: Hierarkiet til *bjørn* med ortogonal hyponymi

Figur 7.12 er av en litt annen sort enn figur 7.11. Det er fordi de nominale betegnelsene her er underbegrep til *bjørn*, og ikke overbegrep som i figur 7.11. De ortogonale hyponyma til *erteblomst* er egenskaper som gjelder for alle *erteblomster*. Sann er det ikke med *bjørn*, for ikke alle *bjørner* er *skadebjørner* eller *grashjørner*. Dermed ser det ut som den ortogonale hyponymien passer best der det fins flere overbegrep som er nominale, og ikke underbegrep.

Oppsummering

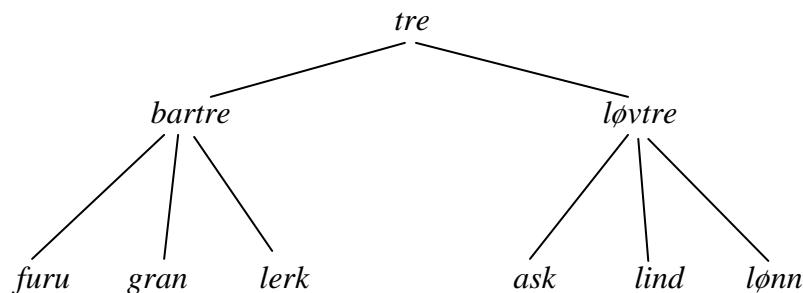
I dette kapitlet har jeg drøfta tre mulige løsninger på ISA-overload som følge av nominale typer i ordnett, nemlig ikke-leksikaliserte begrep for å spre ko-hyponym som ikke hører sammen, paronymirelasjonen som binder sammen begrep med en konseptuell likhet, og ortogonal hyponymi som skaper et skille mellom vanlig hyponymi og hyponymi med nominale betegnelser. Alle de tre løsningene kan brukes for å fjerne ISA-overload, men det er også ulemper med de ulike løsningene. Ulempen med å innføre begrep som ikke er leksikaliserte, er at det er vanskelig å vite akkurat hvor mange begrep man trenger å ta med, og man kan gi inntrykk av at det fins relasjoner i språket som ikke fins likevel. Ulempen med paronymirelasjonen er at den ikke passer like godt på nominale overbegrep. Det motsatte gjelder for ortogonal hyponymi, som ikke passer så godt på nominale underbegrep. En mulig løsning kunne vært å bruke paronymirelasjonen ved underbegrep og ortogonal hyponymi ved overbegrep, men det kan virke rotete og uelegant. Denne delen av oppgava har vist at alle løsningene har sine fordeler og ulemper, og at det foreløpig ikke fins noen perfekt og enhetlig måte å løse ISA-overload på. Uansett hvilken løsning man velger for å hankses med de ulike typene som fins av hyponymi, er det viktig å være klar over at man har å gjøre med en kompleks relasjon, og at ikke all hyponymi er lik.

7.1.3 Naturlige og funksjonelle typer i ordnett

Den neste delen av dette kapitlet skal handle om åssen naturlige og funksjonelle typer fra ordboka egner seg som materiale for et ordnett. Som vist i kapittel 2.4.2, har de naturlige og funksjonelle typene mer til felles med hverandre enn med de nominale typene, først og fremst fordi begge typene er taksonomiske (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:279). Dette gjør at verken de naturlige eller de funksjonelle typene fører til ISA-overload i et ordnett i like stor grad som de nominale typene.

Naturlige typer

Fordi de er taksonomiske, er de naturlige typene de enkleste å tilpasse i overgangen fra en allmennordbok til et ordnett. Det er en sterk korrelasjon mellom naturlige typer og taksonymer, og mellom nominale typer og ikke-taksonymer (Cruse 1986:140), og de naturlige typene kan enkelt struktureres i gode hierarkier, som vist i figur 7.13. I denne figuren er alle ko-hyponym gjensidig utelukkende.

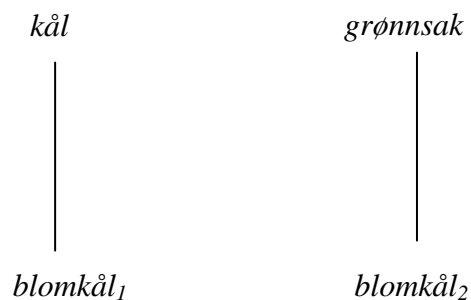
Figur 7.13: Eksempel på hierarki med bare naturlige typer

Det kan virke som om idéen om at ordnett kan lages på basis av ordbøker bygger på en forutsetning om at alle substantiv i en ordbok er naturlige typer. Med en slik forutsetning ville metoden fungert omtrent problemfritt. Det er ikke tilfelle, for som vist i kapittel 5 består en allmennordbok som Bokmålsordboka også av mange nominale og funksjonelle typer. En mulig løsning kunne vært å lage et ordnett kun basert på de naturlige typene i en ordbok. Da ville man sikra et ordnett med gode taksonomier, men det er to hovedinnvendinger mot en slik løsning. For det første ville det være en arbeidskrevende prosess å sortere ut alle de naturlige typene i ordboka. For det andre ville man mista en viktig del av ordforrådet, siden de nominale og funksjonelle typene dekker viktige deler av vokabularet i naturlig språk.

Funksjonelle typer

De funksjonelle typene deler mange av karakteristikkene til de naturlige typene, som at de er gjensidig utelukkende og dermed taksonomiske. Dermed kunne man tenke seg at de funksjonelle typene i en allmennordbok kunne struktureres om til et ordnett like enkelt som de naturlige typene. Men en egenskap skiller de funksjonelle typene fra de naturlige, nemlig at de funksjonelle typene svært ofte har en polysem betydning som ikke er funksjonell. Et eksempel her er *tre*, som blant annet har disse oppslaga i Bokmålsordboka: "1 flerårig plante som er høyere enn busk, med stamme, kvister, blad, blomster og frukter" og "2 stammer og grener av tre (1) som materiale, trevirke". Den første betydninga er naturlig, mens den andre

er funksjonell. Som vist i kapittel 6.1.4 og 6.2.4, er ikke de funksjonelle typene enhetlig behandla i Bokmålsordboka. For eksempel blir noen funksjonelle betydninger skilt ut som en egen delbetydning, mens andre ikke blir det. *Blomkål* har to delbetydninger hvor den ene refererer til den naturlige betydninga, og den andre refererer til den funksjonelle betydninga, som ved *tre*: "1 en varietet av kål, *Brassica oleracea*, varietet *botrytis*" og "2 grønnsak av blomsterstanden av blomkål (1)". *Hodekål* har derimot kun en betydning, nemlig den naturlige: "kål der bladene danner et hode, *Brassica oleracea* varietet *capita*" (se kapittel 6.1 og 6.2 for flere eksempler). Viss den funksjonelle betydninga blir skilt ut som en egen delbetydning som ved *blomkål*, er det enklere å se for seg åssen denne løsninga kan bli i et ordnett, jamfør figur 7.14.

Figur 7.14: *Blomkål* med delbetydninger

En delbetydning ville fått ett overbegrep (den første delbetydninga til *blomkål* får *kål* som overbegrep), og en annen delbetydning ville fått et annet overbegrep (den andre delbetydninga til *blomkål* får *grønnsak* som overbegrep). Når den funksjonelle betydninga derimot blir klemt sammen med andre betydninger i én definisjon, medvirker det til ISA-overload (Guarino 1998:528), fordi samme betegnelse har flere overbegrep (jamfør avsnittet om nominale typer som overbegrep). Det er ikke full enighet om hvorvidt flere overbegrep til ett begrep er et problem. Kunze (2000:2) mener at slik systematisk kryssklassifisering kan bidra til å oppdage tilfeller av systematisk polysemi. Pedersen, Nimb m.fl. (2009:283) tillater også flere overbegrep i DanNet. Likevel er hovedpoenget i dette avsnittet at de funksjonelle typene også krever en del tankevirksomhet og manuell redigering viss man velger å bruke en ordbok som materiale for et ordnett, uansett om man tillater flere overbegrep til samme betegnelse eller ikke.

7.2 Fra ordnett tilbake til ordbok

Til nå har jeg drøfta utfordringer de ulike typene skaper viss man velger å bruke en ordbok som bakgrunn for et ordnett. Nå skal jeg ta opp en stor fordel med en slik metode for å konstruere et ordnett, nemlig at man får en gyllen mulighet til å få økt kunnskap om innholdet i ordboka (Nygaard 2006:13). Det er fordi ordnettet gir en onomasiologisk framstilling av innholdet i ordboka. Da ser man semantiske felt samla, og dermed er det enklere å oppdage inkonsekvenser og andre svakheter ved ordboka. Et ordnett basert på materialet fra en ordbok, kan derfor også være nyttig for oppdatering av ordboka. Dette avsnittet tar for seg ulike områder hvor overgangen til ordnett kan vise forbedringspotensiale i ordboka. Eksemplene er fra Bokmålsordboka, men problemområdene vil man antageligvis finne igjen i andre ordbøker også.

Sirkeldefinisjoner er et problem i ordbøker. Det fins flere ulike typer sirkeldefinisjoner, og Svensén (2004:281) skiller mellom indre og ytre sirkeldefinisjoner. Den indre sirkeldefinisjonen er det minst akseptable, fordi det som skal defineres, er med i definisjonen (Svensén bruker eksempelet "**triangel** månghörning i form av en triangel"). En slik definisjon forklarer lite. I Svenséns eksempel får brukerne riktignok rede på at en *triangel* er en *månghörning*, og kan dermed finne ut at det er snakk om en geometrisk form, men særdragene som nevnes, bringer ikke med seg ny informasjon. Til ytre sirkeldefinisjoner regner Svensén slike hvor en betegnelse brukes for å definere et annet i en definisjon, mens den andre betegnelsen brukes for å definere det første i en annen definisjon. Slike sirkeldefinisjoner er en svakhet ved en ordbok, fordi brukerne ikke får svar på det de lurte på. I en gjennomgang av et semantisk felt, som dyr, finner man enkelt ytre sirkeldefinisjoner og synonymdefinisjoner hvor synonymet ikke er definert for seg sjøl. I materialet til denne oppgava finner man blant annet *hesteføll* med definisjonen "hingsteføll" og *hingsteføll* med definisjonen "hannføll". *Hannføll* er ikke et eget lemma i Bokmålsordboka¹². Dette eksempelet viser hvor lett det blir feil i definisjonen når betegnelser ikke ses i sammenheng, fordi *hesteføll* ikke kan sies å være synonymt med *hingsteføll*. *Hoppeføll* er også et lemma i Bokmålsordboka, med definisjonen "hunnføll", og *hoppeføll* bør også være underbegrep til *hesteføll*. Da kan ikke *hesteføll* og *hingsteføll* være synonyme. Med andre ord kan en strukturering av innholdet i ordboka etter det onomasiologiske prinsippet brukes til å finne og rydde opp i sirkeldefinisjoner.

¹² Riktignok er *hann* ("dyr av hankjønn (1)") et eget lemma i Bokmålsordboka, men det er ikke brukt som overbegrep i definisjonen av *hingsteføll*

Også leksikografiske lakuner er et problem i allmennordbøker. En lakune er en betegnelse som man kunne tenke seg at burde finnes i et språk, men som ikke gjør det. For eksempel fins det ikke noe verb for å gå på ski på norsk, det må uttrykkes gjennom en verbalfrase (Fjeld og Vikør 2008:66). Når det er ordboka som mangler et uttrykk, kalles det en leksikografisk lakune. For eksempel har ordboka en leksikografisk lakune når kun enkelte av ko-hyponyma til et overbegrep er tatt med, noe som gjør at ordboka blir mindre konsekvent. Som ved sirkeldefinisjonene er det den onomasiologiske tilnærminga ved å strukturere materialet i en ordbok om til et ordnett som gjør at man lettere kan oppdage inkonsekvensene. I materiale fra denne oppgava kommer det blant annet fram at *bjørneunge*, *dununge*, *gjøkunge*, *grisunge*, *gåsunge*, *kattunge*, *kvitunge*, *lamunge*, *løveunge*, *musunge*, *ormunge*, *skårunge*, *trosteunge* og *ulveunge* er valgt ut som lemma i Bokmålsordboka (ikke alle har fått definisjoner). (Her ser jeg bort fra dyreunger som har leksikaliserte betegnelser, som *kalv* eller *valp*.) Det er altså en del gjennomslippt sammensetninger som betegner unger til ulike dyr som er lemma i Bokmålsordboka, men det er ikke alle dyreunger som har fått egne oppslag. Dette kan skyldes at ulike betegnelser for dyreunger har ulike bruksfrekvens, men ved første øyekast ser dette ut til å være et område i Bokmålsordboka som kunne vært mer konsekvent behandla.

Som vist i avsnitt 6.1.4 og 6.2.4 er systematisk polysemi et felt som ikke er konsekvent gjennomarbeida i Bokmålsordboka. Viss dette ryddes opp i for å klargjøre materialet for et ordnett, vil man kunne dra nytte av arbeidet i ordboka også. Som vist i kapittel 6.2.1, er *kål* et semantisk felt som har blitt behandla svært inkonsekvent i forhold til systematisk polysemi. Dette er nok et eksempel på fordelene med den onomasiologiske metoden, ved å behandle alle betegnelser i samme semantiske felt likt, vil man få større konsekvens.

Dette kapittelet har vist at man med et ordnett basert på en allmennordbok kan finne flere områder hvor ordboka kan forbedres. Det er fordi man med denne metoden kombinerer den semasiologiske arbeidsmetoden med en onomasiologisk metode. At et ordnett basert på en allmennordbok også kan brukes til å gjøre ordboka bedre, er en stor fordel med denne måten å konstruere ordnett på.

8 Konklusjon

Dette kapittelet skal ta opp de tre forskningsspørsmåla som blei stilt i begynnelsen av oppgava, og oppsummere svara. De tre spørsmåla var:

- 1) Hvilke ulike typer av hyponymirelasjoner fins i Bokmålsordboka, og hvilke konsekvenser får de ulike typene hyponymirelasjoner når man vil bruke informasjon fra ordboka for å lage et ordnett?
- 2) Er en allmennordbok som Bokmålsordboka et godt materiale for et ordnett?
- 3) Åssen kan et ordnett basert på en allmennordbok være med på å forbedre ordboka?

8.1 Ulike hyponymirelasjoner i Bokmålsordboka

Det første forskningsspørsmålet i oppgava var hvilke ulike typer av hyponymirelasjoner som fins i Bokmålsordboka, og hvilke konsekvenser de ulike typene av hyponymi får for et ordnett basert på en Bokmålsordboka. Denne undersøkelsen har basert seg på inndelinga fra Cruse (1986) og (2002) i nominale, naturlige og funksjonelle typer, noe som har vist seg å fungere for å fange opp de ulike hyponymirelasjonene. Oppgava har vist at Bokmålsordboka inneholder hyponymirelasjoner som er både nominale, naturlige og funksjonelle innafor dyre- og plantebetegnelse. Denne undersøkelsen har begrensa seg til lemma i Bokmålsordboka som kan regnes som dyr eller planter, og det har vist seg at sjøl om dette er betegnelser som tradisjonelt oppfattes som taksonomiske, er det en del nominale betegnelser, som dermed er utaksonomiske, i begge kategoriene, henholdsvis 28 % av dyrebetegnelse og 12,8 % av plantebetegnelse. De nominale dyrebetegnelse er blant annet av typen *andestegg* ("hann av and, andrik"), det vil si betegnelser for dyr av et spesielt kjønn, og *blindeførerhund* ("hund som er opplært til å hjelpe blinde til å ta seg fram både innendørs og utendørs"), det vil si betegnelser for dyr som utfører bestemte oppgaver for mennesker. De nominale plantebetegnelse er av typen *låg* ("gammelt nedfalt tre") og *tidliggrønnsak* ("grønnsak som blir tidlig moden"), det vil si betegnelser som sier noe om utseendet eller egenskapene til plantene. Felles for alle de nominale betegnelse er at de kun peker på én dimensjon, for eksempel er kjønnet kun én dimensjon av en *and*. Dette gjør at ingen av de nominale typene er gjensidig utelukkende, så en *tidliggrønnsak* kan samtidig være en annen grønnsak. For å avgjøre om noe er nominalt eller ikke, har jeg brukt en testramme, som er et vanlig

hjelpemiddel innafor leksikalsk semantikk. Denne testramma har vært "en x er en hvilken som helst slags y som..." (Pedersen og Sørensen 2006). I eksempelet med *tidliggrønnsak* viser denne ramma at betegnelsen er en nominal type: "en tidliggrønnsak er en hvilken som helst slags grønnsak som blir tidlig moden".

Sjøl om det er en del nominale typer i materialet til denne oppgava, er det likevel klart størst andel av naturlige og funksjonelle typer, og slike betegnelser er taksonomiske. Blant dyrebetegnelse er dette betegnelser som *skilpadde* ("1 krypdyr med bred, kort kropp som er dekket av et hvelvet ryggpanser og et flatt bukpanser, av ordenen *Testudines* el. *Chelonia*" og "2 kjøtt av skilpadde"). De naturlige typene er slike som den første delbetydninga av *skilpadde*, det vil si betegnelser for ulike dyrearter, mens de funksjonelle er slike som den andre delbetydninga av *skilpadde*, nemlig betegnelser for hva ulike dyr brukes til av mennesker (ofte mat). Blant plantebetegnelse er de naturlige typene slike som *valnøttre* ("1 stort tre med seig, sterk ved, av slekten *Juglans*" og "2 ved av valnøttre (1), særlig brukt til møbler"). Den første delbetydninga av *valnøttre* er naturlig, fordi naturlige plantebetegnelse er betegnelser på ulike plantearter, mens de funksjonelle er slike som den andre delbetydninga til *valnøttre*, det vil si betegnelser for hva mennesker bruker planter til (ofte mat og materialer).

Det er viktig å huske på at betegnelse for dyr og planter kun er en liten del av språket og Bokmålsordboka, og at man dermed ikke kan trekke konklusjoner om hyponymirelasjoner for hele språket ut fra dette materialet. Like fullt er dette et materiale hvor det er forventa mange taksonomiske betegnelser, men hvor det viser seg at det likevel fins en del utaksonomiske betegnelser. Viss noen skulle arbeide videre med ulike overbegrepsstrukturer i Bokmålsordboka eller andre ordbøker, ville et mulig valg vært å se på åssen fordelinga av de nominale, naturlige og funksjonelle typene er blant andre betegnelser. At det fins nominale typer blant dyre- og plantebetegnelse er egentlig ikke overraskende, for i allmennspråket er nominale typer viktige fordi de brukes til å skille ut forskjellige dimensjoner ved overbegrep. Dette fører til at et underbegrep kan ha flere overbegrep, noe som strider mot idealet i terminologi og taksonomi (jamfør avsnitt 2.2). Likevel er det en viktig funksjon i språket, og nominale typer hører derfor hjemme i en allmennordbok.

Jeg spurte også om det har noen konsekvenser at ordboka inneholder ulike typer hyponymirelasjoner viss man vil bruke informasjon fra ordboka for å lage et ordnett. Dette spørsmålet forutsetter at man legger til grunn en merge-tilnærming i ordnettsoppbygginga, og leser ordboka automatisk for å hente ut overbegrepsinformasjonen som ligger implisitt i

ordboksdefinisjonene. Oppgava har vist at de ulike typene av hyponymirelasjoner som fins i Bokmålsordboka vil få konsekvenser for et eventuelt ordnett bygd opp av dette materialet. Den største av disse konsekvensene er ISA-overload, hvor et overbegrep har flere underbegrep av ulike typer. Det er et problem fordi det fører til at ordnettet ikke blir taksonomisk, og at det dermed ikke kan oppfylle alle ontologiske oppgaver det skal, som nedarving. Dessuten gir det et feilaktig inntrykk av språket, fordi en *grizzlybjørn* og en *grasbjørn* begge kan ses på som underbegrep til *bjørn*, men det er likevel forskjeller i relasjonen mellom *grizzlybjørn* og *bjørn*, og mellom *grasbjørn* og *bjørn*. Oppgava har vist at det vil kreve mye manuell redigering viss man vil hente materialet fra en allmennordbok som Bokmålsordboka, noe som blant annet skyldes de ulike typene av hyponymi.

8.2 Konsekvenser for et ordnett

Det andre forskningsspørsmålet var om en allmennordbok som Bokmålsordboka er et godt materiale for et ordnett. Oppgava har vist at den kan være det, viss man tar hensyn til og finner en god måte å skille ut nominale fra naturlige og funksjonelle overbegrep (jamfør Pedersen og Sørensen 2006:15). Noen mulige løsninger på problemet med ISA-overload blei presentert i kapittel 7.1.2, som å konstruere ikke-leksikaliserte overbegrep for at sammenhørende grupper av ulike underbegrep skulle få egne overbegrep (se figur 7.8). En annen løsning som blei foreslått, var å gruppere underbegrepa med konseptuell likhet ved hjelp av paronymirelasjonen (se figur 7.9 og 7.10), mens en tredje løsning var å skille ut de nominale typene som ortogonale til overbegrepet (se figur 7.11 og 7.12). Alle de ulike løsningene hadde ulike styrker og svakheter, og kan kanskje brukes til å rette opp utaksonomiske hierarkier som skyldes de nominale typene fra ordboka. Det er viktig å huske på at problemet med ISA-overload ikke forsvinner sjøl om man velger expand-metoden og oversetter et ordnett for et annet språk. Man kan ikke fjerne de nominale betegnelsene uten å miste viktige deler av språket, så de vil alltid være til stede uansett åssen en velger å konstruere ordnettet. Velger man expand-tilnærminga, overtar man løsningene som er valgt for det første ordnettet, og det er ikke gitt at disse er mest hensiktsmessige for det andre språket. Velger man merge-metoden, er man klar over problemet med de nominale typene fra første stund, og det kan bidra til at man finner den mest hensiktsmessige løsninga for det aktuelle språket.

8.3 Forbedring av ordboka

Det tredje forskningsspørsmålet var om et ordnett basert på en allmennordbok kan være med på å forbedre ordboka, og åssen dette kan gjøres. Oppgava har vist at ved å samle begrep som tidligere har blitt utarbeida på en semasiologisk måte, vil man finne ulike inkonsekvenser, både i åssen definisjonene er utarbeida, og i hvilke lemma som er tatt med i ordboka. Det vil si at en kombinasjon av en onomasiologisk og en semasiologisk arbeidsmåte er et godt utgangspunkt for betydningsbeskrivelse (jamfør kapittel 2.1). Ved å legge et onomasiologisk perspektiv på en semasiologisk konstruert ressurs, vil man finne mangler ved den semasiologiske ressursen som det kan rettes opp i. I denne oppgava har jeg blant annet kommet over sirkeldefinisjoner og leksikografiske lakuner ved å se et semantisk felt fra ordboka under ett. Viss man velger å bruke materialet fra ordboka til et ordnett, vil feilene som oppstår i ordnettet skyldes inkonsekvenser i ordboka. Ordnettet med sine feil og mangler vil være til stor hjelp ved en eventuell revisjon av ordboka. Det er et godt argument for å bruke merge-metoden i konstruksjonen av nye ordnett.

Kapittel 7 kan kanskje gi inntrykk av at det er altfor mye arbeid å konstruere et ordnett på bakgrunn av en allmennordbok. Fordi det er såpass mange ulike overbegrepsstrukturer, blir det mye som må rettes opp i manuelt. Dessuten må man avgjøre åssen man skal behandle de nominale typene, og om man skal tillate at en betegnelse har flere overbegrep. Dette er problemstillinger man ikke trenger å ta hensyn til viss man velger å oversette et ordnett fra et annet språk. Da er alle slike avgjørelser allerede fatta. Som forklart i kapittel 2.3 blir expand-tilnærminga ansett som en raskere og billigere metode, samtidig som metoden gjør at ordnett for forskjellige språk blir compatible (Pedersen, Nimb m.fl. 2009:271). Hovedargumentet mot å oversette ordnett er at strukturer i det språket det opprinnelige ordnettet er på, kan komme til å farge av på ordnettet for språket det blir oversatt til. Dette er en av grunnene til at DanNet er bygd opp fra danskspråklige ressurser (Pedersen, Nimb m.fl. 2009: samme sted). Martola (2011) undersøker FinnWordNet, et ordnett som er oversatt fra PrincetonWordNet. Hun finner at amerikansk har større innflytelse enn finsk i det finske ordnettet både språklig og samfunnsmessig. Det er et godt argument for å utvikle ordnett på bakgrunn av egne leksikalske ressurser, som en allmennordbok.

8.4 Oppsummering

For å oppsummere hele oppgava vil jeg svare på tre spørsmål:

- 1) Var det vellykka å bruke betegnelser på dyr og planter som materiale?
- 2) Kan man bruke ordbøker som grunnlag for å konstruere ordnett?
- 3) Er en bjørnunge egentlig en slags bjørn?

Som svar på det første spørsmålet, virker det som om betegnelser på planter og dyr har vært et godt utgangspunkt for å svare på forskningsspørsmåla som blei stilt i kapittel 1.1. Disse kategoriene blei valgt fordi både planter og dyr kan være naturlige typer, og det var viktig å velge kategorier hvor naturlige typer kunne forekomme for å utnytte skillet mellom de ulike typene etter Cruse (2002) fullt ut. Materialet med dyre- og plantebetegnelser har også vist at sjøl om man har et materiale hvor man forventer mange naturlige typer, dukker det likevel opp nominale og funksjonelle typer som gjør at materialet ikke kan struktureres helt taksonomisk. Dette henger sammen med skillet mellom terminologi og leksikografi (jamfør kapittel 2.2): En strengt taksonomisk oversikt over dyre- og plantebetegnelser som ville vært målet i en terminologisk oversikt, mangler aspekter ved allmennspråket som man prøver å beskrive i leksikografien.

Som svar på det andre spørsmålet trekker jeg fram to argumenter fra denne oppgava: De nominale typene forsvinner ikke sjøl om man velger å oversette et ordnett fra et språk til et annet, da arver man bare løsninga det andre ordnettet har brukt. Derfor vil ikke expand-tilnærminga fjerne problemet med ISA-overload (jamfør avsnitt 8.2). Dessuten kan merge-tilnærminga brukes til å forbedre ordboka (jamfør avsnitt 8.3), noe som er en stor fordel. Sjøl om det kreves en del manuelt arbeid for å bruke merge-tilnærminga, sikrer denne metoden en presis beskrivelse av strukturene i det aktuelle språket, og man trenger ikke bekymre seg for påvirkning fra et annet språk. Det kan virke som om fordelene med merge-tilnærminga veier opp for andelen av manuelt arbeid den krever.

For å svare på det tredje spørsmålet er det viktig å huske på det leksikografiske idealet om å beskrive språket og ikke verden. I verden, som beskrives av ensyklopedologien, er en *bjørnunge* helt klart en *bjørn*, men i språket, som beskrives av leksikografien, er ikke svaret like åpenbart. *Bjørnunge* hører til som underbegrep til *bjørn*, men ikke på samme måte som andre bjørnetyper som *grizzlybjørn* eller *isbjørn*. Det er fordi *bjørnunge* også kan ses på som underbegrep til *unge*. Et ordnett gjør relasjonene eksplisitte, dermed blir det ekstra synlig at *bjørnunge* ikke oppfører seg som alle de andre underbegrepa til *bjørn*. En *bjørnunge* er en *bjørn*, men ikke på samme måte som en *grizzlybjørn* er en *bjørn*, for en *bjørnunge* er også en *unge*.

Litteraturliste

Aasen, I. (1925, opptrykk 1975). *Norsk maaltbunad: samanstilling av norske ord etter umgrip og tyding*. Bergen: Norsk bokreidingslag.

Aitchison, J. (2003). *Words in the mind: an introduction to the mental lexicon*. Oxford: Blackwell.

Allwood, J. og L.-G. Andersson (1976). *Semantik*. Gøteborg: Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet.

Alonge, A., N. Calzolari, m.fl (1998). "The Linguistic Design of the EuroWordNet Database", i: P. Vossen (red.) *EuroWordNet: A multilingual database with lexical semantic networks*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, s. 19–43.

Burkhanov, I. (1999). *Linguistic Foundations of Ideography*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Copestake, A. og T. Briscoe (1995). "Semi-productive Polysemy and Sence Extension". *Journal of Semantics* 12, s. 15–67.

Cruse, D. A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cruse, D. A. (2002). "Hyponymy and Its Varieties", i: R. Green, C. A. Bean og S. H. Myaeng (red.) *The Semantics of relationships: an interdisciplinary perspective*. Dordrecht: Kluwer Academic.

DDO (2012) = www.ordnet.dk/ddo, søk utført mars 2012.

Farø, K. (2011). "Onomasiologiskhed og leksikografi". *LexicoNordica* 18, s. 41–60.

Fellbaum, C. (1998). "Introduction", i: C. Fellbaum (red.) *WordNet: an electronic lexical database*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, s. 1–19.

Fellbaum, C. (1998). "A Semantic Network of English Verbs", i: C. Fellbaum (red.) *WordNet: an electronic lexical database*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, s. 69–104.

Fellbaum, C. og G. A. Miller (1990). "Folk Psychology or Semantic Entailment? Comment on Rips and Conrad (1989)". *Psychological Review* 97(4), s. 565–570.

Fjeld, R. V. og H. Lorentzen (2011). "Onomasiologiske ordbøker i Norden". *LexicoNordica* 18, s. 9–13.

Fjeld, R. V. og L. Nygaard (2009). "NorNet - a monolingual wordnet of modern Norwegian", i: B. S. Pedersen, A. Braasch, S. Nimb og R. V. Fjeld (red.) *Proceedings of the NODALIDA 2009 workshop - WordNets and other Lexical Resources*. Odense: NEALT, s. 13–16.

Fjeld, R. V. og L. S. Vikør (2008). *Ord og ordbøker: ei innføring i leksikologi og leksikografi*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

- Guarino, N. (1998). "Some Ontological Principles for Designing Upper Level Lexical Resources", i: A. Rubio, N. Gallardo, R. Catro og A. Tejada (red.) *Proceedings of First International Conference on Language Resources and Evaluation*. Granada, s. 527–534.
- Hauge, J. H. (1998). "Hva er språkteknologi? utfordringer for norsk – bokmål og nynorsk", *Språknytt* 1998(3).
- Hjorth, E. og K. Kristensen (2003). *Den Danske ordbog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Huang, C.-R., P.-Y. Hsiao, m.fl (2008). "Paronymy: Enriching Ontological Knowledge in WordNets", i: A. Tanács, D. Csentes, V. Vincze, C. Fellbaum og P. Vossen: *Proceedings from the Fourth Global WordNet Conference*. Ungarn: University of Szeged, s. 221–228.
- Hüllen, W. (1990). "Rudolf Hallig and Walter von Wartburg's Begriffssystem and its Non-/Acceptance in German Linguistics", i: P. Schmitter (red.) *Essays towards a history of semantics*. Münster: Nodus Publikationen.
- Johannsen, A. (2012). www.andreord.dk, søk utført mars 2012.
- Kunze, C. (2000). "Extension and use of GermaNet, a lexical-semantic database", i: M. Gavrilidou, G. Crayannis, S. Markantonatu, S. Piperidis og G. Stainhaouer (red.) *Proceedings of LREC-2000*, Aten
- Landau, S. I. (2001). *Dictionaries: the art and craft of lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LBK (2012) = Leksikografisk bokmålskorpus,
<http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftsprakskorpus/lbk/index.html>,
søk utført november 2011 og januar 2012.
- Lindén, K. og L. Carlson (2010). "FinnWordNet - WordNet på finska via översättning". *LexicoNordica* 17, s. 119–139.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martola, N. (2011). "FinnWordNet och det finländska samhället". *LexicoNordica* 18, s. 111–133.
- Miller, G. A. (1998a). "Foreword", i: C. Fellbaum (red.) *WordNet: an electronic lexical database*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, s. xv–xxii.
- Miller, G. A. (1998b). "Nouns in WordNet", i: C. Fellbaum (red.) *WordNet: an electronic lexical database*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, s. 23–46.
- Miller, G. A. og C. Fellbaum (2007). "WordNet then and now". *Language Resources and Evaluation* 41, s. 209–214.

Nasjonalbiblioteket (2012) = *Ordnnett for bokmål og nynorsk*,
<http://www.nb.no/spraakbanken/prosjekt/ordnett>, lest mai 2012.

NLO (1997) = *Nordisk leksikografisk ordbok*. H. Bergenholtz, I. Cantell, R. V. Fjeld m.fl.
Oslo: Universitetsforlaget.

Nygaard, L. (2006). *Frå ordbok til ordnett*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo.

Pedersen, B. S. (2010). "Semantiske sprogressourcer – mellem sprogteknologi og leksikografi". *LexicoNordica* 17, s. 163–180.

Pedersen, B. S. og A. Braasch (2009). "What do we need to know about humans? A view into the DanNet database", i: K. Jokinen og E. Bick (red.) *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009*. Tartu: University of Tartu.

Pedersen, B. S., S. Nimb, m.fl (2009). "DanNet: The Challenge of compiling a wordnet for Danish by reusing a monolingual dictionary". *Language Resources and Evaluation* 43(3), s. 269–299.

Pedersen, B. S., S. Nimb, m.fl (2010). "Merging specialist taxonomies and folk taxonomies in wordnets - a case study of plants, animals and food in the Danish WordNet", i: N. Calzolari, K. Choukri, B. Maegaard, J. Mariani, J. Odijk, S. Piperidis, M. Rosner og D. Tapias (red.) *Proceedings of the Seventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 10)*. Valletta: European Language Resources Association, s. 3181–3186.

Pedersen, B. S. og N. H. Sørensen (2006). "Towards sounder taxonomies in wordnets", i: *Proceedings of the OntoLex 2006 Workshop*, Genova, s. 9–15.

Peters, W., I. Peters, m.fl (1998). "Automatic Sense Clustering in EuroWordNet", i: A. Rubio, N. Gallardo, R. Catro og A. Tejada (red.) *Proceedings of First International Conference on Language Resources and Evaluation*. Granada, 409–416.

Piasecki, M., S. Szpakowicz, m.fl (2009). *A wordnet from the ground up*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.

Pustejovsky, J. (1995). *The generative lexicon*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

PWN (2012) = *What is WordNet?*, <http://wordnet.princeton.edu/wordnet/>, lest mai 2012.

Rey, A. (1995). *Essays on terminology*. Amsterdam: J. Benjamins.

Riggs, F. W. (1989). "Terminology and Lexicography: Their Complementarity". *International Journal of Lexicography* 2(2), s. 89–110.

Roget, P. M. (1852). *Thesaurus of english words and phrases*. London: Longman, Brown, Green and Longmans.

Ruppel, K. (2011). "Ontologi, begreppssystem och WordNet". *LexicoNordica* 18, s. 157–181.

Schwartz, S. P. (1979). "Natural kind terms". *Cognition* 7, s. 301–315.

- Schwartz, S. P. (1980). "Natural Kinds and Nominal Kinds". *Mind* 89, s. 182–195.
- Svensén, B. (2004). *Handbok i lexikografi: ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. Stockholm, Norstedt.
- Vikør, L. (2005). "Språk og verd i Norsk Ordbok", i: R.V. Fjeld og D. Worren (red.) *Nordiske studiar i leksikografi* 7. Nordisk forening for leksikografi.
- Vikør, L. (2011). "Den første norske tesaurus: Ivar Aasens *Norsk Maalbunad*". *LexicoNordica* 18, s. 199–222.
- Vossen, P. (1998). "Introduction to EuroWordNet", i: P. Vossen (red.) *EuroWordNet: A multilingual database with lexical semantic networks*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, s. 1–17.
- Vossen, P. (2002). *EuroWordNet general document version 3*. University of Amsterdam.
- Vossen, P., L. Bloksma, m.fl (1998). *The EuroWordNet Base Concepts and Top Ontology*, Centre National de la Recherche Scientifique
- Wangenstein, B. (2005). *Bokmålsordboka: definisjons- og rettskrivningsordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget. (elektronisk utgave: www.nob-ordbok.uio.no/).
- Wierzbicka, A. (1984). "Apples are not a "kind of fruit": the semantics of human categorization". *American Ethnologist* 11(2), s. 313–328.
- Wüster, E. (1985). *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. Kopenhagen: Fachsprachlichen Zentrum. Handelshochschule Kopenhagen.

Register

- adskillelseshypotesen, 18
allmennspråk, 4, 12, 13, 14, 15, 61, 72, 75
Aristoteles, 22
asymmetrisk, 23, 94
betydningsutviding, 46
bjørn, 1, 7, 28, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 73, 75, 83, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 95, 96, 97
bjørnunge, 7, 59, 60, 75, 83
Bokmålsordboka, 1, 2, 4, 17, 22, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 82
DanNet, 16, 21, 22, 26, 29, 30, 34, 35, 36, 40, 45, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 58, 60, 64, 68, 74, 81
definisjon, 4, 12, 32, 34, 68, 69
 ekspertdefinisjon, 11
 ekstensjonal definisjon, 4
 intensjonal definisjon, 4, 28, 34
 sirkeldefinisjon, 69
 synonymdefinisjon, 4, 32, 69
deskriptiv, 12
differentia specifica, 4, 22
dyrebetegnelse, 26, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 45, 46, 47, 53, 71, 72, 75, 83, 90, 110, 112
ekstensjon, 23, 55
ensyklopedi, 5
ensyklopedologi, 5
erteblomst, 56, 57, 58, 63, 64, 65, 66
EuroWordNet, 16, 19, 20, 29, 62, 79, 81, 82
expand-tilnærming, 17, 18, 20, 21, 22, 73, 74, 75
fagspråk, 13, 14
FinnWordNet, 17, 20, 74, 80
formell rolle, 26
fritekstsøk, 34
fugl, 41, 43, 44
funksjonell type, 25, 26, 27, 31, 32, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 75
genus proximum, 4, 22
GermaNet, 20, 61, 62, 65, 80
hest, 41, 44
hund, 41, 42, 44
hyponymi, 1, 6, 9, 16, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 62, 64, 65, 73
 hyponymirelasjon, 1, 2, 9, 22, 23, 24, 27, 29, 30
 ortogonal hyponymi, 29, 54, 65
inkompatibilitet, 23, 25
intensjon, 23, 55
ISA-overload, 28, 29, 40, 47, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 73, 75
ko-hyponym, 22, 23, 25, 28, 35, 53, 54, 59, 61, 62, 67, 70
korpus, 18, 37, 47, 80
kål, 48, 49, 50, 51, 68, 70, 99, 110, 114, 118, 119, 120, 123, 127
lakune, 70
 leksikografisk lakune, 70, 74
leksikalsk semantikk, 6, 27, 71
leksikografi, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 75, 79, 80, 81, 82
 bruksleksikografi, 3
 dokumentasjonsleksikografi, 3
 metaleksikografi, 3
leksikologi, 5, 80
lemma, 2, 17, 20, 31, 32, 34, 38, 51, 53, 56, 57, 69, 70, 71, 74
lingvistikk, 4, 12
merge-tilnærming, 17, 20, 21, 22, 56, 73, 75
mønsterhypotesen, 18
naturlig type, 24, 26, 28, 29, 31, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 54, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 75
nedarving, 34, 46, 73
nominal type, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75
normativ, 12
NorNet, 22, 79
onomasiologi, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 53, 69, 70, 74
ontologi, 16, 17
 toppontologi, 16, 20

ordbok, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15,
16, 18, 21, 28, 29, 31, 35, 46, 51, 53, 58,
61, 67, 68, 69, 70, 72, 75, 79, 80, 81, 82
allmennordbok, 2, 4, 6, 9, 11, 17, 31, 53,
55, 56, 67, 70, 71, 72, 73, 74
enspråklig ordbok, 3, 47
ensyklopedisk ordbok, 6
flerspråklig ordbok, 3
onomasiologisk ordbok, 10
semasiologisk ordbok, 9
spesialordbok, 4
synonymordbok, 10, 14
tospråklig ordbok, 47
vendt ordbok, 21
ordnett, 1, 2, 7, 9, 11, 14, 15, 17, 18, 19,
20, 21, 27, 29, 31, 32, 35, 40, 47, 51, 53,
54, 55, 56, 58, 59, 61, 63, 64, 66, 67, 68,
69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 81
overbegrep, 1, 23
paronymi, 29, 54, 62, 63, 64, 65
plantebetegnelse, 26, 31, 32, 34, 35, 36, 37,
39, 40, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 71,
72, 75, 111, 127
plWordNet, 21
polysemi, 12, 13, 26, 46, 67, 70
konstruksjonell polysemi, 46
systematisk polysemi, 26, 46, 47, 53, 68,
70
Princeton WordNet, 16, 17, 18, 19, 20, 22,
61, 65
rådyr, 54, 55, 56, 59, 104
semantisk felt, 11, 69, 70, 74
semasiologi, 9, 10, 11, 14, 53, 55, 74
sirkeldefinisjon, 69, 74
sopp, 48, 50
språkteknologi, 2, 7, 16, 18, 21, 80
substantiv, 1, 6, 12, 16, 19, 22, 23, 24, 25,
28, 29, 46, 67
synonymi, 12, 13, 16, 18, 19, 22, 27
synset, 18
taksonomi, 16, 25, 27, 28, 31, 39, 40, 48,
59, 61, 66, 67, 71, 72
taksonym, 25, 67
telisk rolle, 26
tennis-problemet, 19
term, 12
terminologi, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
25, 31, 72, 75
thesaurus, 10, 11, 14, 15, 16, 18
testramme, 6, 23, 24, 25, 27, 35, 36, 40, 42,
43, 45, 49, 50, 59, 71
diagnosting frame, 6
transitiv, 23
troponymi, 19, 23
trær, 48, 49
underbegrep, 1, 19, 20, 22, 23, 25, 27, 28,
32, 34, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
59, 63, 64, 66, 69, 72, 73, 75
verb, 6, 12, 19, 23, 70

Vedlegg

A. Alle lemmaene med definisjoner i materialet. Der definisjonen mangler, skyldes det at det ikke fins noen definisjon i Bokmålsordboka. Lista over definisjonene er delt inn i nominale, naturlige og funksjonelle dyrebetegnelser, og nominale, naturlige og funksjonelle plantebetegnelser. Innafor denne inndelinga er definisjonene presentert alfabetisk etter lemmaet, for det er utafor denne oppgavas rekkevidde å lage en onomasiologisk framstilling av hele materialet.

Nominale dyrebetegnelser

agnfisk fisk til agn

agnmark el. **~makk** (jord)mark brukt til agn

agnsild sild til agn (II), jf *agnfisk

akvariefisk fisk i akvarium (1)

al 2 ungdyr som en aler fram, setter på (med tanke på videre øksling)

alteter dyr som lever både av vegetabilsk og animalsk kost

and 2 hunnand, t forskj fra andrik

andestegg hann av and, andrik

andrik hannand, andestegg

angstbiter 1 dyr, særlig hund, som biter av angst

arbeidsdyr husdyr brukt til arbeid

arbeidshest hest brukt til arbeid

avlsdyr dyr (med særlig gode egenskaper) som en bruker i avl

bandhund (vakt)hund som holdes i bånd

bankefisk fisk, særlig hyse, lyr og sei, til bankemat

bastard 2 biol: dyr el. plante som er resultat av en krysning, hybrid

beinfisk el. **ben~** fisk med beinskjelett, t forskj fra *bruskfisk

beist (stort,) vilt og farlig dyr, udyr

beitedyr

bidronning eneste forplantningsdyktige hunn i et bisamfunn

binne hunndyr av bjørn

bjelleku

bjørnunge

blankål ål i kjønnsmoden alder

bleike 3 ennå ikke forplantningsdyktig ørret

blindeførerhund hund som er opplært til å hjelpe blinde til å ta seg fram både innendørs og utendørs

blodsuger 1 sj: dyr som suger blod

blueback nyfødt unge av klappmyss

brevdue tam due med særlig utviklet evne til å finne hjem

bruskfisk fisk der skjelettet hovedsakelig består av brusk, t forskj fra beinfisk

bryggerihest stor, grovbygd (engelsk) hest brukt til kjøring for et bryggeri

bukk 1 betegnelse for hanndyret hos mindre drøvtyggere
bunnfisk *flyndra er en b-*
burfugl fugl som lever i bur
burhøne høne som blir holdt i et lite bur
bytte 2 dyr som er nedlagt, el. som jages
bøffelku hunn av bøffel
bøffelokse hann av bøffel
damfisk fisk som ales opp i en fiskedam
dogg el. I **dogge** hund av en hovedgruppe med firkantet hode og bred snute
dronning 2 eggleggende hunn hos bier, maur og andre insekter som lever i samfunn
drøvtygger dyr som tygger drøv, jorter
dununge fugleunge som nettopp har fått dun
dykker 2 fugl som kan dykke
dypvannsfisk el. **djup~** el. **djupvassfisk** fisk som holder seg på dypet, djupfisk
dyreplankton koll.: alle slags akvatiske dyr som driver fritt omkring i vannet
einstøing person (el. dyr) som lever for seg selv, særling, original
eiterorm giftig orm
elghund fellesbetegnelse på hunderaser som brukes til elgjakt (norsk elghund, jemthund og karelsk bjørnehund)
elgku hunnelg
eliteku førsteklasses avlsku
elleveåring barn el. dyr som er elleve år gammelt
eselføll unge av esel
eskimohund fellesbetegnelse på de tre arktiske spisshundrasene alaskan malamute, grønlandshund og siberian husky
ettåring barn el. dyr, særlig hest, som er ett år
feitedyr gjødyr
feitsild 3—4 år gammel sild som ikke er kjønnsmoden, med mye ister
ferskvannsfisk el. **ferskvass~** fisk som lever i ferskvann
fireåring fireårs barn el. dyr, særlig hest
flatfisk fisk av flyndre-, tunge- og varfamilien
flokkdir dyr med flokkinstinkt
fluktdyr dyr som redder seg ved flukt
flyer rask, men ikke utholdende hest, jf stayer
fole 1 unge av hest, føl
fole 2 unghest
forsøksdyr dyr som brukes i vitenskapelig forsøk
froskeyngel
fuglehund hund til fuglejakt
fuks 1 mørkerød hest
fullblodshest fintbygd ridehest av edel rase
føll hest i det første leveåret, jf *fole
førerhund hund som er opplært til å lede blinde
galopphest
gamp (arbeids)hest
gandflue trollflue som er utsendt med gand

geitebukk hanngeit
geitekillling unge av geit, kje
giftflue giftig flue
giftslange slange med giftkjertel
gimmer ungsau
gjeldku ku som er gjeld (III,1)
gjeldokse okse som er gjeld (III,2)
gjeterhund hund med spesielle egenskaper til å gjete husdyr
gjøkalf 1 kalv som hovedsakelig føres opp på helmelk; kalv som blir føret til slakt
gjøkunge
grasbjørn bjørn som ikke har smakt kjøtt, og som derfor ikke er farlig for buskapen, t forskj fra
 *slagbjørn
grisunge 1 unge av gris
gråbeinsild stor og mager vintersild
gårdshund hund på en gard
gåsunge 1 unge av gås
hakefisk hannaure el. hannlaks i gytetiden (da underkjeven på den vokser ut i en oppoverbøyd
 krok el. hake)
haldsbukk reinsbukk som i paringstiden er leder for en flokk med simler og ungbukker
hanekylling kylling som er hane
hann dyr av hankjønn (1)
hannfisk
hannkatt 1 katt av hankjønn
harehund hund som brukes til harejakt
helhest i da. folketro: hodeløs hest med tre bein som varslet sykdom og død
hermafroditt tvekjønnnet plante, dyr el. menneske
hest 2 hanndyr av *hest (1)
hind hunnhjort
hoppe hunndyr av hesteslekten, merr
hunn dyr av hunkjønn
husdyr tamt dyr som menneskene holder til nytte el. selskap
hvalkalv hvalunge
hvalku hunnhval
hybrid plante el. dyr som er framkommet ved krysning mellom to arvemessig ulike arter, jf
 *bastard
høne 1 hunndyr av arten tamhøns, *Gallus domesticus*
høne 2 særl i sms: hunndyr hos visse andre hønsefugler
hønekylling kylling av hunkjønn, mots hanekylling
innvollsorm ~s|orm flat- el. rundorm som snylter i innvollene på dyr og mennesker
invertebrat virvelløst dyr, t forskj fra vertebrat
islandssild stor sild som blir fanget utenfor Island
istersild ikke kjønnsmoden sild med mye ister, fetsild
jakthund 1 hund som brukes til jakt
jegerhest hest som brukes av jeger (2)
jorter dyr som jorter, drøvtygger
kaldblodshest hest av europeisk rase

kalv 1 unge av storfe og visse andre drøvtyggere
kamphund hund som er avlet fram for å slåss med andre hunder eller andre dyr
kannibal 2 dyr som spiser individer av sin egen art
kastrat kastrert person (el. dyr)
kattunge
kjæledyr dyr som en holder for hyggens skyld
kjælegris person, dyr som gjerne vil kjæles
kjøter hund av blandingsrase, bastard
klatrer person el. dyr som klatrer
klodyr dyr med klør; rovdyr
klukkhøne høne som er klukk (II)
kløvdyr dyr som brukes til å kløvje på
kløvhest hest som bærer kløv (I)
kokefisk fisk som egner seg til koking
kolle hunndyr uten horn av storfe, elg og hjort
kosmopolitt 2 dyr el. plante som forekommer over hele verden,
kot småfisk, yngel
kronhjort hanndyr av arten hjort; hjort
krybbebiter hest som biter i krybbekanten, oftest for å sluke luft
kryp 1 liten krypende skapning
ku 1 hunndyr av storfe som har hatt kalv
ku 2 voksent hunndyr av andre drøvtyggere
kveis mark, rundorm i fisk
kveldfugl 1 fugl som helst flyr om kvelden
kvikende levende vesen, dyr, krøtter
kviting nyfødt unge av grønlandssel med langhåret, hvit pels, kvitunge
lakseyngel el. **laksyngel**
lam 1 unge av sau opp til ettårsalderen
lamunge lite lam
landdyr dyr som lever på landjorda, t forskj fra sjø- el. vanndyr
larve 1 (virvelløst) dyr i umodent stadium etter klekkingen og før forvandlingen til voksen; åme
lavinehund hund som er lært opp til å finne mennesker som er begravd i snøskred
levendefisk fisk som fanges i ruser og fraktes i brønnbåt til leveringsstedet
likhund hund som er lært opp til å finne døde mennesker og markere lukt av døde mennesker
livdyr ungdyr som skal føs opp og brukes til avl el. til å gi avdrått, mots slaktedyr
lubb lubben skapning, ofte om dyr
løshest hest som er uten rytter el. kjøretøy
løveunge unge av løve
maggot larver som brukes til fiskeagn
mannbjørn 1 bjørn som er farlig for folk
mark 1 tidligere betegnelse for dyr av rekkene flatmark, leddmark og rundmark; virvelløst, ormlignende dyr, orm (3)
mark 3 insektlarve som ligner på mark
matfisk fisk som egner seg til mat, t forskj fra ufisk
melkeku 1 ku som melker
mellomvert biol: vertsdyr el. vertsplante som en parasitt søker til før den søker den endelige

verten

menneskeape fellesbetegnelse for de menneskelignende apene orangutang, gorilla og sjimpanse

mort 2 småfisk, særlig 1—2 år gammel sei

mulesel avkom av hingst og eselhoppe

muldyr avkom av eselhingst og hestehoppe, jf mulesel

musse sild i det første leveåret, etter larvestadiet

musunge

mutant ny form av plante el. dyr som er resultat av mutasjon

narkotikahund hund som er lært opp til å finne narkotika

nattdyr dyr som ferdes ute og søker mat når det er mørkt

nattsommerfugl sommerfugl som vanligvis flyr om natta

naut 1 ku, okse el. kalv; i fl: storfe, krøtter

niåring barn el. dyr som er ni år gammelt

nordsjøsild sild som fins i el. er fisket i Nordsjøen

nymfe 3 zool: larve med vingeanlegg

nyttedyr dyr som er til nytte, mots *skadedyr

nytteinsekt insekt som bidrar til å øke avkastningen av kulturplanter

nøste 2 rundt og tett lite dyr el. menneske

offerdyr dyr som ofres (1)

okse 1 hanndyr av tamt hornfe, stut, tyr

okse 2 hanndyr av andre store dyr med horn

oppdrettsfisk fisk som blir foret opp i fangenskap for matproduksjon

orm 3 larve av visse insekter, mark

ormunge

orrhane hann av orrfugl med blåsvart og hvit fjærdrakt og lyreformet stjert

orrhøne hunn av orrfugl med gråbrun spraglet fjærdrakt

pakkesel esel brukt til å bære gods

parasitt 1 dyr el. plante som lever på en annen organisme og tar næring fra den

pelsdyr dyr som gir skinn til pelsverk

perlemusling musling som danner ekte perler

planteeter dyr som lever av planteføde

plyndrer person el. dyr som plyndrer

polarhund hund av raser som brukes av arktiske folkeslag, f eks grønlandshund og siberian husky

politihund hund som er spesialutdannet til tjeneste i politiet

ponni liten, lett hest

predator dyr som jakter på andre dyr for å leve av dem, rovdyr

premiedyr dyr som har vunnet premie på en utstilling

primat dyr av pattedyrorden som omfatter halvaper, aper og mennesker,

protozo encellet dyr

puppe insekt på utviklingstrinnet mellom larve og fullt utviklet insekt

rangel 1 lang, mager person, rekel; magert dyr

rasedyr dyr av ren, edel rase

reinbukk hann av rein

rekel lang, mager person; magert dyr

ridehest hest som er dressert og brukt til ridedyr

rognfisk fisk med rogn (I), hunnfisk
rovfisk fisk som spiser andre fisker
rovdyr dyr som eter andre dyr, av ordenen Carnivora
rugehøne høne som ruger
rugg stort, kraftig menneske el. dyr
røy 1 hunn av storfugl
rå rådyrhunn
råbukk rådyrhann
råfisk utilvirket fisk
sangfugl spurvefugl som kan frambringe syngende lyder
seksling dyr (el. barn) som er født i samme fødsel som fem andre
seksåring barn el. dyr (særlig hest) på seks år
seminokse okse som leverer sæd til kunstig sædoverføring
sinnatagg person el. dyr, særlig av hannkjønn, som har lett for å bli sint
sirkushest
sjuåring barn el. dyr som er sju år gammelt
sjøfisk fisk som lever i sjøen, havet, t forskj fra ferskvannsfisk
sjødyr dyr som lever i sjøen (ikke brukt om fisk)
sjøfugl fugl som holder til ved sjøen og til havs
skadebjørn bjørn som gjør skade på, dreper krøtter
skadedyr dyr som er til skade for menneskene
skadeinsekt insekt som gjør skade
skark 1 gammel, mager hest
skimmel skimlet (II) hest
skipshund hund som en holder om bord på skip
skipskatt katt som en holder om bord på skip
skjødehund liten hund (som en kan ha på fanget)
skogsfugl el. **skog~ skau~** fugl som lever i skogen, særlig større fugl av hønseslekten
skottgamp gammel hest (som snart skal skytes)
skrikhals 1 person, særlig barn, som stadig skriker; dyr el. fugl som skriker mye
skysshest hest som blir brukt til å skyssse reisende
skårunge 1 måkeunge
slagbjørn bjørn som slår, dreper fe
slaktedyr dyr oppfødd til slakt
slaktoffer dyr el. menneske som blir slaktet som offer til en guddom
slangeyngel 1 yngel av slange
slangeyngel 2 giftig yngel el. kryp
sluker person el. dyr som sluker noe, mest i sms:
slukhals forsluken person el. forslukent dyr
smådyr lite dyr
småfe koll.: sauer og geiter
småfugl mindre fugl, særlig sangfugl
smågnager liten gnager
småkryp 1 små krypende dyr
småsild sild som ikke er kjønnsmoden, ikke over 19 cm lang, t forskj fra *fetsild, storsild, vårsild

snyltedyr dyr som lever som parasitt
spillfugl el. **spell**~ 1 storfugl som spiller (III)
sporhund hund som er dressert til å følge spor; person som er flink til å spore opp ting
sprett 2 larve av mygg el. andre små insekter i ferskvann
stamfar mann som en slekt nedstammer fra; hanndyr som (hus)dyr nedstammer fra; opphavsmann
stamfisk fisk som blir brukt til kunstig formering
standfugl fugl som holder seg innenfor samme område året rundt
stayer utholdende veddeløpshest el. idrettsutøver
stekefisk (mindre) fisk som passer til å steke; fisk som er stekt
stimfisk fisk som går i stim (II)
stokkfisk fisk som er tørket på hjell, tørrfisk
storsild nesten kjønnsmoden sild, 27—30 cm lang
sturvilt større vilt som elg, rein, løve, tiger
streiffugl fugl som streifer omkring innenfor et større område, t forskj fra *standfugl, trekkfugl
streifdyr dyr som av og til dukker opp der det ellers ikke hører hjemme
støver 1 hund som støver opp viltet
sugelam lam som suger morsmelk
suger særl i sms: person, dyr el. redskap som suger
sugg stort, kraftig dyr el. stor, kraftig person
svømmefugl eldre betegnelse på fugler med svømmeføtter (som nå er fordelt på flere ordener)
søye voksen hunnsau
sålegjenger pattedyr som trår på hele foten, *Plantigrada*, t forskj fra *tågjenger
tass 2 i sms om dyr som beveger seg på en tassende måte
tik hunndyr av hund, rev, ulv og sau
tikke søye, hunnsau
tispe 1 hunndyr av hund, rev el. ulv
tiur hann av storfugl
tiåring barn (el. dyr) som er ti år gammelt
totem dyr, plante el. naturfenomen som en stamme identifiserer seg med og dyrker som guddom
toåring barn el. dyr som er to år gammelt
travhest hest som deltar i travløp
trekkdyr dyr som brukes til å trekke kjerre, plog e l med
trekkfugl fugl som trekker til varmere land i den kalde årstiden
treåring barn el. dyr som er tre år
trosteunge el. **trost**~
tågjenger (se -gjenger) pattedyr som trår bare på tåspissene når det går, *Digitigrada*, t forskj fra sålegjenger
udyr 1 farlig, skremmende dyr, beist
ufisk fisk som er el. regnes for å være uspiselig
ugangskråke menneske el. dyr som stadig gjør ugagn
ugg 3 smådyr i vann
uhyre 2 stort og skremmende dyr
ulvinne hunnulv
ulvunge el. **ulve**~ unge av ulv
underåring underårig person (el. dyr)

ungdyr ungt, ikke utvokst dyr
unge 1 avkom av dyr
utklekkingsfisk fisk av utklekket yngel
utøy 1 fellesbetegnelse på lopper, lus, veggedyr o l
uværshugl 1 fugl som varsler uvær
valp 1 unge av hund el. annet dyr i hundefamilien, f eks rev
vargtik hunnuly
varmbloodshest hest av orientalsk rase
verpehøne høne som legger egg
villdyr 1 dyr som lever i fri naturtilstand, særlig rovdyr
villfisk fisk som lever i fri tilstand, t forskj fra oppdrettsfisk
villmink forvillet (rømt) mink
vintersild storsild (og vårsild)
vær 1 hanndyr av sau, saubukk
vårsild sild som gyter langs (vestlands)kysten i februar og mars
ålefaring åleyngel som er på vei fra havet oppover vassdragene
åleyngel yngel av ål
åme insektlarve med føtter, særlig sommerfugllarve
årsunge årsgammelt barn el. årsgammel dyreunge
åtselshugl fugl som (delvis) lever av åtsler, oftest om gribb, men også om kråke o a

Naturlige dyrebetegnelser

abbor vanlig fisk i fersk- og brakkvann med mørke tverrbånd og piggstråler på fremre ryggfinne, *Perca fluviatilis*
alaskabjørn bjørn som blir regnet for å være det største rovdiret på landjorda, kodiakbjørn, *Ursus middendorfi*
alaskasnipe liten nordamerikansk vadefugl i snipefamilien, *Calidris melanotos*
albatross 1 stor stormfugl med usedvanlig lange vinger og glidende flukt av familien *Diomedidae*
albueskjell 2 marin snegl med albuformet skjell
alke 1 sjøfugl av slekten *Alca* i alkefamilien, særlig om arten *Alca torda*
alkekonge liten alkefugl med nesten svart overside og hvit underside, *Plautus alle*
alpakka 1 søramerikansk lamaart, *Lama pacos*, som blir holdt som tamdyr i Andesfjellene
amfibium dyr som lever både på land og i vann, padde *amfibier* klasse av virveldyr som omfatter ormepadder, salamandrer, frosker og padder
amøbe encellet dyr uten fast kroppsform av gruppen slimdyr
and 1 svømmefugl av flere arter i andefamilien
andalusier 2 høne av en rase som opphavlig kommer fra Andalucía
angloaraber engelsk fullbloodshest
angorageit geit av tyrkisk rase med lange ullhår, *Capra angorensis*
angorakanin kanin med langt, mykt og silkefint hår
angorakatt langhåret katt, opphavlig fra Lilleasia
ansjos 1 liten, sølvblank fisk som ligner sild, *Engraulis encrasicolus*
antilope grasiøs, hurtig hjortelignende drøvtygger med slanke horn av oksefamilien som lever i Afrika og Asia

ape 1 menneskelignende, hårkledt dyr som er dyktig til å klatre, av underordenen *Anthropoidea* i ordenen *Primates*

apollo stor dagsommerfugl som har hvite vinger med svarte og røde dobbeltsirkler, *Parnassius apollo*

araberhest hest av en rase som stammer fra den arabiske halvøya, og som har hatt stor innvirkning på avlen av europeiske fullblods- og halvblodshester

armfoting muslinglignende havdyr, brachiopod

badessvamp 2 zool: navn på visse arter polyppdyr, *E sponsia* og *Hippospongia*

bananflue gulbrun flue med røde øyne som er mye brukt i arvelighetsforskning fordi den formerer seg raskt, har få kromosomer og stor evne til å lage mutasjoner, *Drosophila melanogaster*

barrakuda farlig rovfisk av familien *Sphyraenidae*, som lever i (sub)tropiske farvann

basilisk 1 dyr av den søramerikanske øgleslekten *Basiliscus*

bavian 1 afrikansk og arabisk ape av slekten *Cynocephalus*

beagle liten korthåret, drivende jakthund

bekkasin brunspettet vadefugl i snipefamilien med nebb som er lengre enn føttene

beltedyr pattedyr av familien *Dasypodidae* med tverrstilte rekker av hornskjell over ryggen

bendelorm snyltende, tarmløs flatmark som kan leve i tarmkanalen hos mennesker og dyr

bergand dykkand som hekker ved høyereliggende ferskvann i det meste av landet, *Aythya marila*

bergirisk fugl av sisikslekten, *Acanthis flavirostris*

bever 1 stor gnager som har flat hale med skjell, og som lever i elver, *Castor fiber*

beverrotte søramerikansk sumpbever med brun pels, *Myocastor coypus*

bie insekt av familien *Apidae* med bitende overkjeve og med lodden overkropp som egner seg til pollenoverføring

bille insekt med bitemunn, fast hudskjelett og to par vinger av ordenen *Coleoptera*

bisamrotte liten gnager med lang, flattrøkt hale og tett, bløt pels, *Ondatra zibethica*

bison okse med hvelvet panne, korte horn og svær forkropp av en slekt som består av to nålevende arter: europeisk bison, visenten *Bison bonasus*, og amerikansk bison, *Bison bison*

bjerkefink fugl i finkefamilien, *Fringilla montifringilla*

bjørn 1 stort rovdyr med kraftige lemmer, kort hale og små ører av slekten *Ursus*, særl om brunbjørn

bladbille bille av familien *Chrysomelidae*, som lever av blad (1)

bladlus insekt av flere familier i underordenen plantesugere som snylter på blad

bleike 1 dvergglaks som lever i ferskvann, *Salmo salar forma Dahli*

blesand 1 gressand med gulhvitt hode med mørkegrønt bånd fra øyet til nakken, *Anas americana*

blindklegg blodsugende insekt med vinger med svarte tverrbånd av slekten *Chrysops* i kleggfamilien

blodhund 1 britisk hunderase som ble innført av normannerne fra Frankrike, og som fikk navnet sitt fordi normannerne så på hundene sine som renblodete i motsetning til angelsaksernes bastarder

blodigle 1 igle som kan suge store mengder blod, før brukt i medisinen, *Hirudo medicinalis*

blodikte parasittisk flatorm av slekten *Schistosoma*, som lever i leveren hos pattedyr

bløtdyr el. **blaut**~ en hovedgruppe av dyr uten skjelett el. leddeling

blåhval el. ~**kval** bardehval som er verdens største pattedyr, *Balaenoptera musculus*

blåhai stor, blå og hvit hai som lever i tropiske og tempererte områder, menneskeeterhai, *Prionace glauca*

blåkveite arktisk flyndrefisk, *Reinhardtius hippoglossoides*
blåmeis meisefugl med blå overside, *Parus caeruleus*
boa 1 slange av kvelerslangeslekten *Boidae*, særlig *Boa constrictor*
bokfink trekkfugl i finkefamilien, *Fringilla coelebs*
boltit vadefugl i lofamilien, *Charadrius morinellus*
borebille bille av familien *Anobiidae*
boremusling marin musling som borer ganger i tre, kalkstein el. leire
brachiopod dyr av en marin dyrerekke, *Brachiopoda*, som minner om muslinger, armfoting
brasme ferskvannsfisk i karpefamilien, *Abramis brama*
breiflabb rovfisk med bredt og stort hode, marulke, havulke, *Lophius piscatorius*
brems koll.: gruppe av tovinger med larver som snylter hos pattedyr
brennmanet manet av slekten *Cyanea* som framkaller svie i huden ved berøring
brilleslange giftslange med brilleformet tegning på halsen, indisk kobra, *Naja naja*
bringebærbille 4 mm lang, brunsvart bille som legger egg i blomsterknoppene på bringebær (1), *Byturus tomentosus*
bringebærmark el. ~**makk** åme av bringebærbille
brisling liten sildefisk med skarp kjøl under buken, *Sprattus sprattus*
brunnakke mellomstor gressand, *Anas penelope*
brunbjørn svart, mørkebrun el. gulbrun bjørn med korte ører, *Ursus arctos*
brushane 1 vadefugl i snipefamilien der hannen om våren har en stor fjærkrage som den reiser under kamp, *Philomachus pugnax*
brødbille bille som kan angripe hardt brød, *Stegobium paniceum*
brølape el. **brøle~** 1 søramerikansk ape av slekten *Alouatta*
buhund middels stor, svart, rødlig el. blakk gjeterhund
bulldogg 1 hund av engelsk rase med bredt ansikt og flattrykt snute
buorm ikke-giftig, grå el. svartbrun orm med to hvitgule nakkeflekker, snok, *Natrix natrix*
buskskvett spurvefugl som tilhører trostefuglene i fluesnapperfamilien, *Saxicola rubetra*
bøffel 1 fellesbetegnelse for en gruppe oksearter av underfamilien *Bovinae* i oksefamilien
børsteorm leddorm av klassen *Chaetopoda* med bunter av børster på sidene av hvert ledd
chihuahua hund av verdens minste rase
chinchilla 1 liten søramerikansk gnager med lang, busket hale og bløt, gråblå, langhåret pels, *Chinchilla laniger*
chinchillakanin kaninrase med en pels som ligner pelsen til chinchilla (1)
chow-chow engelsk hund av kinesisk opphav med kort, kraftig kropp og tykk pels
cocker spaniel liten, langøret hund med silkebløt pels som blir brukt som jakt- og selskaphund
dachs el. **daks** hund av en tysk hunderase med lang kropp og korte bein
dagsommerfugl sommerfugl av gruppen *Rhopalacera* som bare er i aktivitet om dagen, t forskj fra nattsommerfugl
dalmatiner korthåret hvit hund med mørke flekker, som kom til Vest-Europa fra Dalmatia (i Kroatia)
dammusling stor musling med tynt skall av slekten *Anodonta* som lever i innsjøer
dekapod zool: tibeint krepsdyr
desmerdyr snikekatt
dobbeltbekkasin gråhvit vadefugl i snipefamilien med svartaktige tverrstriper, *Gallinago media*
dobermann kraftig, svart og brun hund av tysk rase
dompap 1 spurvefugl i finkefamilien med kort, tykt nebb, hodehette og strupeflekk, der hannen har sterkt rød underside, *Pyrrhula pyrrhula*

dovendyr søramerikansk pattedyr av familiene *Megalonychidae* og *Bradypodidae* som lever i trær og beveger seg svært langsomt

drever langstrakt og kortbeint jakthund av svensk rase

due 1 fugl i familien *Columbidae* med kort nebb og sittefot

dunker norsk harehund med kort, grov pels

dvergfalk liten falk, *Falco columbarius*

dverghøns liten hønserase, jf *bantamhøns

dynnfisk primitiv, strålefinnet fisk som er opphav til alle nålevende beinfisker, *Amia calva*

dyr 1 levende skapning med sanse- og bevegelsesevne (med unntak av mennesker) som ernærer seg av organiske stoffer, t forskj fra *planter

dverglaks laks som kan bli bare 30 cm lang, bleike (I,1)

dvergmus liten gnager, der halen er like lang som kroppen, *Micromys minutus*

dvergpinsjer miniatyrhund av tysk rase

døgnflue 1 insekt av ordenen *Ephemeridae* som lever ganske kort tid

dåhjort dyr av hjortefamilien som er mindre enn hjort og har skovlformede horn, *Cervus dama*

edderkopp leddyr av ordenen *Aranea* el. *Araneida*, med hode som er sammenvokst med brystet, og med bakkropp som er skilt fra forkroppen med en dyp innsnevring

edderkoppdyr klasse av leddyr med uleddet forkropp, to par kjever og fire par ganglemmer, *Arachnida*

eitermaur rødgul el. svartbrun maur med giftbrodd, *Myrmica ruginodis*

ekorn liten gnager med lang busket hale og hårdusker på ørene, *Sciurus vulgaris*

elefant svært stort pattedyr med to store støttenner og snabel i familien *Elephantidae* av ordenen *Proboscidea*

elg stort, langbeint gråbrunt hjortedyr med store, skovlformede horn (hos hannen), *Alces alces*

emu stor, strutselignende australsk fugl, *Dromaius novaehollandiae*

enkeltbekkasin vadefugl i snipefamilien med 14 styrefjær i halen, mekregauk, *Gallinago gallinago*, t forskj fra dobbeltbekkasin

epleveps brunsvart veps med gulhvite larver som eter opp epler, *Hoplocampa testudinea*

eremittkreps tifotkreps i familien *Paguridae* av underordenen *Anomura*, som gjemmer bakkroppen i tomme sneglehus

erle insektetende spurvefugl med smalt nebb og oftest lang stjert i familien *Motacillidae*

ertevikler liten gråbrun sommerfugl som i larvestadiet gnager på frøene i ertebelger, *Laspeyresia nigricana*

esel gråaktig, langøret dyr i hesteslekten, *Equus africanus*

falk rovfugl i familien *Falconidae* med spisse vinger og et skarpt framspring på hver side av overnebbet

fasan hønsefugl i familien *Phasianidae*, der hannene har lang stjert og praktfulle farger

ferskvannskreps tifotkreps som lever i ferskvann, flodkreps, *Astacus astacus*

fink el. **finke** spurvefugl med kort, kraftig kjegleformet nebb i finkefamilien

finnhval el. ~**kval** bardehval som kan bli 25 m lang, og som har lyse barder i forreste halvdel av høyre overkjeve, *Balaenoptera physalus*

fisk 1 kaldblodig virveldyr som lever i vann og ånder med gjeller

fiskand and som hovedsakelig lever av fisk, av slekten *Mergus*

fiskelus krepsdyr som snylter på fisk

fiskeørn rovfugl med hvit underside, hvitt hode og mørk overside, *Pandion haliaetus*

fjellrotte liten brunfarget gnager, *Microtus oeconomus*

fjellørret el. ~**aure** ørret i fjellvann

fjesing flekket, giftig bunnfisk med sammentrykt kropp som ligger nedgravd i sanden om dagen og jager om natta, *Trachinus draco*

fjordhest norsk hesterase som er vanlig i kyst- og fjordbygdene på Sørlandet, Vestlandet og i Nord-Norge

fjordsel liten, småflekkt sel, steinkobbe, *Phoca vitulina*

fjæremark el. ~**makk** leddmark i familien *Arenicolidae*

fjæreplytt vadefugl i snipefamilien, *Calidris maritima*

flaggermus lite pattedyr av ordenen *Chiroptera* som kan fly, med langstrakt hode, kort, sammentrengt kropp og tynn, elastisk flygehud mellom kroppen og lemmene

flaggspett hakkespett med svarte og hvite tegninger, *Dendrocopus major*

flamingo storkelignende vadefugl av ordenen *Ciconiformes* med lang hals, lange bein og røde fjær

flatfisk fisk av flyndre-, tunge- og varfamilien

flatlus flat og bred lus som særlig holder til omkring menneskets kjønnsorganer, *Phthirus pubis*

flatmark el. ~**makk** primitiv mark av rekken *Platyhelminthes* uten kroppshule og endetarmsåpning og med flat bukside

flire ferskvannsfisk av karpeslekten, *Blicca bjoerkna*

flodhest stort, partået hovdyr av familien *Hippopotamidae*, som lever i ferskvann, særlig om *Hippopotamus amphibius*

flodkreps tiftokreps som lever i ferskvann, ferskvannskreps, *Astacus astacus*

flue 1 tovinget insekt av gruppene *Brachycera* og *Cyclorrhapha*

fluesnapper liten, insektetende spurvefugl i underfamilien *Muscicapidae*

flygefisk el. **flyve**~ fisk i familien *Exocoetidae* med store brystfinner som gjør den i stand til å glidefly over vannflaten

flyndre flat, asymmetrisk beinfisk av ordenen *Pleuronectiformes* med begge øynene på én side

fossefall spurvefugl som ofte hekker ved fosser og bekker, *Cinclus cinclus*

foxterrier hund av britisk hihundrase

frosk 1 haleløs padde av familien *Ranidae* som har kraftige bakbein med svømmehud, korte forbein og glatt, slimet hud

frostmåler sommerfugl i familien målere med larver som gjør stor skade på frukt- og løvtrær

fugl eggleggende varmblodig virveldyr med to bein, fjær og vinger

fuglekonge liten olivengrønn fugl med svartkantet gult bånd over issen, *Regulus regulus*

furubukk gråsvart bille med lange følehorn, *Monochamus sutor*

gaupe rovdyr med lange ører og kort hale med svart spiss av slekten *Felis* i kattefamilien

geirfugl utdødd alkefugl, *Alca impennis*

geit 1 kraftig, tettbygd (hunn)dyr av slekten *Capra* av underordenen drøvtyggere med korte lemmer, lite hode (og krumme horn)

geitehams el. **geit**~ en art stikkeveps, *Vespa crabro*

gemse klovdyr som holder til i høyfjellet og er nært beslektet med geiter, *Rupicapra rupicapra*

gepard gulrødt rovdyr med svarte flekker på ryggen og sidene og hvit buk, som danner sin egen slekt i kattefamilien, *Acinonyx jubatus*

gibbon haleløs menneskeape av slekten *Hylobates* med lange forlemmer

gjedde bløtfinnet ferskvannsfisk med én ryggfinne, langstrakt kropp og kvasse tenner, *Esox lucius*

gjerdesmett liten spurvefugl med kort, oppstående hale, *Troglodytes troglodytes*

gjødselflue flue med håret kropp, (rust)brune vinger og gule føtter som ofte fins i kugjødse, *Scatophaga stercorariae*

gjøk el. II **gauk** 1 trekkfugl med lang stjert og lange, spisse vinger som legger egg i andre

småfuglers reir, *Cuculus canorus*

gjørs piggfinnefisk i abborfamilien, *Stizostedion lucioperca*

glassmanet maneten *Aurelia aurita*

glente stor, rødbrun rovfugl i haukefamilien med spraglet fjærdrakt, svært lange vinger og lang, markert kløftet hale

gluttsnipe gråbrun vadefugl i snipefamilien med hvit underside og grågrønne bein, *Tringa nebularia*

gnager pattedyr av ordenen *Rodentia* med lange kvasse fortenner

golden retriever mellomstor retriever med halvlang, gyllen pels

gomler tannløst pattedyr av ordenen *Edentata* el. *Xenarthra* (som omfatter dovendyr, beltedyr og maurslukere)

gordonsetter fuglehund av britisk rase

gorilla 1 stor afrikansk, menneskelignende ape med mørkebrun pels, *Gorilla gorilla*

granbarkbille bille som fins der det vokser gran, *Ips typographus*

granbarlus en slags lus på bartrær

grand danois stor og kraftig hund med kort og tett pels (av en rase som ble regnet for å være dansk)

granmeis trekkfugl med svart hette, *Parus montanus*

gransanger liten spurvefugl av løvsangerslekten, *Phylloscopus collybita*

gravand hvit, brun og grønnsvart gressand som ofte hekker i huler som den graver i bakken, fagergås, *Tadorna tadorna*

gressand i fl: gruppe av ender som lever av insekter og vannplanter, jf dykkand og fiskand

gresshoppe 1 rettvinget insekt med lange springbein av ordenen *Saltatoria*

grevling gråaktig rovdyr i mårfamilien med svart underside, svarte føtter og hvitt hode med en svart stripe på hver side av nesen

greyhound hund av en elegant, muskuløs rase; tidl: engelsk mynde

gribb 1 i den gamle verden: åtselugl av familien *Accipitridae* i den nye verden: åtselugl av familien *Cathartidae*

grindhval el. ~**kval** svart tannhval med hvitt strupeparti og en gråhvit stripe langs buken, *Globicephala melaena*

grizzlybjørn stor nordamerikansk bjørn, *Ursus horribilis*

grønlandshund varietet av eskimohunder med bred skalle, kileformet snute, små ører og tett, grov pels som fins på Grønland og i Nord-Amerika

grønlandshval el. ~**kval** svart bardehval med hvit buk og en stor hvit flekk på hver side av hodet, *Balaena mysticetus*

grønlandsmåke liten lys måke som ruger på Grønland, *Larus glaucoides*

grønlandssel sel som kan bli 1,8 m lang og 40 år gammel, *Pagophilus groenlandicus*

grønnfink grønn gul spurvefugl i finkefamilien med tykt, kort nebb, *Carduelis chloris*

grønnsisik spurvefugl i finkefamilien, *Carduelis spinus*

grønnspekk gulgrønn hakkespekk med rød kalott, svarte kinn og askegrå underside, *Picus viridis*

grågås gråbrun, spraglet fugl med lysere underside i andefamilien, *Anser anser*

gråbjørn stor nordamerikansk bjørn, grizzlybjørn

gråhval el. ~**kval** gråsvart bardehval med lyse flekker, *Eschrichtius gibbosus* g-er familie av bardehvaler, *Eschrichtidae*

gråmåke stor måke med gråblå rygg og vinger med svarte spisser, *Larus argentatus*

gråspekk hakkespekk med grønn overside og askegrå underside, *Picus canus*

gullfisk liten akvariefisk, *Carassius auratus*

gullhamster lyst rødbrun hamster med hvit underside som er populær som kjæledyr, *Mesocricetus auratus*

gullmakrell pelagisk rovfisk med blå rygg som skinner i røde, grønne og gullgule striper, dolfin, *Coryphaena hippurus*

gås 1 andefugl av slektene *Branta* el. *Anser*

gåsegribb mørkebrun fugl med hvitt hode og hvit hals, *Gyps fulvus*

hagesanger brungrå og gråhvit sangfugl av fluesnapperfamilien, *Sylvia borin*

hai 1 bruskfisk med gjeller på siden av hodet og munnen (oftest) på undersiden, av underordenen *Selachii*

hakkespett fugl med klatrefot, stiv stjert og langt nebb av ordenen spettefugler

halepadde padde med korte bein og lang hale

halvape apelignende pattedyr av underordenen *Prosimii*

halvbjørn rovdyr som ligner på bjørn, *Procyonidae*

hamster korthalet gnager som samler store vinterforråd, av familien *Cricetidae*

hare 1 gnager med store ører og lange bakbein av slekten *Lepus*

harekanin kanin som stammer fra Belgia og er svært lik en hare

harpy 2 stor rovfugl i Sør- og Mellom-Amerika, *Harpia harpyia*

harr laksefisk med lang og høy ryggfinne som holder til i ferskvann, *Thymallus thymallus*

hawk 1 rovfugl med forholdsvis brede og korte vinger og lang hale av slekten *Accipiter*

hauksanger fugl som er litt større enn en hagesanger, *Sylvia nisoria*

havelle liten dykkand med lang, spiss hale, isand, *Clangula hyemalis*

haverkn el. ~ert opptil 3 m lang sel som fins i Nord-Atlanterhavet, gråsel, *Halichoerus grypus*

havhest måkelignende fugl av stormfuglfamilien, *Fulmarus glacialis*

havlire hvit og brunsvart fugl av stormfuglfamilien, færøylire, smålire, *Puffinus puffinus*

havmus fisk som tilhører ordenen *Chimaera* av bruskfiskene, *Chimaera monstrosa*

havniøye kjeveløs, primitiv fisk som lever parasittisk som voksen, *Petromyzon marinus*

havskilpadde skilpadde med luffeformede lemmer som lever i havet, av familien *Cheloniidae*

havsule stor, hvit havfugl med svarte vingespisser, gul hals og langt nebb, *Sula bassana*

havørn stor rovfugl av haukefamilien som ruger ved kysten, *Haliaeetus albicilla*

havål over 3 m lang fisk av ålefamilien, *Conger conger*

hegre vadefugl med lang hals, lange føtter og spisst nebb av familien *Ardeidae*, særlig om arten *Ardea cinerea*

heilo gul- og brunspraglet vadefugl av brokkfuglfamilien, *Pluvialis apricaria*

hest 1 hovdyr av slekten *Equus* som blir brukt til trekkdyr, ridedyr el. kløvdyr

hettemåke liten måke som har mørkebrunt hode om våren, *Larus ridibundus*

hjort stort rødbrunt og mørkegrått hjortedyr med stort, grenet gevir (hos hannen), *Cervus elaphus*

hjortedyr dyr av hjortefamilien

hjordesvin dyr som ligner tamsvin, men har høyere bein og mindre hode, *Babirussa babirussa*

hjulspinner edderkopp av familien *Araneidae* som spinner hjulformede nett

hjuldyr lite flercellet dyr av rekken *Rotatoria*

hodelus luserase som lever på hodet til folk, *Pediculus humanus capitis*

hoggorm giftig slange med mørkt sikksakkbånd på ryggen av familien *Viperidae*, *Vipera berus*

hornjel fisk med spisst, hornlignende munnparti, *Belone belone*

hovdyr pattedyr med hover (I) av gruppen *Ungulata*

humle bredt, loddent insekt av slekten *Bombus*

hummer stort blåsvart krepsdyr av slekten *Homarus*

hund 1 tamt rovdyr i nær slekt med rev, ulv o fl som fins i en mengde varieteter, *Canis familiaris*

husbukk bille av trebukkfamilien som gjør skade på treverk i bygninger, *Hylotrupes bajulus*

husflue middels stor flue som er vanlig i boliger, *Musca domestica* el. den noe mindre *Fannia canicularis*

husmus liten gråfarget gnager, *Mus musculus*

hval el. **kval** stort pattedyr av ordenen *Cetacea* som lever i havet

hvalhai fisk som ernærer seg av plankton, haien *Rhincodon* typus

hvitbrystlo liten vadefugl med svart nebb, gråbrun overside og hvit underside, *Charadrius alexandrinus*

hvitthval el. **~kval** tannhvalen *Delphinapterus leucas* av narhvalfamilien

hvitrev polarrev med hvit vinterdrakt

hvitting fisk med grå sider og hvit buk av torskefamilien, *Merlangius merlangus*

hyene rovdyr i tropene som hovedsakelig lever av åtsler, av familien *Hyaenidae*

hyenehund jakthyene, *Lycaon pictus*

hydra 2 ferskvannspolypp

høne 3 hann og hunn hos visse fuglearter som ikke hører til ordenen hønsefugler

hønsefugl fugl av skoghønsfamilien el. fasanfamilien

ibis stor, høybeint fugl av familien *Thresciornithidae*

igle leddorm med sugeskåler av klassen *Hirudinae*, tidligere brukt i medisinen til å suge blod el. byller

ildflue lysende insekt av familien *Lampyridae*

infusjonsdyr encellet dyr av klassen *Ciliata*

insekt leddyr av klassen *Insecta*

insekteter pattedyr av ordenen *Insectivora*

irisk fugl av finkefamilien

isbjørn gulhvit bjørn som lever i Arktis, kvitbjørn, *Ursus maritimus*

isfulg grønn, blå og rødbrun fugl med langt nebb og kort stjert, *Alcedo atthis*

isgalt arktisk dypvannsfisk av skolestfamilien, *Macrourus berglax*

islandshest liten hest, ponni som er vanlig på Island

ismåke høyarktisk fugl som lever nærmere Nordpolen enn noen annen fugl, *Pagophila eburnea*

italiener 2 høne av en rase som stammer fra Italia

jaguar stort amerikansk rovdyr av katterfamilien, *Panthera onca*

jak langhåret drøvtygger som lever i Sentral-Asia, *Bos grunniens*

jaktfalk falkefuglen *Falco rusticolus* (som særlig i middelalderen ble lært opp til jakt)

jernspurv sangfugl som ligner gråspurv i størrelse og farge, *Prunella modularis*

jerpe spraglet grå til gråbrun fugl av skoghønsfamilien på størrelse med en rype, *Tetrastes bonasia*

jerv svartbrunt rovdyr av mårslekten, *Gulo gulo*

jo fugl som hører til underfamilien *Stercorariinae* av måkefamilien, rovmåke

jomfrutrane grå, hvit og svart fugl av tranefamilien, *Anthropoides virgo*

jordekorn dyr som tilhører slektene *Tamias* og *Eutamias* av ekornfamilien

jordmaur maur av slekten *Lasius* som anlegger boplasser under steiner, heller o l

jordrotte brun smågnager som holder til på dyrket mark, vånd, *Arvicola terrestris*

jordveps stikkeveps som bygger bol i hulrom i jorda

kaiman amerikansk krokodille med bukpanser av beinplater innenfor hornplatene, av gruppen *Caiman*

kakadu el. kakadue fargerik fugl i familien papegøyer, særlig av slekten *Cacatua*

kakaomøll gråbrun møll med to lysere tverrstriper på forvingene, *Ephestia elutella*

kakerlakk altetende insekt med bitemunn, av ordenen *Blattaria*

kalkun 1 opprinnelig amerikansk hønsfugl, *Meleagris gallopavo*

kamel 1 drøvtygger med to pukler, *Camelus bactrianus*

kamel 2 drøvtygger med én pukkel, dromedar, *Camelus dromedarius*

kameleon krypdyr av familien *Chamaeleontidae* som skifter farge etter omgivelsene

kamskjell musling med vifteformet skjell med markerte striper og én lukkemuskel, av familien *Pectinidae*

kanarifugl gul(grønn) sangfugl fra Kanariøyene, *Serinus canaria*

kanin gnager av harefamilien, *Oryctolagus*

kappedyr primitiv, marin organisme av underrekken *Tunicata*

kapusinerape vestape av familien *Cebidae*

karpe 1 navn på den største av de europeiske karpefiskene, *Cyprinus carpio*

karpefisk ferskvannsfisk av familien *Cyprinidae*

karuss liten (dam)fisk av karpefiskene, *Carassius carassius*

kasjmirgeit

katt 1 lite husdyr av katteslekten, huskatt, tamkatt, katte

katt 2 rovdyr av katteslekten, villkatt

katt 3 i sms om dyr som ligner på katt (1)

kattebjørn liten panda, *Ailurus fulgens*

kattedyr dyreart av kattefamilien

kenguru pungdyr av familien *Macropodidae*

kengururotte kaninstort pungdyr av kengurufamilienno

kivi vinge- og haleløs struts som lever på New Zealand, av slekten *Apteryx*

kjempemusling den største av muslingene, *Tridacna gigas*

kjempepanda bjørnelignende dyr som lever i høyfjellet i Kina og Tibet, bambusbjørn

kjølmark el. ~**mark** gul larve som ødelegger planterøtter, av en del billearter i familien smellere

kjøttflue snylteflue av slekten *Sarcophaga*

kjøttmeis meisefuglen *Parus major*, talgokse

klapperslange giftslange med klaprende hornringer på halen av slekten *Crotalus*

klappmyss sel av familien ekte seler, *Cystophora cristata*

klatremus rødbrun gnager som er vanlig i Sør-Norge, *Clethrionomys glareolus*

klegg stort tovinget insekt med stikkende munndeler av familien *Tabanidae*

kloakkdyr australsk lavtstående pattedyr med kloakk (2), av ordenen *Monotremata*

klovdyr planteetende pattedyr med to klauver på hver fot

kneler insekt av ordenen *Mantodea*, særlig *Mantis religiosa*

knott liten mygg av familien *Simuliidae*

knurr fisk av familien *Triglidae* av piggfinnefiskene, særlig om *Eutrigla gurnardus*, gråknurr

knølhval el. ~**kval** finnhval med klumpet kropp og lange forlemmer, *Megaptera novaeangliae*

koala nattaktivt klatrepungdyr med tett, ullen pels som lever i Australia (og er forbilde for teddybjørnen), pungbjørn

kobra (indisk) brilleslange, *Naja tripudians*

kolibri liten fargeglinsende fugl av familien *Trochilidae*

koloradobille (etter staten Colorado i USA) farlig skadedyr i bladbillenes familie, potetbille, *Leptinotarsa decemlineata*

kondor gribb av familien *Cathartidae*, særlig om arten *Vultur gryphus*, som lever i Andesfjella

kongekrabbe trollkrabbe som kan bli over ti kilo, kamtsjatkakrabbe, *Paralithodes camtschaticus*

kongeslange stor søramerikansk kvelerslange, *Boa constrictor*

kongeørn stor dagrovfugl av haukefamilien, *Aquila chrysaetos*

korall kolonidannende polyppdyr av klassen *Anthozoa*

korsrev kryssning av rødrev og sølvrev med svart kors over ryggen

krabbe tibeint krepsdyr med bredt skjold, *Brachyura*

kreps 1 krepsdyr, særlig flodkreps, ferskvannskreps, *Astacus astacus*

krepsdyr leddyr av klassen *Crustacea*

krikkand liten gressand med grønt vingespeil som hekker i nordlige og tempererte strøk rundt hele jorden, lortand, pyttand, *Anas crecca*

krill 1 glassklar skjoldkreps, lyskreps, *Euphausiacea*

krokodille øglelignende krypdyr av ordenen *Crocodylia*, særlig dyr av familien *Crocodylidae*

kroppslus luseart som kan forekomme på menneskekroppen

krypdyr vekselvarmt virveldyr med skjell- el. panserkledd hud

krøkle liten, grann laksefisk, nors, slom, *Osmerus eperlanus*

krøtter fellesbetegnelse for småfe og storfe

kråke 1 fugl av slekten *Corvus*, særlig om fuglen *Corvus corone cornix*

kuklegg stor klegg som suger blod av storfe, *Tabanus bovinus*

kubrems insekt som legger egg i huden på storfe

kvartbekkasin brunspraglet vadefugl i snipefamilien med hvit buk og langt nebb, *Lymnocyrtus minimus*

kvastfinnefisk fisk av en nesten utdødd orden av beinfisk med kvastfinner, *Crossopterygii*

kveg 1 koll.: storfe (og småfe)

kveis mark, rundorm i fisk

kveite den største flyndrefisken, hellefisk, *Hippoglossus hippoglossus*

kvelerslange stor slange av familien *Boidae* som dreper byttet sitt ved å rulle seg rundt det og kvele det

kvinand dykkand som lager en hvinende låt i flukten, og som hekker i de nordlige delene av Europa, Asia og Nord-Amerika, *Bucephala clangula*

kålmark el. ~**makk** larve (av kålsommerfugl) som lever på kål

kålsommerfugl stor hvit dagsommerfugl som legger egg på kål, av artene *Pieris brassicae* og *Pieris rapae*

labrador retriever retriever av britisk rase med bred skalle, små ører og grov, glatt pels

lagasild el. **lage~** el. **lågå~** ferskvannsfisk av sikslekten som hører til laksefamilien, *Coregonus albula*

lake ferskvannsfisk i torskefamilien, *Lota lota*

laks en fisk av lakseslekten, *Salmo salar*

laksand en stor fiskand med lakserød farge under og på sidene, *Mergus merganser*

laksefisk beinfisk i familien *Salmonidae*

laksesild liten dypvannsfisk, *Maurolicus mülleri*

lakselus lite krepsdyr som lever som parasitt i huden hos laksefisk, *Lepeophtheirus salmonis*

laksestørje stor dypvannsfisk med perlemorfargede flekker, *Lampris guttatus*

lama kameldyr uten pukkel

landkrabbe 1 tropisk krabbe som har tilpasset seg et liv på land

landskilpadde skilpadde av familien *Testudinidae*, som lever på landjorda

lansettfisk virvelløs, lansettformet liten fisk, *Branchiostoma lanceolatum*

lappedykker svømmefugl med hudfliker mellom tærne av ordenen *Podicipediformes*

ledd-dyr el. **leddyr** i fl: dyrerekken *Arthropoda* som omfatter insekter, edderkoppdyr, krepsdyr og tusenbein

leddorm orm (3) med ytre leddeling og indre segmentering, av klassen *Annelida*

lemen liten gnager med kort og kraftig kropp, som særlig lever på fjellet, *Lemmus lemmus*

lemur halvape av familien *Lemuridae* med ullen pels, lang snute og store, oppstående ører

leonberger stor hund av en rase som er avlet fram ved krysning av sanktbernhardshund, pyreneerhund og newfoundlandshund

leopard stort rovdyr i kattefamilien, *Panthera pardus*

leppefisk beinfisk med tykke, framstående lepper i familien *Labridae* som lever i saltvann

lerke spurvefugl i familien *Alaudidae*

libelle 2 zool: insekt av en underorden av øyestikkere, *Anisoptera* (etter insektets tilsynelatende vannrette stilling i lufta)

ligustersvermer stor sommerfugl med smale, lange, brune forvinger og lyserøde, bakvinger med svarte tverrbånd, *Sphinx ligustri*

linerle hvit, svart og grå spurvefugl med lang, vippende stert, *Motacilla alba*

lire sjøfugl i familien *Procellariidae* med rørformede nesebor på overnebbet

lodde liten arktisk laksefisk, *Mallotus villosus*

lom ganske stor svømmefugl med kraftig nakke og kort stert av slekten *Gavia*

lomre flyndre som lever på steinbunn, *Microstomus kitt*

lomvi svart og hvit alkefugl med spisst nebb, *Uria aalge*

loppe 1 vingeløst parasittinsekt av ordenen *Siphonaptera*

loppe 2 særl i sms: insekt av ordenen biller

løsfisk blålig fisk i taggmakrellfamilien, *Naucrates ductur*

lunde kortvokst alkefugl med svært stort, flerfarget nebb, *Fratercula arctica*

lundehund norsk spiss Hund som ligner buhund, tidligere brukt til lundejakt

lungfisk primitiv beinfisk med gjeller og lunger av underklassen *Dipnoi*

lus 1 lite, blodsugende, parasittisk insekt av ordenen *Anoplura* (el. *Siphunculata*)

lus 2 særl i sms: dyr som ligner lus (1)

lusflue parasittisk flue av familien *Hippoboscidae*

lyngshest liten, lettbygd hest, nordlandshest

lysbille selvlysende bille i billefamiliene *Lampyridae*

løvmeis el. **lauv~** spurvefugl med glinsende svart hette som holder til i tettbebyggelse, *Parus palustris*

løve 1 stort kattedyr med gulbrun pels, *Panthera leo*

løve 2 i sms: dyr som ligner en løve (1)

løvsanger liten trekkfugl av løvsangerslekten, *Phylloscopus trochilus*

låvesvale svale som ofte bygger reir i låver o l, *Hirundo rustica*

maki liten halvape av familien *Lemuridae* på Madagaskar

makrell fisk med tverrstriper på ryggsiden, *Scomber scombrus*

makrellfisk i fl: familie av marine beinfisker, *Scombridae*

makrellstørje stor makrellfisk, tunfisk, *Thunnus thynnus*

makrellterne fugl i ternefamilien, hvit og grå med svart hette og smale, spisse vinger, *Sterna hirundo*

malariamygg mygg som overfører malariaparasitter

malariaparasitt encellet dyr som forårsaker malaria

malle beinfisk av ordenen *Siluriformes* som lever i ferskvann

mamba afrikansk giftslange av slekten *Dendroaspis*

mandrill vestafrikansk bavianlignende ape av slekten *Mandrillus*

manet stormanet, gople

marekatt afrikansk ape av slekten *Cercopithecus*

marihøne 1 bille med halvkuleformet, ofte prikket overside av familien *Coccinellidae*

markmus gråbrun smågnager, *Microtus agrestis*

marsvin liten søramerikansk gnager, *Cavia porcellus*

maur 1 lite insekt av familien *Formicidae* som lever i samfunn

maurpiggsvin el. **~pinnsvin** australsk kloakkdyr som eter maur

maursluker gomler av familien *Myrmecophagidae* med lang, klebrig tunge som den fanger maur og termitter med

meduse gelélignende skjerm- el. klokkeformet polyppdyr som svømmer fritt omkring, manet

meis el. **meise** 1 liten spurvefugl i familien *Paridae*

meitemark el. **~makk** leddmark av familien *Lumbricidae* som graver ganger i jorda ved å ete seg igjennom den

midd 1 edderkoppdyr av ordenen *Acari(na)*

mink 1 lite rovdyr i mårfamilien med verdifull pels, *Mustela lutreola*

moafugl utdødd vingeløs kjempestruts fra New Zealand

moldvarp el. **muldvarp** 1 insektetende pattedyr som lever i ganger som det graver i jorda, særlig *Talpa europaea*

mops liten, bred hund med stort hode og flat snute, av asiatisk opphav

mort 1 karpefisk med røde øyne, *Rutilus rutilus*

mosdyr i fl: rekke av ørsmå virvelløse dyr som lever i kolonier i vann, særlig i havet, *Bryozoa*

moskito blodsugende tropemygg

moskushjort liten asiatisk hjorteart, *Moschus moschiferus*

moskusokse langhåret, slirehornet drøvtygger med kjøtt som lukter som moskus (1), *Ovibos moschatus*

murmeldyr ekornlignende gnager av slekten *Marmota*

mus 1 gråbrun smågnager i musefamilien som er mindre enn vånd og rotte

musling bløtdyr av klassen *Lamellibranchia* med kropp som er dekket av to skall

mustang 1 halv vill præriehest (som stammer fra hesteraser som spanierne hadde med seg til Amerika på 1500- og 1600-tallet)

musvåk rovfugl som særlig lever av mus, *Buteo buteo*

mygg insekt av en underorden av tovinger som har følehorn med minst seks ledd

mynde smal, lett og langbeint hund

myrsnipe gråbrun, spraglet vadefugl i snipefamilien med langt nebb, *Calidris alpina*

møll koll.: sommerfugl av arter i flere familier som gjør skade på bl a klær og vekster

møller 2 fugl i sangerfamilien, brungrå med hvit underside, *Sylvia curruca*

måke vadefugl i familien *Laridae*, særlig av slekten *Larus*, måse

måkefugl fugl av underordenen *Lari*, som omfatter måke-, jo-, terne- og saksenebbfamilien

måler 3 sommerfugl av familien *Geometridae* med slank kropp og store, brede og tynne vinger

månefisk rundaktig, sammentrykt beinfisk, *Mola mola*

mår rovdyr i mårfamilien med svært korte føtter, *Martes martes*
mårdyr dyr i mårfamilien
nattergal sangfugl av trostefamilien, *Luscinia luscinia*
nattfly sommerfugl av familien *Noctuidae*
nattravn fugl av nattravnfamilien, *Caprimulgus europaeus*
nebbdyr kloakkdyr med snute som ligner et andenebb, *Ornithorhynchus anatinus*
neshorn stort hovdyr med hornformede utvekster av overhuden på nesen, av familien *Rhinocerotidae*
nesledyr polyppdyr med nesleceller, *Cnidaria*
neslesommerfugl dagsommerfuglen *Vanessa urticae*
nettving insekt med tydelig årenett av ordenen *Neuroptera*
newfoundlandshund stor, kraftig, langhåret hund
niøye el. **~auge** fisk av ordenen *Hyperoartia* i klassen rundmunner
nordlandshest hest av norsk hesterase som stammer fra Lyngen i Troms, lyngshest
nors liten laksefisk, krøkle (II)
nøttekråke mørkebrun, hvitflekkt kråkefugl, *Nucifraga caryocatactes*
nøtteskrike rødgrå kråkefugl med svarte vinger og hale, *Garrulus glandarius*
nålefisk lang og tynn fisk av familien *Syngnathidae*
okapi drøvtygger av sjirafffamilien, *Okapia johnstoni*
okse 3 dyr av okselekten
oldenborre insekt av billegruppen *Melolonthinae*
oljebille insekt av slekten *Meloë* av plasterbillefamilien
orangutang stor menneskeape, *Pongo pygmaeus*
orm 1 langstrakt skjellkrypdyr av underordenen *Serpentes*, slange (I)
orm 2 slangelignende dyr av krypdyrordenen øgler
orrfugl fugl av skoghønsfamilien, *Lyrurus tetrix*
oskjell stor musling som ligner blåskjell, *Modiolus modiolus*
oter 1 rovdyr av mårfamilien, *Lutra lutra*
ozelot 1 panterlignende dyr av katteslekten, panterkatt, *Felis pardalis*
padde 1 vekselvarmt virveldyr av klassen Amphibia, særlig dyret *Bufo bufo*
panda rovdyr av familien halvbjørner
panter stort rovdyr av kattefamilien, leopard, *Panthera pardus*
papegøye 1 tropisk fugl av familien *Psittacidae* med evne til å etterligne menneskelig tale
paradisfugl spurvefugl med praktfulle farger som lever i Ny-Guinea-området, av familien *Paradisaeidae*
pattedyr dyr som tilhører høyeste klasse blant virveldyra og føder unger som det gir die, *Mammalia*
pekingeser liten langhåret kinesisk hund med inntrykt snute
pelikan stor svømmefugl med hudsekk under nebbet, av slekten *Pelecanus*
perlehøne stor, afrikansk hønsfugl, *Numida meleagris*
piggsvin el. **pinn~** pattedyr med spisst tryne og pigger på oversiden, av familien *Erinaceidae*
piggvar stor flyndrefisk med øynene på venstre side, *Psetta maxima*
pilfink spurvefugl som er svært lik gråspurv, *Passer montanus*
pilletriller 1 bille som legger egg i gjødselkuler som den triller med forbeina, *Scarabaeus sacer*
pingvin svømmefugl med luffelignende vinger og oppreist gange som lever på den sørlige halvkula, av ordenen *Sphenisciformes*

pinsjer mørk korthåret hund av terriertype

pir småmakrell

piraja søramerikansk ferskvannsrovfisk, *Characinoidei*

pirol skinnende gul spurvefugl av familien *Oriolidae*, *Oriolus oriolus*

pissemaur rød skogmaur, *Formica rufa*

pitbullterrier hund som er krysning mellom bulldog og terrier, opprinnelig brukt som kamphund

plantesuger insekt av underordenen *Homoptera* som stort sett lever på planter

platinarev fargevariant av sølvrev med lys gråblå pels og hvit halskrage

pointer korthåret engelsk fuglehund

polarrev rev som lever i arktiske strøk og i enkelte fjelltrakter i Norge, fjellrev, *Alopex lagopus*

polarulv hvit ulv som fins på Grønland, *Canis lupus albus*

polyppdyr dyr som tilhører den store dyrerekken som er forsynt med nesleceller, nesledyr, *Coelenterata*, *Cnidaria*

potetål rundmark som lever i røttene på potet og tomat og hindrer opptak av næring

praktærfugl fugl i andefamilien som ligner vanlig ærfugl, *Somateria spectabilis*, jf ekonge

prikkfisk beinfisk av ordenen *Inomi*, oftest med lysorganer langs buken

præriehund nordamerikansk gnager av ekornfamilien som gjør lik en hund, *Cynomys socialis*

prærieulv rovdyr av hundeslekten som lever i Nord- og Mellom-Amerika, coyote, *Canis latrans*

puddel hund av en (mellom)europeisk rase med ullaktig pels

puma stort amerikansk rovdyr av katteslekten, **Felis concolor*

pungdyr australsk og amerikansk pattedyr av ordenen *Marsupialia*, som bærer ungene i en pose under buken

pungrotte amerikansk pungdyr av familien *Didelphidae*

pyreneerhund stor, kraftig gjeterhund av fransk rase

pyton stor kvelerslange av underfamilien *Pythoninae*

påfugl 1 stor indisk hønsefugl av fasanfamilien, særlig om arten *Pavo cristatus*

raklefugl krysning mellom orrfugl og storfugl

raphhøne fasanfuglen *Perdix perdix*

rein gråbrunt hjortedyr med brede klover og stort, grenet gevir, *Rangifer tarandus*

reke krepsdyr av gruppen *Natantia*

rev 1 rovdyr som hører til hundefamilien *Canidae*

riesenschnauzer stor hund av tysk rase

rikse vadefugl av familien *Rallidae*

ringdue stor, vill due med lys flekk på hver side av halsen, *Columba palumbus*

rognebærmøll møll som gjør stor skade på epler og rognebær, *Argyresthia conjugella*

rognkjeks kort, tykk fisk med bukfinner som er omdannet til sugeskiver, *Cyclopterus lumpus*

rotte gnager av slekten *Rattus*

rottweiler stor, svart korthåret hund med brune tegninger

rovfugl fugl som lever av rov el. åtsel, av ordenen *Falconiformes*

rugde rustbrun og grå vadefugl, *Scolopax rusticola*

rumpetroll larve av haleløse padder

rundmunn lavtstående virveldyr med rund sugemunn uten kjever av klassen *Cyclostomata*

rundorm orm med langstrakt og nærmest sylindrisk kropp av klassen *Nematoda*

rur 2 fastsittende krepsdyr som er typiske langs kysten, av slekten *Balanus*

rustand rustbrun gressand med hvite og svarte vinger, tartargås, *Tadorna ferruginea*

rype hønsefugl med fjærkledd tær av slekten *Lagopus*

rødkolle (av I kolle) rød, kollet ku, særlig av feslag som tidligere var vanlig på flatbygdene på Østlandet

rødrev el. **raud~** (vanlig) rev med rødbrun pels, *Vulpes vulpes*

rødstilk el. **raud~** vadefugl i snipefamilien på størrelse med heilo med lange, røde bein, *Tringa totanus*

rødspette flyndre med øynene på høyre side og rødgule flekker på øyesiden, *Pleuronectes platessa*

rørsanger sangfugl som holder til i rør (2) og siv, *Acrocephalus scirpaceus*

røye laksefisk med små skjell og rød buk, *Salvelinus alpinus*

røyskatt lite rovdyr av mårfamilien, *Mustela erminea*

rådyr lite, brunrødt til grått hjortedyr med hvit flekk rundt halepartiet, *Capreolus capreolus*

råke fugl med vakre farger av familien *Coraciidae*, som særlig lever i tropene

saksedyr ca 2 cm langt, mørkebrunt insekt, *Forficula auricularia*

salamander halepadde, særlig av familien *Salamandridae*

salangan fugl av slekten *Collocalia* av ordenen seilere

samojedhund polar spisshund med (gul)hvit, langhåret pels

sanger 3 liten spurvefugl av familien *Sylviidae*

sanktpetersfisk pigginnet fisk som hører hjemme i Middelhavet og varmere deler av Nord-Atlanteren, *Zeus faber*

sanktbernhardshund stor hund med hvit pels med rødbrune tegninger av en rase som stammer fra klosteret ved passet Store Sankt Bernhard i Alpene

sankthansorm lysende insekt (som særlig er å se ved midtsommer), *Lampyrus noctiluca*

sardin 1 sildefisken *Sardina pilchardus*, utbredt særlig langs kystene i Vest-Europa

sau 1 drøvtygger med langt, krøllet hår av slekten *Ovis*, særlig om hunndyret, jf *søye

schnauzer hund av tysk rase med stritt hårlag

schæfer el. sjæfer stor, ulvelignende hund med kileformet hode, stående ører og hengende hale (mye brukt som tjenestehund)

sebra afrikansk dyr av hesteslekten med gul bunnfarge og mørke tverrstriper

sebu dyr av en asiatisk storferase som har en stor fettpukkel over skuldrene

seiler 3 fugl av ordenen *Apodiformes*

sel pattedyr av ordenen *Pinnipedia* som er tilpasset til å leve i vann

serval afrikansk dyr av katteslekten, *Felis serval*

setter langhåret fuglehund

sidensvans spurvefugl med staselig fjærkleddning, silkestjert, *Bombycilla garrulus*

sik ferskvannsfisk av sikslekten, *Coregonus lavaretus*

sikahjort dyr av hjortefamilien som er utbredt i Nord-Kina, Taiwan og Japan

sil langstrakt, nesten åleformet fisk av familien *Ammodontidae*, *tobis*

siland liten fiskand som hekker langs hele kysten og ved sjøer og elver i innlandet, *Mergus serrator*

sild mindre fisk med sølvglinsende kropp og store, løstsittende skjell, *Clupea harengus*

sildefisk fisk av familien *Clupeidae*

sildekonge stor dypvannsfisk med båndformet, sølvglinsende kropp, *Regalecus glesne*

sildemåke måke med mørk rygg og mørke vinger, *Larus fuscus*

silkeorm larve av silkespinner

silkespinner 2 hvit sommerfugl som på overgangen fra larve- til puppestadiet produserer ekte

silke, *Bombyx mori*

siriss gresshoppelignende insekt som hører til familien *Gryllidae*

sitronsommerfugl stor dagsommerfugl med sitrongule vinger

sitterål søramerikansk, stor åleformet beinfisk med svært sterke elektriske organer, *Electrophorus electricus*

sivhøne riksefugl med gulgrønne bein og rødt nebb med gul spiss, *Gallinula chloropus*

sivsanger brunlig fugl som er noe mindre enn en spurv, *Acrocephalus schoenobaenus*

sjakal rovdyr av hundeslekten som lever i det sørøstlige Europa, Asia og Nord-Afrika, *Canis aureus*

sjimpanse menneskelignende, afrikansk ape, *Pan troglodytes*

sjiraff stor, langhalset drøvtygger med brune flekker av familien *Giraffidae*

sjusover el. **syv**~ 2 gnager som har lang og dyp vintersøvn, særlig om arten *Glis glis*

sjøløve seldyr av slekten *Otariidae*

sjøkreps hummerlignende krepsdyr, *Nephrops norvegicus*

sjøku planteetende pattedyr av ordenen *Sirenia* som lever i sjø el. ferskvann i tropene (nå nesten utdødd)

sjølilje pigghudet sjødyr som hører til klassen *Crinoidea*

sjøorm stort, slangelignende dyr som ifølge folketroen levde i havet og visse innsjøer

sjøorre stor dykkand som hekker i Nord-Norge og i fjelltraktene i Sør-Norge, *Melanitta fusca*

sjøpiggsvin el. **~pinnsvin** pigghudet sjødyr av klassen *Echinoidea*

sjøpung sekkyr av klassen *Ascidacea*

sjøpølse pigghudet sjødyr av klassen *Holothuroidea*

sjøstjerne stjerneformet, pigghudet sjødyr av ordenen *Asteroidea*

skabbmidd midd av underordenene *Prostigmata* og *Astigmata* som framkaller skabb

skarabé 1 bille av familien *Scarabaeidae* som lever i og av gjødsel

skarv svømmefugl av slekten *Phalacrocorax*

skate bunnfisk av ordenen *Rajiformes*

skinkeskjell stor musling med vifteformet skall (som skiller ut silkeaktige tråder som en tidligere laget tøy av), silkemusling, *Pinna fragilis*

skjeand el. **skei**~ gressand med skjeformet nebb som i Norge hekker spredt opp til Helgeland, *Spatula clypeata*

skjeggape 1 indisk ape med lyst skjegg rundt ansiktet, *Macaca silenus*

skjell 1 (skall av) musling

skjellbrosme bunnfisk som tilhører torskefiskene, *Urophycis blennoides*

skjelldyr landpattedyr med skjelldekket kropp som lever i Afrika og Sør-Asia, av ordenen *Pholidota*

skjellfinnefisk liten, sammentrykt skjelldekket fisk av familien *Chaetodontidae*

skilpadde 1 krypdyr med bred, kort kropp som er dekket av et hvelvet ryggpanser og et flatt bukpanser, av ordenen *Testudines* el. *Chelonia*

skjoldbille bladbille av underfamilien *Cassidinae* (med bryst og dekkvinger som ligner et skjold)

skjoldlus plantesuger under ordenen nebbmunner

skogdue el. **skau**~ blågrå due som lever vilt

skogmaur el. **skogs**~ el. **skau**~ rødbrun maur av gruppen *Formica rufa* som er vanlig i barskog

skogmus el. **skau**~ mus som lever i skog og hager, *Apodemus sylvaticus* og *A. flavicollis*

skogkatt stor avart av huskatt med halvlang pels og busket hale

skogsnipe vadefugl i snipefamilien, *Tringa ochropus*

skolest 2 dypvannsfisk som hører til torskefiskene, *Macrouridae*
skolopender leddyr som hører til klassen *Chilopoda*
skorpion 1 edderkoppdyr som hører til ordenen *Scorpionidae*
skrike 1 fugl som hører til kråkefuglene
skrubbe flyndre med beinknuter i huden, *Platichthys flesus*
skrukketroll landlevende krepsdyr av isopodenes orden, *Oniscus*
skunk amerikansk rovdyr i mårfamilien som kan skille ut et illeluktende sekret, stinkdyr, særlig om arten *Mephitis mephitis*
slange 1 langstrakt krypdyr uten lemmer av underordenen *Serpentes (Ophidia)*
slettvar gråbrun flyndre, glattvar, *Scophthalmus rhombus*
slimfisk langstrakt piggfinnefisk med slimet hud, av underordenen *Blennioidea*
slimdyr encellet dyr som tilhører klassen *Sarcodina*
slimorm flimmerkledd orm som er nær beslektet med flatormene
slimål rundmunn av ordenen *Hyperotreta*, *Myxine glutinosa*
smeller langstrakt, forholdsvis flat bille av familien *Elateridae*
smørflyndre opptil 50 cm lang flyndrefisk, mareflyndre, *Glyptocephalus cynoglossus*
småkreps krepsdyr av underklassen *Entomostraca*
småsnipe liten snipe av slekten *Calidris*
småspove mindre fugl av spoveslekten, *Numenius phaeopus*
sniekatt familie av små til middels store rovdyr som står midt mellom mårfamilien og kattefamilien, og som skiller ut et moskullignende sekret, desmerdyr, *Viverridae*
snipe 1 vadefugl av familien *Scolopacidae* med langt, spisst nebb
snok 1 slange av familien *Colubridae*, særlig om buorm
snutebille bille med krumbøyd snute, av familien *Curculionidae*
snøgeit hvitt, langhåret dyr som lever i utilgjengelige fjellstrøk i Nord-Amerika, *Oreamnos americanus*
snøleopard stort rovdyr av kattefamilien, *Uncia uncia*
snøloppe insekt av spretthaleordenen som i mildvær ofte kommer opp på snøen, vanligst er *Hypogastrura socialis*
snømus lite rovdyr av mårfamilien med hvit vinterpels, *Mustela nivalis*
sommerfugl insekt av ordenen *Lepidoptera*
sothøne vadefugl som hører til riksefuglene, *Fulica atra*
spaniel hund med kort nese, langt hår og hengende ører
spettefugl fugl med klatrefot av ordenen *Piciformes*
spettmeis spurvefugl med kort, sammentrykt kropp og langt, sylspisst nebb, *Sitta europaea*
spinner 2 sommerfugl av overfamilien *Bombycoidea*
spinnmøll stor møll av slekten *Hyponomeuta*
spisshund forholdsvis liten hund med spiss snute, oppstående ører og sterkt bøyd hale
spissmus liten insekteter med langt, tilspisset neseparti, av familien *Soricidae*
spove snipefugl av slekten *Numenius*
spretthale insekt av ordenen *Collembola*, springhale
spurvefugl fugl av ordenen *Passeriformes*
spyflue stor blåskinnende flue som legger egg på matvarer, *Calliphora*
stankelbe(i)n langbeint, stor mygg, *Tipulidae*
steinbit fisk med svært sterke tenner, langstrakt kropp og lang rygg- og gattfinne, av familien *Anarhichadidae*

steinbukk 1 fjelldyr av geiteslekten som forekommer i visse høyfjellsstrøk i Asia og Sentral-Europa, særlig om arten *Capra ibex*

steinflue primitivt insekt av ordenen *Plecoptera*, slørving

steinvender vadefugl så stor som en trost og med brokete farger, *Arenaria interpres*

stellerand liten dykkand som er årlig gjest i Finnmark vinterstid, polarand, *Polysticta stelleri*

stikkeveps el. **stikk~** årevinget insekt med giftbrodd av familien *Vespidae*

stikkflue el. **stikkeflue** stikkende og blodsugende flue av slekten *Stomoxysinae*

stingsild pigginnefisk av familien *Gasterosteidae*

stjertand gressand som har lang, spiss midtre halefjær, og som hekker i Finnmark og fjellstrøkene i Sør-Norge, *Anas acuta*

stjertmeis liten meise med hvitt hode og lang svart hale, *Aegithalos caudatus*

stokkand stor gressand som hekker over hele landet, *Anas platyrhynchos*

stokkmaur stor rødbrun maur som lever i gamle stubber og trestammer og i hustømmer, hestemaure, *Camponotus herculeanus* og *C. ligniperdus*

storfugl 1 stor skogsfugl (tiur og røy) av skoghønsfamilien, *Tetrao urogallus*

stork stor vadefugl med hvit kropp og svarte vinger, *Ciconia ciconia*

storkobbe sel som lever på grunt vann i nordlige polarområder, *Erignathus barbatus*

storlom stor fugl med grått hode og fiolett stripe på halsen, *Gavia arctica*

stormfugl svømmefugl med rørformede nesebor av ordenen *Procellariiformes*

stormsvale svalelignende stormfugl av familien *Hydrobatidae*

storskarv svart pelikanfugl med hvit flekk på låret, *Phalacrocorax carbo*

storspove stor, grå vadefugl med langt, krumt nebb, *Numenius arquatus*

strandkrabbe liten krabbe som lever langs hele norskekysten, *Carcinus maenas*

strandsnipe vadefugl av snipefamilien, *Tringa hypoleucos*

struts jordens største nålevende fugl, *Struthio camelus*

strømsild liten, sølvblank laksefisk, *Argentina sphyraena*

stær svart fugl med grønn og purpurfarget metallglans, *Sturnus vulgaris*, jf star(e)

stør stor fisk med bruskskjelett og beinplater langs kroppen, av familien *Acipenseridae*

størje stor fisk som ligner kjente, mindre fiskeslag

stålorm slangelignende øgle uten lemmer, *Anguis fragilis*

sugefisk pigginnefisk med sugeskive på ryggen, av familien *Echeneidae*

sukkermaur svart jordmaur

svale spurvefugl av familien *Hirundinidae*

svamp 1 laverestående, flercellet dyr som lever på havbunnen

svane hvit, langhalset andefugl av slekten *Cygnus*

svartand stor dykkand som hekker i Nord-Norge og i fjelltraktene i Sør-Norge, *Melanitta nigra*

svartbak stor, hvit måke med svarte vinger, *Larus marinus*

svartspett stor, svart spette med rød nakke, gjertrudsfugl, *Dryocopus martius*

svarttrost trostefugl der hannen er glinsende svart og hunnen mørkebrun, *Turdus merula*

sverdfisk stor pigginnefisk med sverdformet forlenget snute, *Xiphias gladius*

svin 1 partået hovdyr med spisst hode av familien *Suidae*

svømmesnipe grå og hvit vadefugl med brunspettet rygg i snipefamilien, *Phalaropus lobatus*

sølvkre sølvglinsende, vingeløst insekt, *Lepisma saccharina*

sølvrev varietet av rødrev med pels som er svart med hvite hårspisser

taffeland fugl av dykkandslekten, *Aythya ferina*

taggmakrell makrelllignende fisk med to pigger foran gattfinnen, *Trachurus trachurus*

tanglus orden av storkreps som står nær tangloppene, *Isopoda*

tapir hovdyr med snabellignende tryne av pattedyrfamilien *Tapiridae*, beslektet med neshorn

tege insekt med flat kropp og stinkkjertler, underorden av nebbmunnene, *Heteroptera*

teist el. **teiste** svart og hvit alkefugl med røde bein, *Cephus grylle*

terne middelsstor fugl med langt, spisst nebb, spisse vinger og hale med kløft, av familien *Sternidae*

tifotkreps krepsdyr av ordenen *Decapoda*, som omfatter bl a hummer, krabber, reker, sjøkreps og flodkreps

tiger stort, tverrstripet asiatisk rovdyr av kattefamilien, *Panthera tigris*

tigerhai menneskeetende hai av gråhaifamilien, *Galeocerdo cuvieri*

tit 1 særl i sms: liten fugl, særlig meis talgtit, tertit, fjelltit

tit 2 liten fisk, særlig halv voksen ørret el. laks

toppdykker fugl av den største arten av lappedykkere i Norge, *Podiceps cristatus*

toppmeis liten gråbrun meis med fjærtopp på hodet, *Parus cristatus*

tordivel bille av familien *Geotrupidae*

tornirisk fugl av finkefamilien, *Acanthis cannabina*

torsk fisk av torskefamilien, *Gadus morhua*

tovinge i fl: insektorden med bakvinger som er redusert til svingkøller, omfatter bl a mygg og fluer, *Diptera*

trane stor vadefugl, *Grus grus*

tranefugl i fl: underorden av vadefuglene, *Gruiformes*

trebuk 1 bille med larver som lever under barken og i veden på trær el. i treverk, *Cerambycidae*

tredeper stor, gråbrun sommerfugl med larver som ofte ødelegger trærne de lever i, *Cossus cossus*

trekryper spurvefugl som klatrer på trestammer, *Certhia familiaris*

trelerke fugl av en egen slekt i lerkefamilien, *Lullula arborea*

treveps stor veps som legger egg i skadede bartrær og nyhagd tømmer, av familien *Siricidae*

trikin snylteorm i tarm og kjøtt hos pattedyr, *Trichinella spiralis*

trilobitt utdødd leddyr som hadde tredelt panser på oversiden, og som levde i havet i jordens oldtid

trips skadeinsekt på vekster av ordenen *Thysanoptera*

trollhummer lite krepsdyr som ligner både hummer og krabbe, særlig av slektene *Galathea* og *Munida*

trollkrabbe krabbelignende krepsdyr, *Lithodes maja*

trompetdyr kjegleformet infusjonsdyr av slekten *Stentor*

trompetfugl fugl av familien *Psophiidae* med skrik som minner om trompetstøt

tropikfugl pelikanfugl av familien *Phaethontidae* som lever ved tropiske hav

trost spurvefugl av trosteslekten, *Turdus*

trostefugl fugl av underfamilien *Turdinae* i fluesnapperfamilien

tukan søramerikansk fugl med særlig stort nebb av familien *Rhamphastidae*

tunge flyndrefisken *Solea solea*

turteldue liten due(art) med rødt bryst og hvit buk, *Streptopelia turtur*

tusenbein langstrakt leddyr av klassen *Diplopoda* med opptil 139 par bein

tyrkerdue gråbrun due (trolig opprinnelig fra Øst-Asia), *Streptopelia decaocto*

tårnfalk (navnet fordi reiret ofte er bygd i nisjer i bergvegger el. i høye hus) falkefuglen *Falco tinnunculus*

tårnsegler el. ~**seiler** svaletignende spurvefugl med svart buk av slekten *Apus* i ordenen seilere, *Apus apus*

uer rødfarget dypvannsfisk av slekten *Sebastes*, rødfisk

ugle fugl av ordenen *Strigiformes*

ullape søramerikansk ape med ullen pels av slekten *Lagothrix*

ull-lus el. **ullus** insekt som lever på planter, av familien *Pseudococcidae*

ullrotte liten, harelignende søramerikansk gnager av familien *Chinchillidae*

ulke 1 fisk med bredt, flattrøkt hode av familien *Cottidae*, *Cottunculidae* el. *Agonidae*

ulv rovdyr av hundefamilien, varg, *Canis lupus*

undulat australsk papegøye med bølgestriper på fjærene, *Melopsittacus undulatus*

urfisk utdødd, primitivt, fiskelignende virveldyr av gruppen *Agnatha*

urfugl utdødd, primitiv fugl av den eldste kjente fugleslekt, *Archaeopteryx*

vadefugl fugl med vadeføtter av underordenen *Charadrii*

vaktel hønsefugl av slekten *Coturnix* i fasanfamilien, særlig *Coturnix coturnix*

vampyr 3 sør- og mellomamerikansk blodsugende flaggermus, av familien *Desmodontidae*

vandrefalk 40—50 cm lang falk som er trekkfugl, *Falco peregrinus*

vannbøffel asiatisk bøffel som fins både vill og temmet, indisk bøffel, *Bubalus bubalis*

vannloppe lite krepsdyr av ordenen *Cladocera* som lever på vannflaten (i ferskvann)

vannymfe 2 øyestikker av gruppen *Zygoptera*

vannspissmus forholdsvis stor spissmus med svømmehale, *Neomys fodiens*

varsler aggressiv spurvefugl som lever av insekter, fugler og små pattedyr, av familien *Laniidae*

vaskebjørn nordamerikansk rovdyr av slekten *Procyon*

vaskesvamp 2 zool: svamp (1) av slektene *Euspongia* og *Hippospongia*

veps insekt av familien *Vespidae*

vestape ape med bred nese og lang gripehale av overfamilien *Ceboidea* som bare fins i Mellom- og Sør-Amerika

vikler 2 liten el. mellomstor sommerfugl av overfamilien *Tortricidae*

villsvin dyr av slekten ekte svin med lange støttenner og stiv pels, *Sus scrofa*

vipe vadefugl av slekten *Vanellus* med fjærtopp i nakken, særlig *Vanellus vanellus*

virveldyr dyr med virvelsøyle av gruppen *Vertebrata*, som omfatter fisker, amfibier, krypdyr, fugler og pattedyr, vertebrat

vorsteher mellomstor brun (og grå) fuglehund

vortebiter gresshoppeart, *Decticus verrucivorus*

vortesvin klumpet dyr med stort hode og vorter på kinnene av den afrikanske villsvinslekten *Phacochoerus*

vrakfisk 1 (tropisk) piggfinnefisk i havabborfamilien som ofte oppholder seg i nærheten av vrakgods og flytende avfall, *Polyprion americanus*

våk rovfugl av slekten *Buteo*

ærfugl stor dykkand, *Somateria mollissima*

øgle krypdyr som hører til ordenen *Lacertilia*

øresel sel (I) av familien *Otariidae*, som har ytre ører

ørkengaupe rovdyr av gaupeslekten som lever i steppeområder i Afrika og Asia, karakal, *Felis caracal*

ørkenløper vadefugl som heller løper enn flyr, og som lever mest i ørken- og steppestrøk i Nord-Afrika og Sørvest-Asia, *Cursorius cursor*

ørkenrotte rotte som lever i ørkenstrøk, av underfamilien *Gerbillinae*

ørn 1 stor rovfugl av familien *Accipitridae*

ørret el. **aure** fisk av lakseslekten, *Salmo trutta*
østers musling av familien *Ostreidae*
ål slangelignende beinfisk, *Anguilla anguilla*
ålekvalbe piggfinnefisk med ålelignende utseende, *Zoarces viviparus*
ålepadde ålelignende halepadde som lever i ferskvann i det sørlige Nord-Amerika, *Amphiuma means*
åreving(e) insekt av en insektorden som omfatter bl a bier, maur og veps, der de fleste artene har to par klare vinger med årenett, *Hymenoptera*
åtselbille I bille av familien *Silphidae* som lever av råtnende dyr el. planter, sopp, levende urter el. snegler
åtselbille II skadedyr på kål o a, *Blitophaga opaca*
åtselgraver bille av slekten *Necrophorus* som hører til familien åtselbiller

Funksjonelle dyrebetegnelser

alpukka 2 ull av alpukka (1)
blårev (pelsverk av) varietet av polarrev med blålig glans i pelsen, *Alopex lagopus*, jf *hvitrev
broiler kylling som føres opp for kjøttets skyld og slaktes når den har nådd en vekt av 750—1200 g
bøffel 3 bøffellær
chinchilla 2 pelsverk av chinchilla (1)
dølehest brun el. svart arbeidsvillig trekkhest av en østlandsk hesterase
gjøkalv 2 kjøtt av gjøkalv (1)
håbrann (normalt 2—3 m lang) hai med velsmakende kjøtt av familien *Isuridae*, sildehai, *Lamna nasus*
klippfisk flekt, saltet og tørket fisk, særlig torsk
kramsfugl småfugl som brukes til mat
kylling 1 (kjøtt av) unge av hønsefugl, kjukling
mink 2 skinn, pelsverk av mink (1)
opossum 1 (pelsverk av) pungape
opossum 2 (pelsverk av) pungrotte
ozelot 2 skinn av ozelot (1)
sardell småfisk av familien *Clupeidae*, bl a ansjos, nedlagt i saltlake
sardin 2 sardin (1) og lignende fisk, f eks brisling, som er nedlagt hermetisk
settefisk kunstig oppalt fiskeyngel som settes ut i fiskevann
skalldyr betegnelse på økonomisk viktige krepsdyr og muslinger, f eks reker, kreps, hummer, krabbe
skilpadde 2 kjøtt av skilpadde
skilpadde 3 hornplater av havskilpadde som brukes til hårnåler, kammer, smykker o l
småvilt fellesbetegnelse på mindre ville dyr og fugler
sobel (pelsverk av) mårhund som lever i Nordøst-Asia, *Martes zibellina*
taskekrabbe stor, spiselig krabbe med rødbrunt skall, *Cancer pagurus*

Nominale plantebetegnelser

ampelplante ampelplante
bastard 2 biol: dyr el. plante som er resultat av en krysning, hybrid
beitegress 1 gress som passer til beiting
beitegress 2 gress på beitemark
belgplante skolimplante
blomst 2 plante som blomstrer
blomsterløk *sette b- til jul*, jf *løk (I,1)
busk 2 lite tre som ligner en busk (1)
bærbusk busk som det vokser bær på; busk som en dyrker på grunn av bærene
daugress el. ~**gras** livløst, vissent gress
dekkfrøing dekkfrøet plante, t forskj fra nakenfrøing
epifytt plante som vokser på en annen plante uten å snylte
evighetsblomst plante med blomst som beholder form og farge også i død tilstand
firkløver I kløver (II) med fire småblad i stedet for normalt tre
frukttre tre som bærer frukt
frøplante blomsterplante; groplante, kimplante; plante som en dyrker for å avle frø
frøtre bartre som bærer frø
gjærsopp mikroskopisk encellet sopp som framkaller gjæring
grunnstamme 1 plante der andre, mer verdifulle, planter podes inn
hageblomst blomst som dyrkes i hage
halofytt halofil plante
halvbusk plante som har treaktig stengel nederst, mens den øverste delen er grønn og visner om vinteren
halvsnylter ugress som tar næring dels fra jorda og lufta og dels fra den planten den lever på
hannplante enkjønnet plante med hannblomster
hannblomst blomst som har pollenbærere, men ingen fruktemner
hattopp sopp som har fruktlegame med hatt (2)
hermafroditt tvekjønnet plante, dyr el. menneske
hirse 2 fellesbetegnelse på flere kornarter i varme land
honningplante plante med mye honning
hunnplante enkjønnet plante med hunnblomster
hunnblomst blomst som har fruktemner, men ingen el. forkrøplede pollenbærere
hussopp sopp som gjør skade på treverk i hus
hybrid plante el. dyr som er framkommet ved krysning mellom to arvemessig ulike arter
hydrofytt plante som vokser helt el. delvis i vann, vannplante
julegran (ofte større, utendørs) juletre
juletre 1 bartre som en tar inn i julen og pynter med lys, glitter o l
karplante plante med åresystem for plantevæsken
kautsjukplante plante som gir kautsjuk
kimplante plante i første utviklingstrinn etter fullbyrdet befruktning
klatreplante plante med tynn stengel og særskilte klatreorganer til å holde seg oppe med
klokke 4 klokkeformet blomst
knappehullsblomst blomst som en bærer i knapphullet
kosmopolitt 2 dyr el. plante som forekommer over hele verden
krekle krokettre, gren
krydderplante vill el. dyrket plante som en får krydder av

kulturplante planteart som vanligvis blir dyrket
livstre myt: tre som er sete for livgivende krefter
låg gammelt nedfalt tre
malmfuru furu som inneholder mye kjerneved
markblomst viltvoksende blomst
matsopp sopp som blir brukt til mat
medisinplante plante som blir brukt til (å lage) medisin
mellomvert biol: vertsdyr el. vertsplante som en parasitt søker til før den søker den endelige verten
misvekst 2 vanskapt plante; lyte
muggsopp sopp som lager mugg
mutant ny form av plante el. dyr som er resultat av mutasjon
myrplante
nakenfrøing nakenfrøet plante
nytteplante plante som nyttes til føde el. materiale, mots *prydplante
oljeplante plante som det kan utvinnes olje av
paddehatt sopp med hatt
parasitt 1 dyr el. plante som lever på en annen organisme og tar næring fra den
perenn flerårig plante, staude
potteplante plante som vokser i potte
prydbusk busk dyrket til pryd
prydplante plante dyrket til pryd, mots *nytteplante
rakletre tre el. busk med rakler
rotugras el. ~**ugress** flerårig ugress som formerer og sprer seg både vegetativt og med frø el. sporer, vandrende ugress
rotvekst plante som dyrkes på grunn av rota
rotvelte vindfelt tre som er revet opp med rot (I)
ruderatplante plante som vokser på avfallsplasser, på grusete steder o l
rødfuru furu med rød ved
sandeltre forskjellige tropiske treslag med hard ved
saprofyt plante som lever på døde dyre- og planterester
sjøblomst blomst som vokser i sjøen, særlig i havet
skate tørket tre uten grener
skjegg-gran el. **skjegggran** gran med skjeggglav
skogblomst blomst som vokser i skog
skrøfterug rug av det mest modne og fullvektige slaget
slyngplante plante som slynger seg oppover noe
snittblomst avskåren blomst til bruk i dekorasjoner
snylteplante plante som lever som parasitt
solitær 1 tre, busk som står for seg selv
sporeplante plante som formerer seg ved sporer (II)
staude flerårig (pryd)plante
stueplante 1 potteplante i stue
sukkulent plante med saftig vev
sumpplante plante som helst vokser i sumper
tallus plante(legeme) som ikke har rot, stengel og blad

tang 1 fellesbetegnelse for de største algene i sjøen
tidliggrønnsak grønnsak som blir tidlig moden
tornebusk busk med roser og torner
totem dyr, plante el. naturfenomen som en stamme identifiserer seg med og dyrker som guddom
trøskesopp sopp som framkaller trøske (II), særlig *Candida albicans*
tungras el. ~**gress** 1 gress som vokser på tunet
tørrfuru furu som har tørket på rot
tørrgran gran tørket på rot
ugress el. **ugras** hardfør vekst som fortrenger kulturplanter
vannplante plante som vokser i vann
vertsplante el. **vert-** plante som en snylter lever på
vindfall 2 nedblåst tre, rotvelte

Naturlige platebetegnelser

abrodd plante med sterk krydderlukt av slekten malurt, *Artemisia abrotanum*
adonis 2 plante av slekten *Adonis* i soleiefamilien
agurk 1 (frukt av) planten *Cucumis sativus*
akantus 1 plante av slekten *Acanthus*
akasie plante, busk, tre med dobbeltfinnete blad og gule blomster av slekten *Acacia* i erteblomstfamilien
akeleie plante med poseformede kronblad av slekten *Aquilegia* i soleiefamilien
alant flerårig plante av slekten *Inula* i kurvplantefamilien
alge 2 encellet el. flercellet sporeplante som vokser i sjø, ferskvann el. på fuktige steder
algessopp parasittsopp av gruppen *Phycomycetes*
alm 1 tre av slekten *Ulmus* i almefamilien
aloe plante av slekten *Aloe* i liljefamilien
alpefiol plante av slekten *Cyclamen* i nøkleblomstfamilien
alperose plante av slekten *Rhododendron* i lyngfamilien
amaryll(is) prydpilte i narsissfamilien, *Amaryllis belladonna*
ambrosia 2 ettårig ugress av slekten *Ambrosia* i kurvplantefamilien
ananas 1 plante av slekten *Ananas* i ananasfamilien
anemone flerårig vårplante med jordstengel og flikete blad av slekten *Anemone* i soleiefamilien
angiosperm dekkfrøet plante
anis 1 en ca 30 cm høy, ettårig skjermplante med aromatisk lukt, *Pimpinella anisum*
appelsintre eviggrønt tre med hvite, velluktende blomster, *Citrus sinensis*
aprikostre lite tre i steinfruktfamilien som blomstrer på bar kvist om våren, *Prunus armeniaca*
artisjokk el. **artiskokk** 1 kurvblomstret plante av tistelgruppen, *Cynara scolymus*
arve lodden plante med små flate blad av slekten *Cerastium* i nellikfamilien
asal tre el. busk av slekten *Sorbus* i rosefamilien
asalea prydpilte i alperosefamilien, *Rhododendron indicum*
ask 1 løvtre av slekten *Fraxinus* i oljetrefamilien
asparges 1 plante av en slekt i liljefamilien, *Asparagus officinalis*
aspidistra stueplante av slekten *Aspidistra* i liljefamilien
asters (hage)plante av slekten *Aster* i kurvplantefamilien

avokadotre tre i laurbærfamilien, *Persea gratissima*
bakterie mikroskopisk, av og til sykdomsframkallende, encellet plante uten klorofyll
balderbrå kurvplante med findelte blad og store kurver, *Matricaria inodora*
ballblom plante av slekten *Trollius* i soleiefamilien, knappsøleie
balsatre tropisk løvtre som har svært lett og porøs ved, *Ochroma lagopus*
balsam 3 prydblante i kurvplantefamilien, *Chrysanthemum balsamita*
balsamgran amerikansk edelgran som er svært rik på harpiks, *Abies balsamea*
balsampoppel poppel med duftende knopper og med blad som er hvite på undersiden, *Populus balsamifera*
bananplante plante av den tropiske slekten *Musa*
barlind eviggrønt tre av slekten *Taxus* i barlindfamilien
bartre tre med nål- el. skjellformede blad og med enkjønnede, nakne blomster
basilikum el. **basilik** 1 ettårig krydderplante i leppeblomstfamilien, *Ocimum basilikum*
batate søtpotet(plante)
begonia plante av slekten *Begonia* i familien *Begoniaceae*
bekkesildre liten urt med mørkegrønne blad, *Saxifraga rivularis*
belladonna 1 giftig urt fra middelhavslandene, *Atropa belladonna*
berberis viltvoksende busk med lange grener og gule blomsterklaser, *Berberis vulgaris*
bergflette eviggrønn plante av slekten *Hedera* i bergflettefamilien, eføy
bergfrue plante av sildreslekten, *Saxifraga cotyledon*
bergknapp plante av slekten *Sedum* i bergknappfamilien
bergveronika flerårig plante i leppeblomstfamilien med tykke blanke blad og mørkeblå blomster, *Veronica fruticans*
bete plante av slekten *Beta* i meldefamilien
betelpalme statelig, slank palme med stor krone av meterhøye blad, *Areca catechu*
bevreasp el. ~**osp** osp (som har blad som skjelver)
bispielue 1 prydblante i berberisfamilien, *Epimedium alpinum*
bjerk el. **bjørk** 1 tre av slekten *Betula* i bjørkefamilien
bjørnebær fellesbetegnelse på en gruppe arter av slekten *Rubus* med svart(rød)e bringebærlignende bær
bjørnekjeks plante av slekten *Heracleum* i skjermplantefamilien
blodbøk el. ~**bok** bok med rødfiolette blad, *Fagus sylvatica atropunicea*
blodsdråpe / bot.: Kristi b- prydblante av slekten *Fuchsia*
blomkarse plante av slekten *Tropaeolum* i blomkarsefamilien
blomkål 1 en varietet av kål, *Brassica oleracea*, varietet *botrytis*
blomkålsopp sopp som ligner blomkål, *Sparassis crispa*
blæretang saltvannsplante av brunalgene, *Fucus vesiculosus*
blåbær (bær av) plante i lyngfamilien, *Vaccinium myrtillus*
blåklokke plante med blå, klokkeformede blomster, *Campanula rotundifolia*
blåknapp flerårig plante i kardeborrefamilien med blå blomster, *Succisa pratensis*
blåkoll flerårig leppeblomstret plante med blåfiolette blomster, ølkall, *Prunella vulgaris*
blåregn høy, slyngende erteblostmret plante med finnete blad og hvite el. blåfiolette blomster i klaser, *Wistaria sinensis*
blåveis 1 flerårig vårplante med dypt tredelte blad og blå blomster i soleiefamilien, *Hepatica nobilis*
bokhvete plante av slekten *Fagopyrum* i syrefamilien

bomull 1 plante av slekten *Gossypium* i kattostfamilien
borre 1 plante av slekten *Arctium* i kurvplantefamilien
boysenbær (bær av) busk som er en krysning mellom bringebær, bjørnebær og loganbær
brannlilje prydplante i liljefamilien, *Lilium bulbiferum*
brenn-nesle el. **brennesle** el. **brennenesle** plante med brennhår av slekten *Urtica* i neslefamilien
bringebær 1 busk av slekten *Rubus* i rosefamilien
brokkoli en slags blomkål, aspargeskål, *Brassica oleracea*
brokkurt liten, grønnblomstret plante i nellikfamilien, *Herniaria glabra*
brudelys sumpplante som bærer en skjerm med røde blomster i toppen, *Butomus umbellatus*
brudeslør plante med hvite el. røde blomster i rikblomstret topp av slekten *Gypsophila* i nellikfamilien
brudespore høy, flerårig plante i marihandfamilien, *Gymnadenia conopsea*
brunalge alge av gruppen *Phaeophyceae*
brunrot plante av slekten *Scrophularia* i maskeblomstfamilien
brødfrukttre tropetre av flere arter i morbærfamilien med læraktige blad og enkjønnete blomster
ekte *b-* treet *Artocarpus incisa*
bukkeblad flerårig myrplante i bukkebladfamilien, *Menyanthes trifoliata*
busk 1 en forholdsvis lav flerårig vedplante som grener seg ut fra grunnen
buksbom vintergrønn prydplante med læraktige blad av slekten *Buxus* i buksbomfamilien
buskfuru furuart fra fjellstrøkene i Mellom- og Sør-Europa, *Pinus mugo*
bulmeurt giftig urt i søtvierfamilien, villrot, *Hyoscyamus niger*
bunke plante av slekten *Deschampsia* i gressfamilien
busknelik ettårig nellik med blomster i tette, flate skjærmer av slekten *Dianthus*
bygg 1 gress- og kornplante av slekten *Hordeum* i gressfamilien
bærlyng plante av slekten *Vaccinium* i lyngfamilien
bøffelgress el. ~**gras** småvokst præriegress som lager tette tuer el. matter, *Buchloë dactyloides*
bøk 1 høyt tre av slekten *Fagus* i bøkefamilien
bønnevikke ettårig, meterhøy plante av slekten *Vicia* med hvite og svarte blomster
cannabisplante
daddelpalme tre i palmefamilien med spiselige frukter, *Phoenix dactylifera*
daunesle el. **dauv~** plante som ligner brennesle, men ikke brenner, *Lamium album*
dill 1 ettårig krydderplante med findelte blad og gule blomster i skjermplantefamilien, *Anethum graveolens*
doggpil tre med kvasstaggete blad i pilfamilien, *Salix daphnoides*
dragelilje buskaktig plante i liljefamilien, *Cordyline terminalis*
dvergbjerk el. ~**bjørk** buskformet bjørkeart, *Betula nana*
dvergjamne liten gulgrønn karsporeplante i dvergjamnefamilien, *Selaginella selaginoides*
dvergmispel busk i rosefamilien, *Cotoneaster integerrima*
dylle stor plante med gule blomster i halvskjerm av slekten *Sonchus* i kurvplantefamilien
då el. **dåe** ettårig (åker)gress av slekten *Galeopsis* i leppeblomstfamilien
edelgran eviggrønt bartre av slekten *Abies* i granfamilien, med flate nåler som har to hvite striper på undersiden, sølvgran
edelweiss liten alpin kurvplante med hvite blomster, *Leontopodium alpinum*
eik 1 løvfellende el. vintergrønt tre av slekten *Quercus* i bøkefamilien med grove grener, hard, fast ved og avlange, brungule nøtter som sitter i skåler
einer 1 nålebusk av sypressfamilien, *Juniperus communis*

endiv 1 ett- el. toårig salatliggende plante i kurvplantefamilien, *Cichorium endivia*

engkarse flerårig plante i korsblomstfamilien, *Cardamine pratensis*

engnellik plante i nellikfamilien med langskaftede blomster og røde (kron)blad, *Dianthus deltoides*

engsoleie flerårig ugressplante med gule blomster av soleieslekten, smørblomst, *Ranunculus acris*

engsyre flerårig plante i syrefamilien med pilformede blad og små, rødaktige blomster, *Rumex acetosa*

epletre frukttre av slekten *Malus* i eplefamilien, apal

ert 1 plante av slekten *Pisum* i erteblomstfamilien

estragon 1 flerårig krydderplante med lange, smale blad, *Artemisia dracunculus*

eukalyptus stort tre med glatt bark og tykke, læraktige blad av en australsk slekt i myrtefamilien

fennikel 1 flerårig, meterhøy krydderplante i skjermplantefamilien, *Foeniculum vulgare*

ferskentre lite tre med lyserøde blomster i steinfruktfamilien, *Prunus persica*

fikentre 5—6 m høyt frukttre i morbærfamilien som blomstrer tre ganger i året, *Ficus carica*

finnskjegg flerårig ugress med stive, børsteformede blad, *Nardus stricta*

fiol plante med veik stengel, hjerte- el. nyreformede blad og femtallsblomster av slekten *Viola* i fiolfamilien

firblad flerårig plante i liljefamilien, *Paris quadrifolia*

fjellbjørk el. **~bjerk** vanlig bjørk, *Betula pubescens*, t forskj fra *dvergbjørk og *lavlandsbjørk

fjellflokk flerårig plante med rak stengel, *Polemonium caeruleum*

fjellfuru underart av vanlig furu, *Pinus lapponica*

fjæreknapp el. **fjøre~** ettårig, høy plante i kurvplantefamilien med smale flikete el. finnete blad og gule blomsterkurver, *Cotula coronopifolia*

flammebjørk el. **~bjerk** bjørk der fibre i veden går i bølger

flittiglise stueplante som blomstrer nesten hele året, *Impatiens walleriana*

floghavre ugress som ligner på dyrket havre, *Avena fatua*

floks hageplante med hele, motstående blad og blomster i klaser av slekten *Phlox* i fjellflokkfamilien

fluesopp sopp av slekten *Amanita*, der mange er giftige

fløyelsblomst ettårig plante med gule og brune fløyelsaktige blomster av slekten *Tagetes* i kurvplantefamilien

forlemmegei plante med smale blad og vakre, regelmessige blomster av slekten *Myosotis* i rubladfamilien

forsytia (pryd)busk med gule, klokkeformede blomster av slekten *Forsythia* i oljetrefamilien, gullbusk

fredløs flerårig plante av slekten *Lysimachia* i nøkleblomstfamilien med motsatte el. kransstilte blad og store blomster

fresia prydplante av slekten *Freesia* i sverdliljefamilien

fuglevikke plante med tynn, grenet stengel med 8—10 småblad og blåfiolette blomster, *Vicia cracca*

fuksia prydplante med hengende blomster av slekten *Fuchsia* i nattlysfamilien

furu 1 eviggrønt bartre med kransstilte kvister og flerårige nåler av slekten *Pinus* i furufamilien

gallebær el. **gall~** flerårig, giftig klatreplante med tykk, hvit rot, håret stengel og håndflikete blad av slekten *Bryonia* i gresskarfamilien

gardenia tropisk busk med (gul)hvite, velluktende blomster av slekten *Gardenia* i maurefamilien

gaukesyre el. **gauk~** el. **gjøk(e)~** liten flerårig plante med trekoplede blad og femtallsblomster av slekten *Oxalis* i gaukesyrefamilien

geiterams el. **geit~** flerårig plante i nattlysfamilien, *Chamaenerion angustifolium*

georgine flerårig urt med knollformede røtter av slekten *Dahlia* i kurvplantefamilien

geranium 1 plante av slekten *Geranium*, storkenebb (I)

gjeldkarve skjermplante med enkelt- el. dobbeltfinnete blad som ligner litt på karve, pimpernel (3), *Pimpinella saxifraga*

gjetertaske ettårig, korsblomstret plante med hvite blomster i lang klase, hyrdetaske, taskegress, *Capsella bursa-pastoris*

gladiolus knollvekst med skjeve, vakre blomster og sverdformede blad av slekten *Gladiolus* i sverdliljefamilien

gloksinia stueplante med knoll, kort stengel, store mørkegrønne blad og klokkelignende blomster i familien *Gesneriaceae*

gran 1 bartre med flerårige nåler som sitter enkeltvis på kvistene, av slekten *Picea* i furufamilien

granlav lav som vokser på gran

grepplyng liten plante med krypende skudd, vintergrønne blad og lyserøde blomster, *Loiseleuria procumbens*

gress el. **gras** 1 også koll.: plante(r) av art(er) i gressfamilien el. lignende blomsterløse vekster

gresskar 1 tofrøbladet, langstilket plante med håndnervete blad av slekten *Cucurbita* i gresskarfamilien

gressløk 1 gresslignende løkplante, *Allium schoenoprasum*

grønmalge alge av gruppen *Chlorophyta* el. *Chlorophyceae*

gråselje stor busk med grove, rette kvister og grålodne årsskudd og blad, *Salix cinerea*

gråurt lodden kurvblomstret plante med smale, avlange blad og små kurver i aks el. halvskjerm av slekten *Gnaphalium*

gullkrage plante med saftig stengel og gule blomster, gul prestekrage, *Chrysanthemum segetum*

gullregn giftig busk, tre av slekten *Laburnum* i erteblomstfamilien

gullrips prydbusk med gule, duftende blomster, *Ribes aureum*

gullstjerne løkplante i liljefamilien, *Gagea lutea*

gulrot 1 toårig skjermplante med kantet, stivhåret stengel og findelte blad, *Daucus carota*

gummitre fellesbetegnelse for trær som gir gummi (2), bl a *Hevea brasiliensis* og *Ficus elastica*

gyllenlakk prydblade med rød-gule blomster, *Cheiranthus cheiri*

gyvel erteblomstret plante med gule blomster, *Cytisus scoparius*

gåseblom plante med store, vakre blomsterkurver av slekten *Anthemis* i kurvplantefamilien

gåsefot ettårig plante med slakk stengel og liten, mørkeblå krone, *Asperugo procumbens*

gåsemure flerårig vandrende ugress med krypende, rotslående stengler og gule blomster, *Potentilla anserina*

hageert ettårig urt med hvite blomster som klatrer ved hjelp av slyngtråder, *Pisum sativum*

hagenellik høy, opprett og blågrønn plante med motsatte smale blad, *Dianthus caryophyllus*

hagtorn busk el. lite tre av slekten *Crataegus* i rosefamilien

halvgress el. ~**gras** plante i starrfamilien, *Cyperaceae*

hanekam 2 flerårig viltvoksende plante i nellikfamilien, *Lychnis flos-cuculi*

hanekam 3 plante av slekten kamblom i amarantfamilien, *Celosia cristata*

hardhvete hveteart med høyt proteininnhold, *Triticum durum*

haremat ettårig kurvplante med små gulblomstrete kurver, *Lapsana communis*

harerug flerårig plante i syrefamilien med hvite el. lyserøde blomster i aks, *Polygonum viviparum*

hassel busk el. mindre tre av slekten *Corylus* i hasselfamilien

haukeskjegg plante med gulblomstrete kurver av slekten *Crepis* i kurvplantefamilien

havre ettårig gress- og kornslag med hengende småaks i åpen topp, *Avena sativa*

hegg tre i rosefamilien med hvite, sterkt duftende blomster og svarte bær, *Prunus padus*
heliotrop 2 prydplante med fiolette, vaniljeduftende blomster i rubladfamilien, *Heliotropium peruvianum*
hengebjørk el. ~**bjerk** bjørk med hengende grener, lavlandsbjørk, *Betula verrucosa*
hestekastanje tre med motstilte, koplede blad og kapselfrukt av slekten *Aesculus*, særlig om arten *Aesculus hippocastanum*
hestehavre meterhøyt flerårig gress, *Arrhenatherum elatius*
hestehov II kurvblomstret plante med hestehovformede blad, leirfivel, *Tussilago farfara*
hibiskus plante av slekten *Hibiscus* i kattostfamilien
hickory nordamerikansk tre av slekten *Carya* i valnøttfamilien
hirse 1 plante av slekten *Panicum* i gressfamilien
hodekål kål der bladene danner et hode, *Brassica oleracea* varietet *capita*
honningblom liten orkidé med gulgrønne blomster og sterk honningduft, *Herminium monorchis*
honningsopp hattopp som gjør stor skade på skog, *Armillariella mellea*
hortensia prydplante av slekten *Hydrangea* i bergsildrefamilien
huldreblom orkidé uten røtter med få blekgule blomster, *Epipogium aphyllum*
huldregress el. ~**gras** meterhøyt, flerårig gress med slapp topp og brede, tynne blad, *Cinna latifolia*
humle 1 flerårig slyngplante i hampefamilien, *Humulus lupulus*
humleblom el. flerårig plante med tykk jordstengel av slekten *Geum* i rosefamilien
hundekjeks II viltvoksende plante i skjermplantefamilien, *Anthriscus sylvestris*
hundepersille vill giftig skjermplante, *Aethusa cynapium*
hundetunge 2 toårig plante i rubladfamilien, *Cynoglossum officinale*
husfred 2 stueplanten *Helxine soleirolii*
hvitkløver kløver (II) med krypende stengel og hvite blomster, *Trifolium repens*
hvitkål hodekåltype med mer el. mindre lyse blad inne i hodet, *Brassica oleracea capitata alba*
hvitløk løkart med sterk lukt og smak der flere sideløker (fedd) er samlet under ett skall, *Allium sativum*
hvitveis flerårig urteplante med hvit el. svakt rødlig blomst i soleiefamilien, *Anemone nemorosa*
hyasint plante med sterk, søtlig lukt av slekten *Hyacinthus* i liljefamilien, svibel
hyll plante av slekten *Sambucus* i kaprifolfamilien
høstrug rugslag som blir sådd på ettersommeren el. om høsten, og som blir høstet året etter
ibenholt hardt mørkt treslag, særlig av planteslekten *Diospyros*
ildkvede prydbusk av slekten *Chaenomeles* i rosefamilien, særlig vanlig ildkvede el. prydkvede, *Chaenomeles japonica*, og praktildkvede, *Chaenomeles maulei*
iris 2 planteslekt i sverdliljefamilien
islandslav gråbrunt, buskformet lav som er vanlig over store deler av Norge, *Cetraria islandica*
isop 1 dvergbusk i leppeblomstfamilien med sterk krydderlukt, *Hyssopus officinalis*
issoleie høyfjellsplanten *Ranunculus glacialis*, isranunkel, reinblom
ister busk el. lite tre av slekten pil, *Salix pentandra*
jakaranda 1 søramerikansk tropisk tre av slekten *Jacaranda*
johannesbrødtre tre i familien Caesalpiniaceae, som er vanlig i middelhavslandene, *Ceratonia siliqua*
jonsokblom plante av slekten *Melandrium* i nellikfamilien
jordrøyk plante av slekten *Fumaria* i jordrøykfamilien, særl om arten *Fumaria officinalis*
juleglede stueplanten *Begonia cheimantha* (som blomstrer i november—desember)
julestjerne 3 potteplante i vortemelkfamilien, *Euphorbia pulcherrima*

jåblom el. **ljåblom** flerårig plante i bergsildrefamilien, *Parnassia palustris*
kaffetre eviggrønt tre el. busk av planteslekten *Coffea* i maurefamilien, *Coffea arabica*
kakaotre tre med agurklignende frukt med mange frø, *Theobroma cacao*
kaktus plante i familien *Cactaceae*
kalebasstre tre i tropisk Amerika, *Crescentia cujete*
kalkalge alge med kalk i celleveggene
kalmus 1 vannplante i myrkonglefamilien, *Acorus calamus*
kamelia opprinnelig japansk prydpilte i tebuskfamilien, *Camellia japonica*
kamfetre østasiatisk tre i laurbærfamilien, *Cinnamomum camphora*
kamgras el. ~gress flerårig gressart med kamformede dekkblad, *Cynosurus cristatus*
kamille plante av slekten balderbrå i kurvplantefamilien, *Matricaria recutita*
kaneltre tre i laurbærfamilien, *Cinnamomum zeylanicum*
kannebærer insektetende klatreplante med bladspisser som ligner kanner, av slekten *Nepenthes*
kantkonvall konvall med kantet stengel, *Polygonatum odoratum*
kantarell skivesopp med traktlignende hatt, *Cantharellus*
kantlyng mørkegrønn lyng med hvite blomster, *Cassiope tetragona*
kapoktre bomullstre, *Ceiba pentandra*
kapersbusk tornet og klatrende busk med hvite blomster, *Capparis spinosa*
kaprifol slyngende plante i kaprifolfamilien, *Lonicera caprifolium*
kardeborre toårig, stor pigget og stivhåret urt, *Dipsacus sylvestris*
karse plante av slekten *Lepidium* i korsblomstfamilien
karsporeplante sporeplante med rot, stengel og blad og åresystem for plantevæskan, *Pteridophyta*
kasjutre amerikansk tropisk tre, *Anacardiu occidentale*
kattost plante av slekten *Malva* i kattostfamilien
kattefot 2 plante av slekten *Antennaria* i kurvplantefamilien
kattehale 2 sumpplante, *Lythrum salicaria*
keiserkrone 2 plante i liljefamilien, *Fritillaria imperialis*
kepaløk stor toårig løkart, rødløk, *Allium cepa*
kildegress el. ~gras flerårig gress som vokser på våte steder, *Catabrosa aquatica*
kinabarktre søramerikansk tre av slekten *Chinchona* i maurefamilien
kinakål salatliggende ettårig kålart, *Brassica pekinensis*
kirsebær (frukt av) treet *Prunus cerasus* i rosefamilien
kiselalge encellet plante med kiselsyre i celleveggen av gruppen *Diatomaceae*
kjempe 2 plante av slekten *Plantago* i kjempefamilien
kjempekaktus nordamerikansk søyleformet kaktusart, *Carnegia gigantea*
kjuke 1 sopp i familien *Polyporaceae* hard sopp på tre
klematis flerårig, klatrende hageplante av slekten *Clematis*
klinte ugress i nellikfamilien, *Agrostemma githago*
klokkelyng poselyng med lyserød krone og kjertelhår, *Erica tetralix*
klourt flerårig plante i leppeblomstfamilien, *Lycopus europaeus*
kløver 1 flerårig plante av slekten *Trifolium* i erteblomstfamilien
knutekål varietet av dyrket kål der stengeltoppen svulmer opp til en knoll, *Brassica oleracea*, varietet *gongylodes*
kokabus busk med blad som inneholder kokain, *Erythroxylon coca*
kokos (steinfrukt av) palmen *Cocos nucifera*

kolokvint (appelsinstor frukt av) plante i gresskarfamilien, *Citrullus colocynthis*
kongekrone 2 lilje med stor hengende klokkeformet blomst, rutelilje, *Fritillaria meleagris*
kongslys høy plante med gule blomster av slekten *Verbascum* i maskeblomstfamilien
konvall 1 plante av slekten *Polygonatum* i liljefamilien
korgblomst jf *kurvplante
korkeik vintergrønn eik som dyrkes i vestlige middelhavsland, *Quercus suber*
kornblomst plante i kurvplantefamilien, opprinnelig med blå blomster, *Centaurea cyanus*
kornell (plante av) slekten *Cornus* i kornellfamilien
korsblomst el. ~**blom** plante i korsblomstfamilien
koto vestafrikansk løvtre, *Pterygota macrocarpa*
kranskonvall konvall med blad i krans, *Polygonatum verticillatum*
kranslilje plante i liljefamilien med blad i krans, krøllilje, *Lilium martagon*
krekleng (svarte bær av) dvergbusk med vintergrønne nålformede blad, *Empetrum nigrum* og *Empetrum hermaphroditum*
kremle skivesopp av slekten *Russula*
kristtorn busk, tre med eviggrønne blad med torner i kanten, *Ilex aquifolium*
krökus staude i sverdliljefamilien som blomstrer tidlig om våren, *Crocus*
krusetistel ugressplante i kurvplantefamilien med vingekantet stengel og røde kroner, *Carduus crispus*
kruskål grønnkål med sterkt krusete blad
kryddernelliktre tre i myrtefamilien, *Syzygium caryophyllatum*
krypsoleie flerårig ugress i soleiefamilien med krypende, rotslående stengler, *Ranunculus repens*
krysantemum plante av slekten *Chrysanthemum* i kurvplantefamilien
kubjelle 2 flerårig plante i soleiefamilien, *Pulsatilla pratensis*
kung velluktende, leppeblomstret plante, bergmynte, *Origanum vulgare*
kurvplante plante i kurvplantefamilien
kusymre vårplante i nøkleblomfamilien, *Primula vulgaris*
kvann sterktluktede skjermplante med grov rot og stengel, *Angelica archangelica*
kvede lite tre, busk av forskjellige slekter i rosefamilien, særlig ekte kvede, *Cydonia oblonga* og prydkvede el. vanlig ildkvede, *Chaenomeles japonica*, jf ildkvede
kveke flerårig ugress med krypende jordstengel, *Elytrigia repens*
kveldfiol to- el. flerårig hageplante av slekten *Hesperis* i korsblomstfamilien
kål (blad, hode av) plante av slekten *Brassica* i korsblomstfamilien
lakrisplante en erteblomstret plante, *Glycyrrhiza glabra*
lapprose dvergbusk av slekten alperose, *Rhododendron lapponicum*
laubærtre eviggrønt prydtre med læraktige blad, *Laurus nobilis*
lav koll.: gruppe av planter, *Lichenes*, som hver er bygd opp av en sopp og en alge som lever i symbiose
leppeblomst el. **lepe~** plante i leppeblomstfamilien
lerk nålefellende bartre av slekten *Larix* i granfamilien
levkøy prydblade av slekten *Matthiola* i korsblomstfamilien
lian klatre- el. slyngplante, særlig i tropene
liguster busk, tre med hvite blomster og svarte steinfrukter av slekten *Ligustrum* i oljetrefamilien, som ofte blir brukt til hekk
lilje plante av slekten *Lilium* i liljefamilien
liljekonvall plante i liljefamilien med hvite, klokkeformede blomster, *Convallaria majalis*

lin 1 plante av en slekt i linfamilien, særlig den dyrkede arten *Linum usitatissimum*

linbendel plante av en slekt i nellikfamilien, særlig ugresset *Spergula arvensis*

lind løvtre av slekten *Tilia* i lindefamilien

linnaea krypende plante i kaprifolfamilien, *Linnaea borealis*

linse 1 plante i erteblomstfamilien med spiselige frø, *Lens culinaris*

linsøster korsblomstret plante, særlig som ugress i linåkrer, *Camelina linicola*

lobelia plante av slekten *Lobelia* i lobeliafamilien

lodnegress el. **~gras** flerårig gress med lodne blad og toblomstrete småaks i topp av slekten *Holcus*

lotus 1 asiatisk vannplante i nøkkerosefamilien, *Nelumbo nucifera* el. *Nelumbium nelumbo*

luftløk varietet av kepaløk med små løk i toppen i stedet for blomster

lupin plante av slekten *Lupinus* i erteblomstfamilien

lusegress el. **~gras** grov, gaffelgrenet plante i kråkefotfamilien, *Huperzia selago*

lusern el. **luserne** flerårig erteblomstret plante av slekten *Medicago*

lyng koll.: lave, buskformede planter som for det meste tilhører lyngfamilien

løk 1 plante av slekten *Allium* i liljefamilien

løkurt korsblomstret plante med små, hvite blomster og sterk løklukt, *Alliaria petiolata*

lønn løvtre av slekten *Acer* med håndnervete blad og todelte frukter med vinger

løvehale leppeblomstret plante med lyserøde blomster, *Leonurus cardiaca*

løvemunn plante av slekten *Misopates* i maskeblomstfamilien

løvetann fleråring plante med gule blomster av slekten *Taraxacum* i kurvplantefamilien

løvtre tre med løvblad, t forskj fra bartre

løytnantshjerte hageplante med hjerteformede blomster i valmuefamilien, *Dicentra spectabilis*

magnolia tre el. busk med store blomster av slekten *Magnolia* i magnoliafamilien

maiblom liten, hvitblomstret plante i liljefamilien, bittekonvall, *Maianthemum bifolium*

maigull liten, flerårig vårplante av slekten *Chrysosplenium* i sildrefamilien

mais 1 maisplante, maisgress, *Zea mays*

maki 1 kratt av eviggrønne busker i middelhavslandene

malurt plante med sterk lukt og smak av slekten *Artemisia* i kurvblomstfamilien

mannaask asketre i oljefamilien, *Fraxinus ornus*

mandeltre tre med smale blad og hvite el. rosa blomster i steinfruktfamilien, *Prunus amygdalus*

mangotre tropisk frukttre, *Mangifera indica*

margeritt kurvplante som ligner på prestekrage, *Crysanthemum frutescens*

marianøklebånd el. **~nøkleband** vårplante i nøkleblomstfamilien med gule, velluktende blomster, *Primula veris*

marihånd el. **marihånd** plante av slekten *Orchis* i marihandfamilien

marikåpe plante med store blad, svake stengler og små grønne blomster uten kronblad av slekten *Alchemilla* i rosefamilien

marimjelle ettårig plante med smale blad og toleppet krone av slekten *Melampyrum* i maskeblomstfamilien

markfiol plante i fiolfamilien, *Viola canina*

markjordbær viltvoksende jordbær, *Fragaria vesca*, t forskj fra hagejordbær

maure plante med små blad i kranser av slekten *Galium* i maurefamilien

melde plante av slekten *Chenopodium* i meldefamilien med ørsmå blomster og finhårete blad

meldestokk ettårig ugress med rak stengel, *Chenopodium album*

melisse plante av slekten *Melissa* i leppeblomstfamilien

melon 1 plante i gresskarfamilien, *Cucumis melo*
midd 2 muggsopp (som bl a går på klippfisk)
mimose plante av slekten *Mimosa* med følsomme blad
mispel lav busk uten torner av slekten *Cotoneaster* i rosefamilien
mispeltre lite tre i rosefamilien, *Mespilus germanica*
misteltein liten vintergrønn busk som snylter på løvtrær, *Viscum album*
mjøldrøyesopp sekksporesopp som framkaller mjøldrøye (1)
mogop plante i soleiefamilien med tykke, læraktige blad i rosett, stiv stengel og stor blomst, *Pulsatilla* el. *Anemone vernalis*
molte el. **multe** 1 myrplante i rosefamilien, *Rubus chamaemorus*
morbærtre tre av slekten *Morus* i morbærfamilien med frukter som ligner på bringebær
mose 1 sporeplante av gruppen *Bryophyta* med tydelig generasjonsveksel
moselyng liten moselignende lyngplante med hvite blomster, *Cassiope hypnoides*
moskusurt liten, gulgrønn vårplante med moskuslukt, *Adoxa moschatellina*
mure 1 plante av slekten *Potentilla* i rosefamilien
muskatnøtt-tre el. **muskatnøttre** tropisk, eviggrønt tre med frukter som gir muskat, *Myristica fragrans*
mynte plante med krydderlukt av slekten *Mentha* i leppeblomstfamilien
myrtistel toårig urt i kurvplantefamilien med spisse torner på stengel og blad, *Cirsium palustre*
myrhatt myrplante i rosefamilien, *Potentilla palustris*
myrt tropisk og subtropisk plante av slekten *Myrtus*, særlig om pryddplanten *Myrtus communis* fra middelhavslandene
myrull plante av slekten *Eriophorum* i starrfamilien, med dekkblad som vokser ut til ullhår
myske hvitblomstret plante i maurefamilien som lukter godt når den er tørket, *Galium odoratum*
narsiss løkplante av slekten *Narcissus*, bl a påskelilje og pinselilje
nattens dronning kaktusplanten *Selenicereus grandiflorus*
nattfiol plante av slekten *Platanthera* i marihåndfamilien
nattlys plante av slekten *Oenothera*
nellik 2 plante av slekten *Dianthus* i nellikfamilien
nesle plante som tilhører slekten *Urtica* i neslefamilien, brennesle
nonsblom liten ettårig plante i nøkleblomfamilien, *Anagallis arvensis*
nyseryllik flerårig, vandrende ugress av slekten ryllik, *Achillea ptarmica*
nøkkerose plante i vannliljefamilien med hvite el. gule blomster
nøkleblom el. **~blomst** plante av slekten *Primula* i nøkleblomfamilien
oksetunge 2 flerårig plante i rubladfamilien med blåfiolette blomster, *Anchusa officinalis*
olavsskjegg liten bregne av slekten burkne, *Asplenium septentrionale*
oleander plante av slekten *Nerium* i gravmyrtfamilien
oljepalme fjærpalmen *Elaeis guineensis*
oljetre tre i oljetrefamilien, særlig oliventre
oliventre oljetreet *Olea europaea*
opiumsvalmue plante av slekten valmue, *Papaver somniferum*
orleantre søramerikansk treslag, *Bixa orellana*
orkidé plante i marihåndfamilien, *Orchidaceae*
osp el. **asp** løvtre av poppelslekten, *Populus tremula*
palme (blad av) tre med tett krone og store blad i familien *Palmae*
parasollsopp skivesopp med skjellet hatt av slekten *Lepiota*

pasjonsblomst tropisk klatreplante av slekten *Passiflora* (med blomster som i folketroen symboliserte Jesu lidelseshistorie)

pelargonia prydpilte av planteslekten *Pelargonium* i storkenebbfamilien, jf *geranium*

pengeurt korsblomstret ugressplante, *Thlaspi arvense*

peon el. **pion** prydpilte av slekten *Paeonia* i soleiefamilien

perikum 1 plante av slekten *Hypericum* i perikumfamilien

petunia ettårig plante av slekten *Petunia* i søtvierfamilien med blomster som ligner tobakksblomster, særlig arten *Petunia hybrida*

piggsopp sopp som danner sporer på pigger på undersiden

pil busk el. tre av slekten *Salix* i pilefamilien med hele avlange blad og valseformede rakler

pimpernell 1 plante i rosefamilien, *Sanguisorba minor*

pinje furuslag som vokser i middelhavslandene, *Pinus pinea*

pinselilje velluktende hageplante med hvite blomster i narsissfamilien, *Narcissus poëticus*

pistasjtre treet *Pistacia vera*

plante 1 urt, vekst; ung vekst til å plante ut

platan sydlandsk lønnetre av slekten *Platanus*

plommetre tre av slekten *Prunus* i rosefamilien (før: steinfruktfamilien)

pomeranstre varietet av appelsintreet, *Citrus aurantiacum amara*

poppel tre som hører til slekten *Populus* i pilefamilien

poresopp sopp i familien *Polyporaceae* med sporer som utvikles i porer (trange rør) på fruktlegemene

pors halvmeterhøy busk med sterk aromatisk lukt, *Myrica gale*

poselyng 1 plante av slekten *Erica* i lyngfamilien med poseformede blomster

prestekrage el. **~krave** 2 viltvoksende plante i kurvplantefamilien med hvite tungekroner og gule skivekroner, *Chrysanthemum leucanthemum*

primula plante av slekten *Primula* i nøkleblomfamilien, nøkleblom

prydbønne fire meter høy slyngplante med røde (og hvite) blomster, **Phaseolus coccineus*

pæretre tre av planteslekten *Pyrus* i rosefamilien

påskelilje prydpilte med lysegule blomster, *Narcissus pseudonarcissus*

raigras el. **~gress** ett- el. flerårig gress av slekten *Lolium*

ramsløk løkart i liljefamilien med brede liljekonvallignende blad, *Allium ursinum*

ranunkel plante som hører til slekten *Ranunculus* i soleiefamilien

reinfann kurvblomstret plante med sterk krydderlukt, *Chrysanthemum vulgare*

reinlav navn på lavararter av slekten *Cladonia*, ofte kalt reinmose

reinrose dvergbusk i rosefamilien, *Dryas octopetala*

revebjelle meterhøy plante i maskeblomstfamilien, *Digitalis purpurea*

ringblomst kurvblomstret plante med gule blomster, *Calendula officinalis*

rips (røde el. hvite bær av) busk av slekten *Ribes* i sildrefamilien

riske skivesopp med melkesaft av slekten *Lactarius*

risle 1 liten busk

rododendron eviggrønn busk av slekten *Rhododendron* i lyngfamilien, alperose

roe navn på rotvekst i melde- el. korsblomstfamilien

rogn viltvoksende tre i rosefamilien med hvite blomster og røde bær, *Sorbus aucuparia*

rognasal tre i rosefamilien som ligner rogn, *Sorbus hybrida*

rose 1 (blomst av) plante av slekten *Rosa* i rosefamilien

rosebusk el. **rosen~** buskformet rose

rosenkål varietet av arten dyrket kål med små grønne hoder, *Brassica oleracea gemmifera*
rosentre 2 treslag med duft el. farge som kan minne om roser
rosmarin velluktende plante i leppeblomstfamilien, *Rosmarinus officinalis*
rotugras el. ~**ugress** flerårig ugress som formerer og sprer seg både vegetativt og med frø el. sporer, vandrende ugress
rug kornsort og gress av slekten *Secale*
rustsopp parasittsopp som forårsaker sykdom på planter
ryllik kurvblomstret plante av slekten *Achillea*
rødalge el. **raud~** rødaktig spiselig alge av gruppen *Rhodophyta*
rødbete varietet av bete med tykk, rød rot, *Beta vulgaris rubra*
rødeik el. **raud~** amerikansk eik som får røde blad om høsten, *Quercus rubra*
rødkløver dyrket el. viltvoksende kløverart med mørkerøde blomster, *Trifolium pratense*
rødkål rød sort av hodekål, *Brassica oleracea capitata rubra*
rørpalme palme med lange, fingertykke stengler, jf *rotang, spanskrør
røsslyng lyng med rødfiolette blomster, *Calluna vulgaris*
selje tre el. busk i pilefamilien, *Salix caprea*
selsnepe svært giftig sumpplante i skjermplantefamilien, *Cicuta virosa*
sequoia kjempestort bartre som i tertiærtiden var utbredt over store deler av jorden, i dag bare arten *Sequoia sempervirens*, som vokser i California og Oregon, USA
sesam oljeplante som dyrkes i tropene, *Sesamum indicum*
sikori 1 plante i kurvblomstfamilien, *Cichorium intybus*
sildre plante av slekten *Saxifraga* i sildrefamilien
sisalagave planten *Agave sisalana*
sitrontre 1 tre av arten *Citrus medica*
siv gresslignende myr- og vannplanter av slekten *Juncus*
sjalottløk løk av planten *Allium ascalonium*
sjasmin 1 busk av slekten *Jasminium* i oljetrefamilien
skarntyde giftig skjermplante som særlig vokser i de østlige middelhavsland, *Conium maculatum*
skivesopp sopp med loddrette skiver ut fra midten på undersiden av hatten, av ordenen *Agaricales*
skjellrot maskeblomstret snylteplante med blekrøde blomster og skjellformede blad på jordstengelen, *Lathraea squamaria*
skjellsopp brunsporet skivesopp med skjell (I) på hatten, av slekten *Pholiota*
skjermplante plante i skjermplantefamilien
skjærsmine busk av slekten *Philadelphus* i sildrefamilien med motsatte blad og store gulhvite blomster i klaser, jf *sjasmin (2)
skjørbuksurt plante av slekten *Cochlearia* i korsblomstfamilien som inneholder askorbinsyre (vitamin C)
skogstjerne el. **skau~** liten, flerårig plante i nøkleblomfamilien, *Trientalis europaea*
skogfiol fiol som vokser i skog, *Viola riviniana*
skogstorkenebb plante av slekten *Geranium* som er vanlig i skogen og på fjellet, sjuskjære, *Geranium sylvaticum*
skorsoner søreuropeisk kurvblomstret plante med spiselige røtter, svartrot, *Scorzonera hispanica*
skrub-bær el. **skrubbær** plante med røde steinfrukter, *Cornus suecica*
slirekne plante av slekten *Polygonum* i syrefamilien
sløke høy skjermplante med hul stengel, *Angelica sylvestris*
slørsopp skivesopp av slekten *Cortinarius*

slåpe busk i steinfruktfamilien, *Prunus spinosa*
smelle plante av slekten *Silene* i nellikfamilien
smørblomst soleie med gule blomster, særlig engsoleie
smørbukk tykkbladet plante i bergknappfamilien som vokser på tørre steder i lavlandet, *Sedum maximum*
småarve liten plante av slekten *Sagina* i nellikfamilien
snøbærbusk prydbusk med hvite, seige bær som sitter på utover vinteren, *Symphoricarpos albus*
snøkløkke liten løkplante i narsissfamilien med hvit hengende blomst som kommer tidlig om våren, *Galanthus nivalis*
snøstjerne 2 vårplante av slekten *Chionodoxa* i liljefamilien, særlig planten *Chionodoxa luciliae*
soldogg el. **~dugg** plante av slekten *Drosera* i solduggfamilien, med lange kjertelhår som den fanger og fordøyer insekter og andre smådyr med
soleie plante av slekten *Ranunculus* med gule el. hvite blomster
soleihov plante i soleiefamilien med gule blomster og nyreformede blad, bekkeblom, *Caltha palustris*
solhatt 2 bot.: plante av slekten *Rudbeckia* i kurvplantefamilien
solsikke høy, kurvblomstret plante, solvendel, *Helianthus annuus*
sommerkål en sort hvitkål el. spisskål som utvikler seg raskere enn andre sorter
sommerrug rug som høstes samme år som den er sådd
sopp (frukt av) sporeplante som mangler klorofyll, *Mycota*, *Fungi*, *Mycophyta*
soyabønne (frukt av) erteplanten *Glycine max*
spirea prydbusk av slekten *Spirea* i rosefamilien
spisskål hodekål med spisst hode
squash el. **I skvåsj** 1 gresskarlignende grønnsak
starr gresslignende plante av slekten *Carex*
stemorsblomst plante av fiolslekten med gulhvite og fiolette blomster, natt-og-dag, *Viola tricolor*
stikkelsbærbusk tornet busk av slekten *Ribes* i bergsildrefamilien
stjerneblom plante med smale blad og stjerneformede blomster av slekten *Stellaria* i nellikfamilien
stokkrose plante av slekten *Althaea* som kan bli tre meter høy
storkenebb plante av slekten *Geranium*
storkonvall plante i konvallfamilien, *Polygonatum multiflorum*
strandarve glinsende, mørkegrønn strandplante i nellikfamilien, *Honckenya peploides*
strandrug høy strandplante av gressfamilien, *Elymus arenarius*
strant 1 lang, tynn plante med lite blad el. kvister
sukkerrør høy gressart som inneholder en sukkerholdig saft, *Saccharum officinarum*
svaleurt flerårig urt i valmuefamilien med langhåret stengel og gule blomster, *Chelidonium majus*
svarthyll busk i kaprifolfamilien med blåsvarte frukter, *Sambucus nigra*
sverdlilje viltvoksende plante av slekten *Iris*, *Iris pseudacorus*
svineblom plante med gule blomster av slekten *Senecio* i kurvplantefamilien
svæve plante av slekten *Hieracium* i kurvplantefamilien
syre plante med syrlige blad, særlig av slekten *Rumex*
sypress eviggrønt nåletré av slekten *Cupressus*
syrin busk av slekten *Syringa* i oljetrefamilien
sølvpil tre av pilefamilien med blad som har sølvaktig underside, *Salix alba*
søtgras el. **~gress** gresslekt med temmelig høye arter som vokser på våte steder, *Glyceria*

søterot plante av slekten *Gentiana* i søterotfamilien, *Gentiana purpurea*
søtpotet (knoll av) stivelsesplante i vindelfamilien, batate, *Ipomoea batatas*
søtvier plante som tilhører slekten *Solanum* i søtvierfamilien
tagetes plante av slekten *Tagetes* i kurvblomstfamilien, fløyelsblomst
takløk flerårig plante med lyserøde blomster i bergknappfamilien, *Sempervivum tectorum*
taks barlind, særlig om utenlandske arter
tamarisk subtropisk, syresslignende tre el. busk med små skjellaktige blad av slekten *Tamarix*
tang 2 flerårige, brune alger øverst i fjærebeltet av slekten *Fucus*
tannrot II korsblomstret plante med finnete blad og lyserøde blomster, *Dentaria bulbifera*
teiebær ca 20 cm høy plante i rosefamilien med lyserøde steinfrukter (bær), tågebær, *Rubus saxatilis*
tettegras el. ~gress klebrige, insektetende planter i blærerotfamilien som en trodde kunne brukes til å framstille tettemelk, *Pinguicula*
tidløs el. I ~laus giftig, flerårig plante i liljefamilien som bærer krokuslignende blomster om høsten, *Colchicum autumnale*
tigersoleie svært giftig soleie med blekgule blomster, *Ranunculus sceleratus*
tindved tornet busk med små, oransjegule frukter i tindvedfamilien, *Hippophaë rhamnoides*
tiriltunge plante i erteblomstfamilien, *Lotus corniculatus*
tistel plante med torntaggete blad av slekten *Cirsium* i kurvplantefamilien
tjæreblom plante av slekten *Viscaria* i nellikfamilien med smale blad og røde blomster
tobakksplante
torskemunn bot.: plante i maskeblomstfamilien, *Linaria vulgaris*
traktsopp skivesopp med mer el. mindre traktformet fruktlegeme, *Clitocybe*
tranebær 1 plante av slekten *Oxycoccus* i lyngfamilien
tranehals ettårig plante i storkenebbfamilien, *Erodium cicutarium*
tre 1 flerårig plante som er høyere enn busk, med stamme, kvister, blad, blomster og frukter
trollbær 1 halvmeterhøy plante i soleiefamilien med hvite blomster og svarte, giftige bær, *Actaea spicata*
trollurt flerårig skogsplante av slekten *Circaea* i nattlysfamilien med hvite el. rødlige blomster, særlig om arten *Circaea alpina*
trompetlilje lilje med trompetformede blomster, *Lilium longiflorum*
trompetblomst plante med trompetformede blomster av slekten *Salpiglossis* i søtvierfamilien
trompetsopp kantarelllignende sopp av slekten *Craterellus*
tromsøpalme flerårig, 2—3 m høy skjermplante av fremmed opprinnelse, forvillet i Tromsø og Tromsøysund, *Heracleum laciniatum*
tuja bartre i slekten *Thuja* i syressfamilien, mye brukt som prydplante
tulipan plante av slekten *Tulipa* i liljefamilien
tungras el. ~gress 2 ugressplanten *Polygonum aviculare* i syrefamilien
turt høy, kurvblomstret plante med blå blomster, *Lactuca alpina* el. *Cicerbita alpina*
tusenfryd kurvplante med hvit el. rød randkrone, *Bellis perennis*
tåregress el. ~gress opprinnelig indisk gressart som blir dyrket som prydplante, jobståre, *Coix lacryma-jobi*
tårnurt stor, korsblomstret plante med gule blomster, *Turritis glabra*
ullurt liten ettårig hvitloden kurvplante av slekten *Filago*
valmue plante av slekten *Papaver* i valmuefamilien
valnøttre 1 stort tre med seig, sterk ved, av slekten *Juglans*
vannmelon 1 plante i gresskarfamilien, *Citrullus vulgaris*

vassarv(e) ugress i nellikfamilien, *Stellaria media*
vassgras el. **~gress** gress el. gresslignende plante som vokser i vann
vass-soleie vannplante i soleiefamilien med hvite blomster, *Ranunculus aquatilis*
veitistel el. **veg~** toårig ugress med grov stengel, mange grener og blad med lange kvasse torner, *Cirsium vulgare*
vendelrot flerårig urt med blekrøde blomster i halvskjerm, av slekten *Valeriana* i vendelrotfamilien
viftepalme palme med vifteformede blad
vikke plante av slekten *Vicia* i erteblomstfamilien med blad som oftest ender i en slyngtråd
villvin klatreplante av slekten *Parthenocissus* i vinfamilien
villrot giftig toårig plante med vond lukt, bulmeurt, *Hyoscyamus niger*
vindel 2 slyngplante av slekten *Convolvulus* i vindelfamilien
vinranke plante i vinfamilien med druer som blir brukt til vinlaging, *Vitis vinifera*
voksbønne hagebønne med gule skolmer
vårhvete sommerrettårig form av hvete, sådd om våren og høstet samme året
vårkål ugress av slekten soleie, *Ranunculus ficaria*
ørepil busk med store, øreformede blad innerst på bladstilken, av slekten *Salix*, ørevier
åkermynte flerårig, vandrende ugress, *Mentha arvensis*
åkerreddik ettårig ugressplante i korsblomstfamilien, *Raphanus raphanistrum*
åkersennep ettårig ugressplante i korsblomstfamilien, *Sinapis arvensis*
åkertistel flerårig, vandrende ugress av tistelslekten, *Cirsium arvense*
ålegress el. **~gras** saltvannsplante med smale, båndformede blad, *Zostera marina*

Funksjonelle plantebetegnelser

alantrøt storbladet urt med mørkegule kurver og beske røtter som blir brukt i medisinen, *Inula helenium*
alfagras el. **~gress** gress-slag fra middelhavslandene som brukes til papir, *Stipa tenacissima*
alm 2 ved av alm (1)
alrune (rot av) plante med menneskelignende rot i søtvierfamilien, før brukt til trolldom og i folkemedisin, *Mandragora officinarum*
alsikekløver høyvokst fôrplante av kløverslekten med hvite el. rødlige blomster, *Trifolium hybridum*
ananas 2 frukt av ananas (1)
artisjokk 2 koll.: blomsterkurver av artisjokk (1) brukt som grønnsak
ask 2 trevirke av ask (1)
asparges 2 stengelskudd av rotstokken av asparges (1) brukt som grønnsak
aspargesbønne dyrket bønne i erteblomstfamilien
basilikum 2 krydder av tørkede blad og stengler av basilikum (1)
bjerk el. **bjørk** 2 materiale, ved av bjørk (1)
blomkål 2 grønnsak av blomsterstanden av blomkål (1)
brekkbønne 1 (skolm av) kulturform av hagebønne
bøk 2 ved, emne av bøk (1)
bønne 1 (belg el. frø av) kulturplante av slekten *Phaseolus* i erteblomstfamilien
dill 2 krydder av dill (1)
eggplante plante i en art av søtvierslekten med hengende, ofte eggformede, spiselige frukter, *Solanum melongena*
eik 2 materiale av eik (1)

einer 3 materiale av einer (1)

endiv 2 blad av endiv (1) brukt som grønnsak

ert 2 frø av ert (1) *blomstere-, marge-, sukkere- / gule og grønne e-er / e-er, kjøtt og flesk / ordene rant ut av henne som e-er av en sekk*

estragon 2 (friske el. tørkede) blad av estragon (1) brukt som krydder

fennikel 2 fennikel (1) brukt som krydder

fôrmargkål el. **~s|kål** bladkål som dyrkes til fôr

furu 2 materiale i furu (1)

fåresopp spiselig poresopp i familien *Polyporaceae*, sauesopp, *Albatrellus ovinus*

ginseng flerårig østasiatisk urt i bergflettefamilien med rot som blir brukt som legemiddel, *Panax quinquefolius*

gran 2 materiale av gran (1)

granattre et 6—8 m høyt tre med tornete grener, glatte blad, røde blomster og rødgul, velsmakende frukt, *Punica granatum*

gresskar 2 frukt av gresskar (1)

gressløk 2 koll.: oppkuttete blad av gressløk (1) brukt som krydder

grønnskål kulturform av bladkål med store krusete grønne blad, *Brassica oleracea*

grønnsak plante som blir dyrket til mat

gummiplante morbærtre brukt som stueplante, *Ficus elastica*

hamp 1 (bast, fibrer av) ettårig plante av hampefamilien som dyrkes både som tekstil- og oljeplante og for framstilling av hasj og marihuana, *Cannabis sativa*

hamp 2 (bast- el. bladfibrer av) forskjellige andre tekstilplanter

hvete (korn el. mel av) planten *Triticum* i gressfamilien

ingefær (krydder el. smaksstoff av) den flerårige planten *Zingiber officinale*

isop 2 blad av isop (1) brukt som krydder

jakaranda 2 hard, tung ved av jakaranda (1) som brukes til finere snekkerarbeid

jordbær (rødt, velsmakende bær av) plante av slekten *Fragaria* i rosefamilien

kardemommeplante 2 krydderplante av slekten *Amomum*

kastanjetre 1 stort tre med spiselige nøtter, *Castanea sativa*

kikert plante i erteblomstfamilien med lysfiolette blomster og næringsrike frø, bukkert

kjørvel (krydder)plante av slekten *Anthriscus* i skjermplantefamilien

knusk tørket, svært brennbar sopp, kjuke, før brukt til opptenning

krusemynte (blad av) plante med sterk lukt og krusete blad, *Mentha spicata varietet crispata*

kålrot grønnsak, fôrvekst med stor rotstengelknoll, *Brassica napus*

lavendel slekt i leppeblomstfamilien, særlig busken *Lavandula vera* med blåfiolette blomster, som bl a blir brukt i parfyme

lin 2 høstede stengler av dyrket lin (1); garn, tøy, tøyestykke av lin (1)

linse 2 frø av linse (1) *ha l-r til middag*

løk 2 knollformet underjordisk planteskudd, særlig av løk (1), brukt til mat el. krydder

løpstikke høy krydderplante i skjermplantefamilien, *Levisticum officinale*

mahogni hard, rødbrun ved av løvtrær av slekten *Swietenia* i Amerika og Khaya i Afrika

mais 2 korn el. mel av maisplante

maniokplante tropisk matplante i vortemelkfamilien med stivelsesrike rotknoller, *Manihot esculentus*

melon 2 frukt av melon (1)

merian krydderplate i leppeblomstfamilien, *Majorana hortensis*

mjødurt (før brukt som krydder til mjød) høy urt av slekten *Filipendula* i rosefamilien

nardus velluktende plante brukt til framstilling av salve, *Nardostachys jatamansi*

nellik 1 kryddernellik

nepe korsblomstret kulturplante med tykk, kjøttfull og saftig rot, *Brassica rapa*

nøttetre ved av valnøttre

nårislegress el. ~**gras** (brukt i folkemedisinen mot nårisle) linnea

papyrus 1 sumpplante i halvgressfamilien som brukes til tauverk, kurver og båter, *Cyperus papyrus*

pastinakk toårig plante med stor, næringsrik rot som brukes som grønnsak, *Pastinaca sativa*

peppermynte 1 (olje el. krydder av) planten *Mentha piperita*

pepperrot (rotstokk av) planten *Armoracia rusticana*, som har skarp smak og brukes som smakstilsetning

persille toårig kjøkkenplante i skjermplantefamilien, *Petroselinum crispum*

pimpernell 4 viktig matpotetsort

pitchpine (ved av) nordamerikansk furu, *Pinus rigida*

potetplante flerårig plante i søtvierfamilien med underjordiske stengelknoller som brukes som mat, *Solanum tuberosum*

purre kjøkkenplante i liljefamilien, purreløk, *Allium ampeloprasum*

rabarbra kulturplante av slekten *Rheum* i syrefamilien

raps korsblomstret kulturplante (oljevekst) av slekten kål, *Brassica napus*

reddik korsblomstret plante med spiselige knoller av slekten *Raphanus*

reseda velluktende plante av slekten *Reseda* (brukt i folkemedisinen til å legge på byller)

ris (korn av) plante av slekten *Oryza* i gressfamilien, *Oryza sativa*

rosentre 1 (ved av) rose

rybs form av åkerkål som blir dyrket som olje- og grønnfôrvekst, *Brassica rapa oleifera*

røyksopp spiselig sopp i familien *Lycoperdaceae*

sagopalme palme av slekten *Metroxylon* som før blomstringen er fylt av stivelsesholdig marg som brukes til sago

salat 2 (kjøkken)plante av slekten *Lactuca*, hodesalat

salvie leppeblomstret plante av slekten *Salvia*, brukt som legeplante

sanikkel skjermplante av slekten *Sanicula*, tidligere brukt som legeplante

sedertre (ved av) seder

selleri kjøkkenplante i skjermplantefamilien, *Apium graveolens*

sennegras el. ~**gress** starr som samene bruker til å legge i kommagene, *Carex vesicaria*

sennep (krydder laget av frø av) korsblomstret plante av slekten *Sinapis*

sitrongress el. ~**gress** aromatisk gressart som brukes til urtete og krydder, *Cymbopogon citratus*

sitrontre 2 (hvitt, tettvekst) trevirke av det indiske treet *Erithalis fruticosa* i maurefamilien

sjampinjon spiselig skivesopp som hører til slekten *Agaricus*

skavgras el. ~**gress** snelle (I,2) med ru og hard stengel, brukt til å skure og polere med, *Equisetum hyemale*

slangeagurk agurkslag med lang, slank frukt som brukes frisk i salater o l

smørsopp spiselig og god rørsopp, *Suillus luteus*

steinsopp spiselig rørsopp med brun hatt, *Boletus edulis*

sukkerbete dyrket varietet av bete (I) med stort sukkerinnhold, sukkerroe, *Beta vulgaris altissima*

sukkerert dyrket form av hageert med flate, brede og søte belger

tamarind tropisk tre med fjærlignende blad, gule blomsterklaser og lange, spiselige belger, *Tamarindus indica*

teak (ved av) treslag fra Sørøst-Asia, *Tectona grandis*

tebusk stor, østasiatisk busk med flerårige blad som kan tørkes til te, *Thea sinensis*

tepperot plante i rosefamilien med gule blomster, tidligere brukt som medisinsplante mot diaré og betennelser, *Potentilla erecta*

timian krydderplante av slekten *Thymus* i leppeblomstfamilien

tomat 1 (frukt av) plante i søtvierfamilien, *Lycopersicon esculentum*

tre 2 stammer og grener av tre (1) som materiale, trevirke

turnips fôrnepe

tyttebær (bær av) plante i lyngfamilien, *Vaccinium vitis-idaea*

valnøttre 2 ved av valnøttre (1), særlig brukt til møbler

vannmelon 2 frukt av vannmelon (1)